

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ANASANAT DALI
SANATTA YETERLİK TEZİ

**TÜRKİYE’DE TARİHİ YAPILARDAKİ ÇİNİLERİN
KORUNMASINA İLİŞKİN YAPILAN ÇALIŞMALAR**
ve
**İZMİR MİLLİ KÜTÜPHANE – OPERA BİNASI
ÇİNİLERİNİN KORUMA PROJESİ**

Serap Savaş IŞIKHAN

Danışman
Prof. İsmail ÖZTÜRK

İZMİR - 2008

YEMİN METNİ

Sanatta Yeterlik Tezi olarak sunduğum ‘‘Türkiye’de Tarihi Yapılardaki Çinilerin Korunmasına İlişkin Yapılan Çalışmalar ve İzmir Milli Kütüphane – Opera Binası Çinilerinin Koruma Projesi’’ adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

23 / 06 / 2008

Adı SOYADI

Serap Savaş İŞIKHAN

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü' nün 04.10.6.12008 tarih ve 14... sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği' nin 3.0..... maddesine göre Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Sanatta

Yeterlik öğrencisi Serap Savaş Işıkkhan'ın

TÜRKİYEDE TARİHİ YAPILARDAKİ CİNİLERİN KORUNMASINA İLİŞKİN YAPILAN ÇALIŞMALAR VE İZMİR MİLLİ KÜTÜPHANE-OPERA BİNASI CİNİLERİNİN KORUMA PROJESİ u tezi incelenmiş ve aday 23.10.6.12008 tarihinde, saat 10³⁰'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 75 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anasanat dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin Başarılı..... olduğuna oy Birliği..... ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE
Prof. Dr. Belir Deniz

ÜYE
Prof. Dr. Bimur Günter

ÜYE
Doç. Halil Yolcu
Yolcu

ÜYE
Yrd. Doç. Vedat KAC
KAC

YÖK DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu No:

Üniv. Kodu:

- Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır

Tez Yazarının:

Soyadı: IŞIKHAN

Adı: SERAP SAVAŞ

Tezin Türkçe Adı: Türkiye’de Tarihi Yapılardaki Çinilerin Korunmasına İlişkin Yapılan Çalışmalar ve İzmir Milli Kütüphane – Opera Binası (Elhamra Sineması) Çinilerinin Koruma Projesi

Tezin Yabancı Dildeki Adı: Studies About Tile Conservation on Historical Buildings in Turkey and the Conservation Project of Tiles on “İzmir National Library ” and “Opera Building (Elhamra Cinema)”

Tezin Yapıldığı:

Üniversite: Dokuz Eylül
Üniversitesi

Enstitü: Güzel Sanatlar
Enstitüsü

Yıl: 2008

Diğer Kuruluşlar:

Tezin Türü:

Yüksek Lisans:

Doktora:

Tıpta Uzmanlık:

Sanatta Yeterlilik:

Dili: Türkçe

Sayfa Sayısı: 167

Referans Sayısı: 170

Tez Danışmanının:

Ünvanı: Prof.

Adı: İsmail

Soyadı: Öztürk

Türkçe Anahtar Kelimeler:

- 1- Tarihi Çinilerin Korunması
- 2- Çini Belgeleme
- 3- Çini Onarımı
- 4- Çini Restitüsyonu
- 5- Çini Reprodüksiyonu

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1- Conservation of Historical Tiles
- 2- Tile Documentation
- 3- Tile Restoration
- 4- Tile Restitution
- 5- Tile Reproduction

Tarih:

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum: Evet: Hayır:

ÖZET

Koruma ve onarım bilincinin dünyadaki gelişimi, özellikle Avrupa'da başlayan hareketlenme ve aynı dönemlerde ülkemizdeki kültür varlıklarını koruma çalışmaları, Türk korumacılık tarihinin gelişimi açısından oldukça etkili olmuştur. Osmanlı'nın son yıllarından Cumhuriyet'e kadar geçen süreçte yaşanan olumsuz gidişatın ardından, Cumhuriyet Döneminde Atatürk'ün bu konuda gösterdiği duyarlılık sayesinde olumlu çalışmaların gerçekleşmesi sağlanmıştır.

Konuya yönelik detay bilgi ve kapsamlı ayrıntı nedeniyle bu tezde yalnızca, Türkiye'de Cumhuriyet sonrası yapılan koruma çalışmaları ele alınmıştır. Özellikle Türkiye'de tarihi yapıların dış cephelerinde bulunan çinilerin korunması ve korumayı yapan kurumlardan alınan bilgi ve belgelerin yanı sıra, Türkiye'de koruma anlayışının tarihsel süreci tezin kuramsal boyutunu oluşturmaktadır.

Ülkemizde, Cumhuriyet sonrası tarihi yapılarda koruma konusunda çalışmalar yapan sorumlu üç kurum bulunmaktadır. Bunlar Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve TBMM bünyesindeki Milli Saraylar Daire Başkanlığı'dır. Korumaya yönelik uygulamalar bu kurumlar tarafından ama azımsanmayacak bir kısmı ise belirli yasalar çerçevesinde özel kuruluşlarca ve sivil toplum örgütlerince yürütülmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye'de tarihi yapılarda bulunan çinilerin korunması konusunda yapılan döküm çalışması ile tarihi yapılar üzerinde bulunan çinilerin Cumhuriyetten günümüze kadar koruma çalışmalarını yapan resmi kurumlar ve bu kurumlarla birlikte çalışan özel firmalar belirlenerek listelenmiştir. Türkiye'de yapılan koruma onarım çalışmalarında saptama-belgelemenin önemi ve gerekliliği vurgulanarak, İzmir'de bulunan tarihi iki yapının (Milli Kütüphane ve Opera Binası) dış cephe kaplaması çinilerinin koruma projesi oluşturulmuştur. Seçilen yapılara ilişkin koruma projesi kapsamında bir koruma önerisi getirilerek, eksik çini karolarının yerine yeniden üretim önerisi sunularak uygulaması yapılmıştır.

ABSTRACT

The evolution of conservation and restoration consciousness in the world and studies on cultural heritage conservation at the same period, especially the activity started in Europe, are quite effective factors for development of conservation history in Turkey. Shortly after the negative situation occurred in the last years of the Ottoman Empire, especially in the Republic period, positive works were put into practice about conservation owing to Ataturk's sensitivity on the subject.

Because of having detailed information about the subject, it is intended to study only on the conservation work which was done after the Republic period of Turkey. The main subjects such as conservation of tiles on surface of historical buildings, information taken from official or private founding related with conservation, and historical period of conservational intelligence have constituted the theoretical aspects of this.

There are three establishments connected with conservation of historical building after the foundation of Turkish Republic. These are General Directorate of Foundations, Ministry of Culture and Tourism and TBMM Department of National Palaces.

In this study, a list is made about the official foundations which achieved conservation work on the tiles of historical buildings existed from the foundation of Turkish Republic to present day and the private firms worked in collaboration with them. With putting emphasis on the importance of determination and documentation conservation and restoration work in Turkey, the conservation project of exterior cover tiles of National Library and Opera Building that are two historical buildings in Izmir. In this thesis, it is presented a conservation project for the selected buildings, and a suggestion of new productions for the lacking tiles of these buildings.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
YÖK DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xii
EKLER LİSTESİ	xiv
ÖNSÖZ	xv
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE TARİHİ YAPILARIN VE BU YAPILARDAKİ ÇİNİLERİN KORUNMASINA YÖNELİK YAPILAN ÇALIŞMALAR

1.1. Türkiye’de Tarihi Yapıları Koruma Anlayışı, Yasal Düzenlemeler ve Hizmet Veren Kurum ve Kuruluşlar	9
1.1.1. Koruma Anlayışının Gelişimi	9
1.1.2. Yasal Düzenlemeler	20
1.1.3. Kurum ve Kuruluşlar	30
1.2. Türkiye’de Tarihi Yapılardaki Çinilere Yönelik Yapılan Koruma Çalışmaları .	47
1.2.1. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın Sorumluluğunda Yapılan Çalışmalar	48
1.2.2. Vakıflar Genel Müdürlüğü Sorumluluğunda Yapılan Çalışmalar	51

2. BÖLÜM

İZMİR MİLLİ KÜTÜPHANE VE OPERA BİNASI (ELHAMRA SİNEMASI) ÇİNİLERİNİN BELGELEME ÇALIŞMALARI VE KORUNMASINA İLİŞKİN ÖNERİLER

2.1. Belgeleme Çalışmaları	59
2.1.1. Yapıların Tarihçe ve Mimari Özellikleri.....	62
2.1.2. Yapılardaki Çinilerin Dönem, Teknik İncelemesi ve Çinilerde Bozulmaya Neden Olan Etkenler	66
2.1.3. Çinilerin Mevcut Durum Tespiti ve Hasar Tespit Planları	75
2.2 Korumaya İlişkin Öneriler	95

3. BÖLÜM

İZMİR MİLLİ KÜTÜPHANE VE OPERA BİNASI (ELHAMRA SİNEMASI) ÇİNİLERİNİN RESTİTÜSYON ÇALIŞMALARI

3.1. Desen Tamamlama Planları	98
3.2. Uygulama Çalışmaları (Eksik Tamamlama).....	108
SONUÇ	114
KAYNAKLAR	118
EKLER.....	132
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
B.k.z.	Bakınız
s.	Sayfa
D.	Detay
KC	Kütüphane cephesi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
A.Ş.	Anonim Şirket
Ltd.Şti.	Limited Şirket
İnş.	İnşaat
Müth.	Müteahhit

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:	Türkiye’de Koruma Çalışmalarıyla İlgili Resmi Kurum ve Kuruluşlar.....	32
Şekil 2:	Türkiye’de Koruma Çalışmalarıyla İlgili Sivil Toplum Örgütleri....	41
Şekil 3:	Kütüphane Cephe 1	78
Şekil 4:	Kütüphane Cephe 2	79
Şekil 5:	Cephe 1 Pano 1.....	80
Şekil 6:	Cephe 1 Pano 2.....	81
Şekil 7:	Cephe 1 Pano 3.....	82
Şekil 8:	Cephe 1 Pano 4.....	83
Şekil 9:	Cephe 1 Pano 5.....	84
Şekil 10:	Cephe 1 Pano 8.....	84
Şekil 11:	Cephe 1 Pano 9.....	84
Şekil 12:	Cephe 1 Pano 6.....	85
Şekil 13:	Cephe 1 Pano 10.....	85
Şekil 14:	Cephe 1 Pano11.....	85
Şekil 15:	Cephe 1 Pano 7.....	86
Şekil 16:	Cephe 1 Pano 12.....	86
Şekil 17:	Cephe 1 Pano 13.....	86
Şekil 18:	Cephe 1 Pano 15.....	87
Şekil 19:	Cephe 1 Pano 14.....	87
Şekil 20:	Cephe 1 Pano 16.....	88
Şekil 21:	İzmir Opera Binası (Elhamra Sineması) Cepheleri.....	90
Şekil 22:	Cephe 1 Pano 1.....	91
Şekil 23:	Cephe 1 Pano 2.....	92
Şekil 24:	Cephe 1 Pano 3.....	93
Şekil 25:	Cephe 2 Pano 1.....	94
Şekil 26:	Cephe 2 Pano 2.....	94
Şekil 27:	Cephe 1 Pano 15 Desen Tamamlama Restitüsyonu.....	99
Şekil 28:	Cephe 1 Pano 15 Tamamlanan Desen Restitüsyonu.....	100
Şekil 29:	Tamamlanmış Çini Pano.....	100

Şekil 30: Cephe 1 Pano 16 tamamlanan desen restitüsyonu.....	101
Şekil 31: Tamamlanmış Çini Pano.....	102
Şekil 32: Cephe 1 Pano 1 eksik karolu pano restitüsyonu.....	104
Şekil 33: Çini Pano Detayı Desen Tamamlama.....	104
Şekil 34: Çini Pano Detayı Desen Tamamlama.....	105
Şekil 35: Çini Pano Detayı Tamamlanmış Desen.....	105
Şekil 36: Cephe 1 Pano 2 Desen Tamamlama.....	107
Şekil 37: Tamamlanmış Desen.....	107

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1:	İzmir Milli Kütüphane, 2008.....	77
Fotoğraf 2:	İzmir Milli Kütüphane, 1901.....	77
Fotoğraf 3:	İzmir Opera Binası (Elhamra Sineması), 2008.....	89
Fotoğraf 4:	İzmir Opera Binası (Elhamra Sineması), 1901.....	89
Fotoğraf 5:	Milli Kütüphane Binası, Giriş Kapısı.....	98
Fotoğraf 6:	Milli Kütüphane Binası, Cephe 1,giriş kapısı sol tarafında bulunan pano	99
Fotoğraf 7:	Milli Kütüphane Binası, giriş kapısı üstü pencere alınlığı.....	101
Fotoğraf 8:	Milli Kütüphane Binası, giriş kapısı üstü pencere alınlığı eksik çini karolu pano detayı.....	101
Fotoğraf 9:	Opera Binası, giriş kapısı üstü pencere alınlığı.....	103
Fotoğraf 10:	Opera Binası, giriş kapısı üstü pencere alınlığı eksik çini karolu pano detayı.....	103
Fotoğraf 11:	Opera Binası, giriş kapısı altı pencere alınlığı.....	106
Fotoğraf 12:	Opera Binası, giriş kapısı altı pencere alınlığı çini pano detayı.....	106
Fotoğraf 13:	Yoğurma ve hava alma.....	108
Fotoğraf 14:	Şekillendirme.....	108
Fotoğraf 15:	Şekillendirme.....	108
Fotoğraf 16:	Karoların rötuşlanması.....	108
Fotoğraf 17:	Karoların rötuşlanması.....	109
Fotoğraf 18:	Astarlama.....	109
Fotoğraf 19:	Desenin aktarılması.....	109
Fotoğraf 20:	Aktarılmış desen.....	109
Fotoğraf 21:	Dekor aşaması.....	110
Fotoğraf 22:	Dekor aşaması.....	110
Fotoğraf 23:	Sırlama.....	111
Fotoğraf 24:	Sırlama.....	111
Fotoğraf 25:	Milli Kütüphane Binası Cephe 1 Pano15 Eksik Tamamlama reproduksiyon.....	111
Fotoğraf 26:	Milli Kütüphane Binası Cephe 1 Pano16 Eksik Tamamlama reproduksiyon.....	112

Fotoğraf 27: Opera Binası Cephe 1 Pano1 Eksik Tamamlama reprodüksiyon.....	112
Fotoğraf 28: Opera Binası Cephe 1 Pano 2 Eksik Tamamlama reprodüksiyon.....	113

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Türkiye’de Başlıca Tarihi Yapılar.....	113
Ek 2: Kültür ve Turizm Bakanlığının Mülkiyetinde ve Sorumluluğunda Yapılan Koruma Çalışmalarının Fotoğrafları.....	137
Ek 3: Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün Mülkiyetinde ve Sorumluluğunda Yapılan Koruma Çalışmalarının Fotoğrafları.....	140

ÖNSÖZ

Ülkemizde korumacılık, Cumhuriyetin kurulmasından sonra hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. Bu nedenle ülkemizdeki kültürel mirasın korunması için çağdaş yaşam koşullarına uygun çeşitli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e ve 1973 yılında çıkartılan ilk eski eserleri koruma kanunundan günümüze kadar sürekli değişerek yenilenen yasalar, korumacılığın kavranmasında önemli etkenler olmuştur. Yasaların oluşturduğu resmi kurum ve kuruluşlarla birlikte bu yasalar çerçevesinde oluşturulan sivil toplum örgütlerinin çabaları ile korumacılık, günümüzde geçmişini geleceğe bağlayan bir araç olarak önem kazanmıştır. Türkiye'de tarihi yapılardaki çinilerin koruma konusunun ele alındığı bu çalışmayla, genel çerçevede bir düzeni yansıtan ancak özele inildiğinde saptama ve belgeleme başta olmak üzere çinilerin korunmasının önemi vurgulanmış, İzmir Milli Kütüphane ve Opera Binası (Elhamra Sineması) çinilerine yönelik uygulama çalışmaları yapılmıştır.

Tüm bu süreç boyunca bana yol gösteren, konuyla ilgili görüş bildirerek beni yönlendiren danışmanım Prof. İsmail ÖZTÜRK'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca, tez izleme komitesi üyeleri arasında yer alan Doç. Halil YOLERİ'ye ve çalışmanın uygulama aşamasında görüş ve önerilerini benimle paylaşan Yrd. Doç. Vedat KACAR'a, tezin araştırmaları sırasında döküm çalışmasına ilişkin bilgi ve belgeleri bana sağlayan İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Çini Restorasyonu sorumlusu Şenay ONUK'a ve Art Restorasyon'un restoratörü Celal KÜÇÜK'e, Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Abide ve Yapı İşleri Arşiv Daire Başkanlığı çalışanlarına, İzmir Milli Kütüphane ve Opera Binası'nın Koruma Projesi çalışması sırasında yapılara ilişkin rölevelere ulaşmam konusunda yardımcı olan Milli Kütüphane'nin müdürü Ahmet GÜRLEK'e, tez çalışmam süresinde yardım ve desteklerini benden esirgemeyen oda arkadaşım ve meslektaşım Araş. Gör. İrem PALA'ya, Araş. Gör. Gonca KARAVAR'a ve Öğr. Gör. Tülin ADANIR'a her zaman yanımda olan, sonsuz sabır ve ilgisiyle bana destek olan sevgili eşim ve hayat arkadaşım Cihan IŞIKHAN'a, sevgili annem, babam ve tüm aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Serap Savaş IŞIKHAN

GİRİŞ

Koruma, sanatsal, kültürel ve tarihsel özellik taşıyan kültür varlıklarının bozulmasını yavaşlatmak, elden geldiğince direncini arttırmak, tarihsel ve kültürel açıdan özgün nitelikleriyle ömrünü uzatmak amacıyla yapıta uygulanan ve her türlü müdahaleyi içeren bir disiplindir. Kültürel değerlerimizin çağdaş yaşam koşullarına uygun olarak korunması, ülkemizde resmi kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum örgütlerinin hukuksal zeminini oluşturan yasal düzenlemelerle mümkündür.

Çağdaş anlamda ülkemizde koruma çalışmaları Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlamıştır. Osmanlının son yüzyılında Osman Hamdi Bey'in çabalarıyla temelleri atılan, yüz yıla yakın bir süre kültür mirasımızı koruyan ve Osmanlı döneminin ardından Cumhuriyet döneminde de bir süre geçerliliğini koruyan Asar-ı Atika Nizamnameleri¹ yenilenip geliştirilerek ülkemizdeki korumacılık hareketlerinin ilk yasal zeminini oluşturmuştur.

Yasal çerçevede yapılan kurumsallaşma çalışmaları için öteden beri ülkemizde yoğun çabalar harcanmıştır. Kültürel mirasın korunması çalışmaları dünyada aktif olarak sürdürülürken, Türkiye'de bu çalışmalar kabul edilen yasalara uyum sağlama çabaları ve kurullarla sürdürülmektedir. 1973 yılında Cumhuriyetin ilk koruma yasası olan 1710 sayılı Eski Eserler Yasası, 67 yıl süren son nizamnamenin yerini almıştır. Bundan sonra Cumhuriyet tarihinde yasal çerçeve sürekli değişmiş, düzeltilmiş veya yeni maddeler eklenerek ülkemizde kültürel mirası koruma adına yapılan çalışmalar hızla devam etmiştir.

Yasal düzenlemeler ve kurumsallaşma, korumanın sadece hukuksal yönünü belirlerken, koruma uygulamaları ülkemizde çeşitli kişiler, resmi ya da özel kuruluşlarca yürütülmektedir.

---

¹ 1869'da çıkarılan ilk Asar-ı Atika Nizamnamesi sadece arkeolojik kazılara ilişkin hükümler içermekteydi. Bu belge, 1874 (Asar-ı Atika Nizamnamesi 2) - 1884 (Asar-ı Atika Nizamnamesi 3) tarihli nizamnamelerle yenilerek genişletilmiştir. 1906; 4. Asar-ı Atika Nizamnamesi ise kültürel varlıkların korunması ve onarılmasına ilişkin dönemin gerektirdiği ayrıntılı hükümler içeren ilk belge olarak yürürlüğe girmiştir.

“Türkiye’de Tarihi Yapılardaki Çinilerin Korunmasına İlişkin Yapılan Çalışmalar ve İzmir Milli Kütüphane-Opera Binası Çinilerinin Koruma Projesi” başlıklı tez çalışmasına başlarken, araştırmanın Türkiye genelinde bazı çinili tarihi yapılarda yapılan Cumhuriyet sonrası koruma çalışmaları olarak sınırlandırılması düşünülmüştür. Bu nedenle önce ülkemizdeki tarihi çinili yapıların bir listesi hazırlanarak bir yol haritası oluşturulmuştur. Türkiye’de koruma çalışmalarının ana hatlarını izleyerek, Cumhuriyet sonrası yapılan koruma çalışmaları ve bu çalışmaları yapan kurum ve kuruluşlar tespit edilerek araştırmanın yönü belirlenmiştir. Ancak tez çalışması sırasında ve tez izleme jürilerinde, Türkiye’de koruma konusundaki tarihsel süreç ve dünyadaki korumacılık serüveni de izlenerek tezin kuramsal temelini oluşturulması gerekliliği ve bu konuda çalışmalar yapılması öngörülmüştür. Böylece tezin birinci bölümünde koruma ile ilgili kavramların uluslararası platformdan ülkemize taşınışı ve uygulanışı konusu, kavramsal ve kuramsal bir çerçevede ele alınarak korumanın tarihsel gelişimi irdelenmiştir.

Tez konusunun kapsamı gereği Cumhuriyetten sonra yapılan koruma çalışmalarının sınırlanması, kaynaklara (kişi, kurum ve kuruluş) ulaşılması ve kaynakların (kuramsal) toplanması, tezin çalışma yönteminin belirlenmesi açısından önemlidir. Bu doğrultuda araştırmanın kuramsal çerçevesi kapsamında dünyada gelişen koruma ve onarım anlayışının Türkiye’ye yansımaları, Türkiye’deki yasal düzenlemelerin Cumhuriyetten günümüze tarihsel gelişimi, kurumsallaşmanın süreci ve gelişimi konuları irdelenmiştir.

Öte yandan, koruma konusunda yapılan uygulama çalışmaları, alan araştırması yöntemi kullanılarak kişi kurum ya da kuruluşlarla bağlantı kurulup yerinde görüşülerek veya arşiv kayıtlarından belgeler incelenerek sağlanmıştır. Ancak İstanbul’dan Ankara’ya uzanan bu kapsamlı çalışmada koruma konusunda bilgi ve belgenin bol olduğu ülkemizde, bu bilgilere erişimin kolay olmadığı görülmüştür. Cumhuriyetten günümüze Türkiye genelinde başlıca tarihi çinili yapıların koruma çalışmaları olarak sınırlandırılan tezde, elde edilen bilgilerle bir döküm hazırlanması ve bu çalışmaları yapan kurum ve kuruluşların isimleri ve birbirleriyle olan bağlantıları sistematik şekilde bir listede toplanması hedeflenmiştir.

Tezi etkileyen ve önemli bir kısmını oluşturan bu listeyle çalışmayı bilimsel bir zemine oturtmak için, Türkiye’de çinili tarihi yapılarda yapılan koruma ya da onarımların dökümü yapılmıştır. Bu çalışmalar, Türkiye’de koruma ve onarımları yapan iki kurum ile sınırlandırılmıştır.

Tezde konuyla ilgili çeşitli araştırma ve incelemeler yapılmış ancak pek çok sorun ve zorlukla karşılaşmıştır. Örneğin, Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğüne gidilmiş, Vakıflar Genel Müdürlüğü binasında olan Abide ve Yapı İşleri Arşiv Başkanlığı bölümünde araştırma ve incelemelerde bulunulmuştur. Genel Müdürlükte, arşivin dijital ortama aktarılması nedeniyle sağlıklı çalışma olanağı ne kadar az olsa da konuyla ilgili hemen-hemen tüm dosyalar tarafımdan incelenmiştir. 1980 yılından öncesine ait hiçbir onarım belgesinin olmaması ve arşiv çalışanlarının tabirine göre “ihtilal öncesi kayıt yoktur!” ifadesi oldukça ilginçtir. İncelediğim eski eser koruma ve onarım dosyasında bilgiler, yetersiz ve gelişigüzel kaydedilmiş hatta 1985 ve sonrası dönemden başlatılmıştır. Dosya kayıtlarında yıllara ve illere göre bir düzenleme yapılmış ve sadece yapının adı ve ihale edilen bütçe hesabı kayıt altına alınmıştır. Yapılarda ne tür bir onarım çalışması yapılmış, yapının nereleri onarım görmüş, hangi firma yapmış ve hatta sponsoru var mı belli değildir. Bu sebepten ayrıntılı bir kayıta maalesef ulaşamamıştır. Fakat yine de bir liste (döküm) oluşturmak için, edinilen bir takım veriler değerlendirilmiştir.

Diğer taraftan, eski eser ihalelerine ve internetten bulunan bazı yüklenici/uygulayıcı firmalara, telefonla arayarak ve adreslerine e-posta gönderilerek ulaşılmaya çalışılmıştır. Örneğin Asır Proje Restoratörlerinden Y.Mimar Mehmet Emin Yılmaz, yapıda çini olsa bile onarım yapmadıklarını, bunun yerine bina sağlamlaştırma ve koruma çalışmaları yaptıklarını belirtmiştir. Yanıt veren firmalardan bir diğer örnek Aze Restorasyon Grubu’dur. Y.Mimar Restoratör İsmail Önel, Aze Restorasyon grubu olarak birçok yapı üstünde çalışmalarına rağmen bunlardan sadece Yeni Cami Hünkâr Kasr’ı çinilerinin onarım çalışmasını yaptıklarını belirtmiştir. Bununla ilgili olarak konuya ilişkin belge ve bilgiler kendilerinden yoğun çabalar sonucu elde edilmiştir.

Araştırmada hazırlanan koruma ve onarım listesi sadece geçmişte yapılan koruma çalışmalarıyla değil günümüzde yapılanlar ve hâlâ yapılmakta olan çalışmalar olarak oluşturulmuştur. Bu nedenle tez süresince edinilebilen tüm çinilere yönelik koruma onarım çalışmaları takip edilmiştir. Bu kapsamda Bursa bölgesi onarım çalışmaları konusunda, ulaştığım kaynak kişiler ve Dor Yapı İnşaat ve Restorasyon Şirketi ile yaptığım görüşmeler doğrultusunda 4 adet çinili türbe, Yeşil Türbe, Sinan Paşa Camii, Muradiye Külliyesi ve Yeşil Camii hakkında bilgi ve belgeler tezde değerlendirilmiştir. Ayrıca özellikle Konya bölgesinde bulunan birçok tarihi yapılarda koruma-onarım çalışması yapan Art Restorasyon firması restoratörlerinden Celal Küçük ile iletişim sağlanmıştır. Koruma konusunda yoğun çalışmalarda bulunan Celal Küçük, yaptığı tüm çiniye yönelik koruma çalışmaları konusundaki bilgi ve belgeleri tezde kullanım için edinmemi sağlamıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sorumluluğunda yapılan koruma çalışmalarının listelenmesi aşamasında, İstanbul'da Topkapı Sarayı içinde Darphane-i Amire'de bulunan Konservasyon-Restorasyon Merkez Laboratuvarı'na gidilmiştir. Konuyla ilgili olarak, çini koruma ve onarım konusunda sorumlu olan Şenay Onuk'la görüşülmüştür. Merkez Laboratuvarı'nda, çinili yapılara ait onarım projeleri, rölöveler ve fotoğraflardan oluşan belgeler arşivi bulunmaktadır. Ayrıca Merkez'de her türlü teknolojik cihazların bulunduğu bir analiz laboratuvarı olmasına rağmen, uygulamayı yapacak eleman bulunmamaktadır. Bu yüzden onarım çalışmalarında çinilere ilişkin bir analiz raporuna rastlamak güçtür. Merkez laboratuvarında yapılan inceleme ve araştırmalar sonucunda, 1989 yılından günümüze kadar yapılan, halen yapılmakta olan ve tamamlanan çini koruma-onarım projelerinin dökümü saptanarak, Türkiye'deki çinili yapılara ilişkin koruma çalışmaları belgelenmiştir.

Ayrıca tezin koruma projesi aşamasında İzmir'den seçilen iki yapının koruma ve onarım projesinin yapılması amaçlanmıştır. Bu yapılar İzmir Milli Kütüphane ve Opera Binası (Elhamra Sineması)'dır. Yapıların çini projelerinin oluşturulmasında öncelik rölövelerin elde edilmesiydi. Bu konuda mülkiyeti Milli Kütüphane Vakfına ait olan yapıların 1997 (Milli Kütüphane) ve 1985 (Elhamra Sineması) yılında hazırlanmış

olan son rölövelerine ulaşılmıştır. Yapılara ait rölöveler, Kütüphane müdürü Ahmet Gürlek'in konuya gösterdiği ilgi ve anlayışıyla temin edilmiştir.

Tez sırasında yapılan araştırmalarda Türkiye'de koruma çalışmalarını çoğunlukla mimar, sanat tarihçi ve arkeologlar tarafından yapıldığı görülmüştür. Oysa koruma, söz konusu konunun uzmanları tarafından incelenerek, gerekli görülen teknik ya da teknolojik analizlere başvurulması gerekir. Koruma disiplinlerarası bir çalışmadır. Farklı disiplinlerden konunun uzmanları bir araya gelerek görüşte bulunmalıdır. Çininin bulunduğu alan tarihi bir yapı olduğundan yapısal özellikleri ve maruz kaldığı durumlar elbette doğrudan mimarı ilgilendiren bir konudur. Bu nedenle bir koruma çalışmasında mimar, sanat tarihçi ve çini konusunda uzmanlaşmış kişilerden oluşan bir ekip çalışmalıdır. Yapının tarihsel geçmişi ve belgesel araştırması sanat tarihçinin uzmanlık alanına girerken, süsleme unsuru çiniler, ancak üretimi yapmayı bilen bir çinicinin uzmanlık alanıdır.

Bu çalışmada ayrıca, koruma konusuna tasarımcı gözüyle farklı bir açıdan bakmak ve tasarım eğitimi almış kişilerin de bu alanda yer alması gereğini vurgulamak amacıyla, İzmir'de tarihi çini kaplamalı bir yapının çinilerinin koruma projesi önerisi kapsamında; çinilere ait rölöve ve restitüsyon projeleri hazırlanarak, bozulma nedenlerinin belirlenmesi ve öneriler sunulması hedeflenmiştir.

Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün ilk başlığı olan Türkiye'de Tarihi Yapıları Koruma Anlayışı, Yasal Düzenlemeler ve Hizmet Veren Kurum ve Kuruluşlar olarak, üç alt başlıkta incelenmiştir. Bu bölümde, Türkiye ve dünyada koruma ve onarımın gelişim süreci, birbirlerine paralel bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Koruma ve onarım bilincinin dünyadaki gelişimi, özellikle Avrupa'da başlayan hareketlenme ve aynı dönemlerde ülkemizdeki kültür varlıklarını koruma çalışmaları, Türk korumacılık tarihinin gelişimi ve ilkleri bu bölümde incelenmiştir. Ayrıca Türkiye'de koruma ve onarım olgusunun bu gelişim süreci tartışılırken, olumlu birtakım gelişmelerin yanı sıra, tezin bu bölümünde belirtilen 2005 yılındaki Konya Sahipata Külliyesi koruma çalışmasında yaşanan olumsuzluklar da örneklenmiştir. Öte yandan Ülkemizde kültür varlıklarının korunması konusunda

geçmişten bugüne yapılmış olan yasalar, yasal düzenlemeler ve içerikleri ve konuya ilişkin korumacılığı destekleyen önemli belgeler, koruma ve onarım konusunda çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarının tarihsel süreci bu bölümde ayrıca ele alınmıştır.

Birinci bölümde incelenen bir diğer konusu ise, tezin ana çalışması olan “Tarihi Yapılardaki Çinilerin Korunması ve Onarımına Yönelik Çalışmalar” başlığıdır. Bu kısımda, ülkemizde taşınmaz kültür varlıkları arasında yer alan mimari yapılardaki çinilerin, korunması ve onarılması konusunda yapılan çalışmalar ve bu çalışmaları yapan resmi kurum, kuruluşlar tek-tek ele alınmıştır. Tarihi yapıların gelecek kuşaklara aktarımı konusunda ülkemizde, ilgili bakanlıklar ve yerel yönetimlerle önemli kararların somutlaştırılması sağlanmaktadır. Bu aşamada koruma ile ilgili yönetimler ve koruma kurulları proje yapımı, uygulama ve denetim, koruma-onarım ilkelerini belirleme doğrultusunda çalışmalarını sürdürmektedir. Bu noktada tez, resmi ya da sivil kurum ve kuruluşların görev ve yetkileri, hangi yasayla çalışmalarını yürüttükleri, hangi üyelerden oluştuğu konusunu da ele almıştır. Bu bölümde ayrıca konuyla ilgili olduğu düşünülen koruma ve onarım konusunda resmi ve resmi olmayan kurumların teşkilat şeması verilmiştir.

Konu bu şekilde irdelenirken, Türkiye’de tarihi yapılarda yapılan koruma ve onarımları göstermek amacıyla seçilen iki kurum üzerinden yapılan koruma ve onarım çalışmalarını gösteren liste (döküm) çalışması, birinci bölümün bir diğer konusudur. Ülkemizde koruma ve onarım konusunda yeni yasalar çıkarılmış ve bu yasalarla hangi kurumların hangi yapılarda koruma konusunda yetkili olacağı belirlenmiştir. Bu konuda üç yetkili kuruluş vardır. Bunlar: Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve TBMM’nin bünyesinde kurulan Milli Saraylar Daire Başkanlığı’dır. Ancak teze getirilen hem sınırlama gereği hem de konuyla ilgili yapılan araştırmalar sonucu, sadece tarihi yapılardaki kaplama çinilere yönelik koruma çalışmalarını yapan kurumlar ele aldığından, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü tez içeriğine alınmıştır. Konuyla ilgili olarak her kurum için ayrı bir liste oluşturularak, yapılan onarımlar bir araya getirilmiştir.

Tezin ikinci bölümü, İzmir Mili Kütüphane ve Opera Binası (Elhamra Sineması) yapıları “Belgeleme Çalışmaları” alt başlığında; dış cephelerinde kaplama olarak kullanılan çinilere yönelik koruma çalışmaları olarak incelenmiştir. Daha sonra da çinilerin mevcut durumuna yönelik olarak bir koruma projesi önerisi sunulmuştur. Çinilere ait belgeleme çalışması içeriğinde, sözkonusu yapıların tarihçe ve yapısal özellikleri, yapı üzerinde bulunan çinilerin dönem ve teknik özellikleri incelenerek, çinin yapısal, üretimsel ve fiziksel durumuna göre bozulmasına neden olan etkenler ele alınmıştır. Genel olarak çinilerin kimyasal yapıları ve özellikleri nedeniyle bozulmalarına neden olan etkenler; atmosfer koşullarından kaynaklanan, tarihi yapılardaki konumlarından ortaya çıkan hatalar ya da koruma ve onarım sırasında uygulamadan kaynaklanan sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle tezin bu bölümünde ele alınan çinilerin dönemsel ve teknik özellikleriyle birlikte incelenmiştir. Diğer yandan yapılarda bulunan çinilerin son durum tespit çalışması yapılarak cephe rölöveleri üzerinde hasar tespit plânları çizilmiştir. Yapıların çini bulunan cephelerinin rölöveleri çizilerek buradaki çinilerin sağlam karolar, sır çatlakları ve bünyeden sır kopmaları ya da tamamen düşmüş yerinde olamayan çinilerin tespiti yapılmıştır. Ayrıca Milli Kütüphane ve Opera Binası’nın dış cephelerinde yer alan çinilerin mevcut durum tespiti yapıp proje çizimleri tamamlandıktan sonra çinilerde gözlenen bozulmalar kopmalar ve kaybolmalara karşı yapılması gereken çalışmalar “Korumaya İlişkin Öneriler” başlığında sunulmuştur.

Tezin üçüncü bölümünde, İzmir’in tarihsel zenginliğine tanıklık eden eserlerin büyük çoğunluğu çeşitli nedenlerle yok olmasına rağmen, günümüze kadar ulaşabilmiş daha pek çok yapı bulunmaktadır. Ancak bu yapıların bazıları üzerinde bulunan çiniler bu güne kadar varlığını korumuş olmasına rağmen, yıllar içerisinde gerekli koruma ve onarım çalışmaları hiç yapılmadığından günümüze adeta kalıntıları ulaşmıştır. Bu yüzden bu yapılarda yer alan çinilerin önce belgelenmesi daha sonra bu çiniler için uygulanması uygun olan bir koruma ve onarım projesinin oluşturulması gerekmektedir. Ancak bu tez kapsamı içinde bir onarım çalışması düşünülmemekte olup sadece öneri niteliğinde çalışmalar yapılmıştır.

Söz konusu yapılara ilişkin çini restitüsyon çalışmalarının ele alındığı tezin bu bölümünde, “Desen Tamamlama Plânları” alt başlığında, yapılarda gözlenen durum tespitine göre, cephede yerinde bulunmayan çini karo parçalarının desen restitüsyonları yapılmıştır. Daha sonra Uygulama Çalışmaları (eksik tamamlama) aşamasında, Milli Kütüphane binası ile Opera binasının cephelerinde bulunan panolardan seçilen toplam dört detay panonun üretilerek reproduksiyonları yapılmıştır. Bu panolarda eksik karo tamamlamaları birebir ölçülerde “yeniden üretim” yöntemi seçilerek birebir üretilmiş ve karoların üzerinde eksik desen tamamlamaları gösterilmiştir.

1. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE TARİHİ YAPILARIN VE BU YAPILARDAKİ ÇİNİLERİN KORUNMASINA YÖNELİK YAPILAN ÇALIŞMALAR

1.1. Türkiye’de Tarihi Yapıları Koruma Anlayışı, Yasal Düzenlemeler ve Hizmet Veren Kurum ve Kuruluşlar

1.1.1. Koruma Anlayışının Gelişimi

Eski eser koruma uygulamalarının tarihi çok gerilere gitmekle birlikte, koruma ve onarım bilincinin gelişimi Fransız devriminden sonra ulusal eserlerin korunmasıyla dünyada yaygın bir hal almıştır. Bunun bilimsel yöntemle yapılan uğraşa dönüşümü de ancak 19.yüzyılda başlamıştır. Avrupa’daki bu gelişmenin ilk aşamasında Fransa, İngiltere ve İtalya’da “üslup birliğine varış“ kaygısıyla yapılan gelişigüzel onarımlar, tartışmalara yol açmış; tepki olarak hiç onarım yapılmamasını öneren ”romantik görüş” 1830’larda Rusya ve Fransa’da ileri sürülmüştür ².

Ülkemizde kültür varlıklarına karşı ilk ilgi 19.yüzyılın ortalarına doğru başlamıştır. Avrupa’da doğan ve gelişen modernite çabaları, Avrupa sanayi devrimini takiben 1840’lı yıllardan itibaren Osmanlıları da etkilemiştir ³. 19.yüzyıl sonlarında Avrupa’da, kültür varlıklarını koruma adına ilk büyük girişim; savaşların yol açtığı tahribata karşı koruma konusunda toplanan Lahey Konvansiyonu ⁴dur.

Dünyada kültür varlıkları korumacılık hareketleri sürerken, 1874 yılı Türk korumacılık tarihinde tarih ve sanat tarihi değeri taşıyan eski eserlerin Osmanlı İmparatorluğu sınırlarının dışına çıkmasını yasaklayan ilk “Asar-ı Atika Nizamnamesi”nin çıktığı ve arkeolojik kazı konularının belirli esaslara

---

² Zeynep, Ahunbay; **Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyonu**, İstanbul,1996, s.14–15

³ Türkan, Kejanlı -Can T., Akın –Aysel, Yılmaz; **Türkiye’de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme**, Elektronik Sosyal Bilimler, 2007,s.179

⁴ Lahey Konvansiyonu(Sözleşmesi), maddeleri için bakınız **Kümid- AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi**, Cilt: 2, 2007,s.3–17 www.kumid.eu

dayandırıldığı dönemdir. Sadece taşınır kültür varlığının korunması için çıkarılan “Asar-ı Atika Nizamnamesi” ile koruma yasal bir tabana oturtulmuştur. Ülkemizde, Osman Hamdi Bey ile başlayıp Cumhuriyet Dönemi’nde Atatürk’ün ileri görüşlülüğü ile itici gücü sayesinde taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarımızın korunması ve onarılması konusu ileri bir düzeye ulaştırılmıştır.

19.yüzyıl öncesinde ülkemizde onarımlar ”bilimsel olmaktan çok, zelzele, fırtına ve benzeri sebeplerle yıkılan harap olan kısımların yenilenmesi ve onarımları şeklinde yapılıyordu. Bu onarımlar gerçekleştirildiği yıllarda dönemin moda üsluplarına göre uygulanıyordu.”⁵ Doğal ve kültürel varlıkların bilimsel yöntemlerle incelenmesi, değerlendirilmesi ve derlenmesi çalışmaları da bu yüzyılda başlamıştır. “Bu varlıkların taşınmazların bakımı, onarımı işlevlerle değerlendirilmesi ise ancak Cumhuriyetin kuruluşundan sonra devletin planlı bir yatırım olgusu haline gelmiştir. Bu dönemde salt bu konu ile ilgilenen kurumlar oluşturulmuş, koruma konusu değişik disiplinlerden gelen kişilerin uzmanlaştığı bir alan olmuştur. Cumhuriyet döneminde toplanan çeşitli kurul ve Danışma Komisyonları da eski eser politikalarının ve koruma ilkelerinin saptanması konusunda çalışmalar yapmışlar, ancak bu çalışmalar 1951 yılına değin kurumsallaşmamıştır.”⁶

Türkiye’de Cumhuriyetten günümüze sürekli bir gelişim içinde olan koruma ve onarım, kelime yapısı olarak dilimize olduğu gibi batı kültüründen geçmiştir. Bunun sebebi, bu alanda kurulmuş uluslararası kuruluşlar tarafından (UNESCO, ICCROM vs...) ağırlıklı olarak İngilizce ve Fransızca kelimelerin kullanılmasıdır. Ancak zamanla ilerleyen gelişen ve modernleşen ülkemizde bu kelimelere karşılık gelecek anlamlar çoğu zaman kullanılsa da, bu alanda oluşmuş terminoloji Türkçeye çevrilirken, kavram kargaşasına da neden olmaktadır. Konservasyonun koruma,

---

⁵ Hüsrev Tayla; “ 1950’den Bu Yana Restorasyon Uygulamaları Kurumsallaşma Çabaları ve Geleceği için bir Öneri” , Rölöve ve Restorasyon Dergisi (I.Restorasyon Semineri Özel Sayısı),4.sayı, Ankara,1982, s.41

⁶ Mimarlık Dergisi,” **Koruma- Bir Anket** ”, Sayı:201, İstanbul,1984,s.12

restorasyonun da onarım olarak karşılık bulduğu bu kavramlar dilimizde bu şekilde kullanılmasına rağmen, her iki kelime de birbirinin yerine sıkça kullanılmaktadır.⁷

20.yüzyılda koruma ve onarım çalışmaları dünya genelinde daha da yoğunlaşmaya başlamıştır. Bunun en önemli sebebinin, insanların eski eserlerin tarihsel mirasın önemli bir ögesi olduğunu iyice anlamaya başladıkları söylenebilir. Bu konuda yapılan ilk girişimlerden biri, 1904 yılında Madrid’de yapılan Uluslararası Mimarlar Kongresi’dir. Bu toplantıda anıtların korunması ve tarihi binaların sınıflandırılması maddesi özelinde, koruma konusunun bir uzmanlık dalı olduğu ve bu konuda eğitim görmüş kişilerce çalışmaların yürütülmesi belirtilmiştir⁸.

Genel olarak 20.yüzyıl öncesi, Osmanlı İmparatorluğunun geleneksel ekonomik işlevlerinin çöküntüye uğradığı, Osmanlı yönetim yapısındaki değişimler doğrultusunda yeni yönetimlerin ve yapılanmaların alt yapısının oluşturulduğu bir dönemdir. Tanzimat’la birlikte başlayan koruma düşüncesi, ilk başlarda salt taşınır eseri⁹ kapsamış, bunu daha sonra mimari yapı koruması izlemiştir. Avrupa’da kapitalizmin etkisiyle sanayi kentlerini koruma ve sorunlarına çözüm bulma eylemlerine karşın Türkiye’de aynı dönemlerde kentsel ölçekli koruma düşüncesi henüz oluşmamıştır. Genel olarak batıda modern kent plânlaması çalışmaları ve koruma düşüncesi, Osmanlı kentlerinde yapılanma ve tarihi değerleri yaşatma şeklinde yansımış ve Cumhuriyet Türkiye’si’ne aktarılan kavramların temelini oluşturmuştur.¹⁰

1920’de Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Türk Asar-ı Atika Müdürlüğü kurulmuştur. Müdürlüğün görevi, eski yapıtların korunması ve müzelerin

---

⁷ İsmail, Öztürk; ; **Koruma Kültürü ve Geleneksel Tekstillere Korunması-Onarımı**, Mor Fil Yay.2007,s.32

⁸ Cevat, Erder; **Kültürel Varlıkların Korunmasında Bilim ve Teknoloji**, Anadolu (Anatolia), Akurgal’a Armağan, Sayı:21(1978–80) 1987,s.114

⁹ Osmanlı dönemindeki taşınır eski eser kaçakçılığı nedeniyle taşınmaz kültür varlığı yok sayılmış, Nizamnamede korunması gerekli eser olarak taşınır eski eser kastedilmiştir.

¹⁰ Türkan, Kejanlı -Can T.Akın -Aysel Yılmaz; **Türkiye’de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme**, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 2007,s.180–181

kurularak geliştirilmesi konusunda çalışmalar yapmaktır. Bu müdürlük daha sonra Hars, yani Kültür Müdürlüğü adını almıştır.

“Kurtuluş Savaşından hemen sonra Gazi Mustafa Kemal’in buyruğu ile 1922’de valiliklere bir genelge gönderilmiştir. Genelgede belirtildiğine göre, merkezde Hars Dairesi (Kültür Müdürlüğü), illerde Maarif Müdürlükleri yetkili olacaktır. “*Milli Eğitim Bakanlığı Müzeler ve Asar-ı Atika Hakkında Talimat*” başlıklı bu genelgede, eski eserlerle ilgili tüm işlerle ilgilenilmesi, arkeolojik kazı ve sondajların Hars Dairesinin yetkisinde olduğunu ve tüm işlemlerin Asar-ı Atika Nizamnamesi’nin hükümlerine göre yürütüleceği yer almaktadır”¹¹.

1924’de İstanbul’da Müteşekkil Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeni’nin, “Teşkilat ve Vazifelerine Dair Talimat”, içerikli bir dizi düzenlemeler yapılmıştır. Bunlarda ilki, Cumhuriyet yönetimi tarafından Türkiye’de 1925 -1930 yılları arasında gerçekleştirilen Ankara Etnografya Müzesi’dir. Ancak bu dönemdeki en önemli gelişme, Asar-ı Atika Müdürlüğü’nün, yani Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün kurulmasıdır. Ayrıca 1931’de Atatürk tarafından Türk Tarih ve Tetkik Cemiyeti, yani Türk Tarih Kurumu kurulmuştur.¹² Türkiye’de bu kurumsallaşma çalışmaları sürerken, 21–30 Ekim 1931’de Atina’da Gustavo Giovannoni katkısıyla düzenlenen “Tarihi Anıtlarının Korunması ile ilgili Mimarlar ve Teknisyenlerin I.Uluslararası Konferansı”, diğer adıyla “Atina Konferansı” dünyada önemli bir kurumsallaşma sürecine bilimsel bir zemin hazırlamıştır. Bu konferansta, belgeleme ve uluslararası işbirliğinin önemi üzerinde durularak, her ülkenin anıt belgeliğini oluşturması ve koruma konusunda uluslararası bilgi ve deneyim alışverişi önerilmiştir.

Kültür varlıklarının korunması konusunda işbirliği sağlamaya yönelik ilk çalışmalar ise 1930’larda başlamıştır. 1931 yılında İtalya’da “Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu” tarafından hazırlanan “**Carta Del Restauro** (Restorasyon Tüzüğü)¹³” bu alandaki ilk belge sayılabilir. 1933’te toplanan Uluslararası Çağdaş

¹¹ Üstün, Alsaç; **Türkiye’de Restorasyon**, İletişim yayımları, İstanbul,1992

¹² Üstün, Alsaç ; a.g.e., s.24

¹³ Tüzüğün maddeleri için bkz. **Kümid- AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi**, 2007

Mimarlık Kongreleri'nde onarım ve koruma, ele alınan konular arasındadır. Çağdaş Mimarlık ve kent tasarımı açısından büyük önemi olan bu kongre, “**Atina Antlaşması**”¹⁴ adlı yapıtta toplanmıştır.

1934'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Kürsüsü'nün kurulması ve Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin 1935'te açılması ile korumacılık alanında ülkemizde yapılacak olan bilimsel çalışmaların önemli adımları atılmıştır.

Koruma ve onarımla ilgili dünyada tüm bu konferanslar yapıp tüzükler hazırlanırken ve yeni ölçütler oluşturulmaya çalışılırken diğer yandan da uluslararası örgütlenmelere gidilmiştir. Örneğin İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından, Birleşmiş Milletler bünyesinde 16 Kasım 1945 tarihinde imzalanan bir sözleşme ile Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation)¹⁵ kurulmuş ve 4 Kasım 1946 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmenin amacı, evrensel kültür mirasının korunmasına yönelik olarak tehdit altında olan anıtlara ve sitlere uzman desteği ve maddi yardım sağlamaktır.

Aynı yıl UNESCO tarafından etkinlikler düzenlemek ve işbirliği yapmak çerçevesinde, “Dünya Miras Komitesi” adı altında “Hükümetlerarası Komite” kurulmuştur. Her ülke bu komitede belli zamanlarda görev almaktadır. Sözleşmeye üye ülkeler, topraklarında bulunan evrensel değere sahip olduğunu düşündükleri değerleri, Dünya Miras Komitesi'ne bildirmektedirler.

1947 yılında uluslararası girişim ile dünya müzelerinin bilimsel kadrolarını oluşturan, Uluslararası Müzeler Birliği (ICOM, International Council of Museum) kurulmuştur. Bu birliğin ilk toplantısı Paris'te yapılmış ve koruma anlayışı konusunda yeni gelişmelere yönelik tartışmalar bu toplantıyla başlatılmıştır.

---

¹⁴ Atina Antlaşmasının maddeleri için bakınız **Kümid- AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi**, 2007

¹⁵ Türkiye, UNESCO'nun kurucu ilk on üyesinden biridir.

Toplantıda müze-bilim kavramları konusunda pek çok konu vurgulanmış ve kültür varlıklarının tüm toplumların ortak malı olduğu düşüncesinden yola çıkılarak ilgi ve eğitim konuları önem kazanmıştır.¹⁶

Özellikle kültür varlıklarının korunması konusu Türkiye’de 1950’li yıllardan sonra yoğunluk kazanmıştır. Ülke çapında koruma ve onarım olgusu giderek anlaşılmaya başlanmış ve uygulanır hale gelmiştir. 1951 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olarak kurulan Anıtlar Yüksek Kurulu sayesinde, ülke içinde korunması gerekli olan mimari ve tarihi anıtları koruma işlerinde uyulacak ilkeler ve bunlarla ilgili programları saptama, uygulamaları izleme, denetleme ve anıtlarla ilgili konular konusunda görüş bildirme gibi önemli çalışmalar amaçlanmıştır.

Diğer yandan, 1959 yılında UNESCO tarafından Roma’da Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkezi (ICCROM, ,International Center for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property)¹⁷ korumanın bilimsel sorunları üzerine belge toplama ve yayma, bu alanda araştırmaları destekleme, teknik sorunlara danışmanlık yapma, teknik eleman yetiştirme ve onarım uygulamalarının düzeyini yükseltme gibi önemli görevleri gerçekleştirmek amacıyla kurulmuştur.

Dünyada korumacılıkla ilgili bu çalışmaların ülkemizde etkili olmasıyla, kültür varlıklarının korunması ve onarılması konusunda gereksinimi karşılayamaz hale gelen 1973 öncesi tüm yasalar kaldırılmış, yerine “Eski Eserler Yasası” getirilmiştir. 25.04.1973 tarihinde yürürlüğe giren 1710 sayılı “Eski Eserler Yasası” ile tarihi eserlerin korunması konusunda ilk ciddi adım atılmıştır. Kültürel miras ve kültürel çevremizin korunması ile ilgili çalışmalar 5805 ve 1710 sayılı yasalar kapsamında sürdürülmüştür. Bu yasayla, taşınır ve taşınmaz eski eserlerin ayrıca, anıt, külliye, tarihi sit, arkeolojik sit, tabii sit kavramlarının ilk defa ayrıntılı tanımları ve kapsamı belirtilmiştir. 1710 yasası, ülkemizde tarihi çevrenin korunmasına olanak veren ilk yasa olarak koruma tarihimizde önemli bir yer oluşturmaktadır.

---

¹⁶ İsmail, Öztürk; **Koruma Kültürü ve Geleneksel Tekstillerin Korunması-Onarımı**, Mor Fil Yay.2007,s.22–23

¹⁷ ICCROM; Kültür Varlığını Koruma ve Restorasyon için Uluslararası Araştırma Merkezi.

1983 yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu getirilene kadar “Eski Eserler Yasası” yürürlükte kalmıştır¹⁸.

1964 yılında Venedik’te Tarihi Anıtlarla İlgili Mimar ve Teknisyenlerin İkinci Uluslararası Kongresinde kabul edilen kararlar doğrultusunda “**Venedik Tüzüğü**” nün oluşturulması ile dünya mirasını koruma çalışmaları yeni bir döneme girmiştir¹⁹.

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS, International Council of Monuments and Sites) dünyanın tarihi anıt ve sitelerinin korunması için 1965 yılında UNESCO tarafından kurulmuştur. ICOMOS, dünyanın çeşitli yerlerinden uzmanların bir araya gelerek mesleki bilgi alışverişi sağlamak, korumada uzmanlaşmış dökümantasyon merkezleri oluşturarak diğer uluslarla işbirliği sağlamak ve korumada eğitim programlarına katkıda bulunmak gibi amaçlar edinmiştir. ICOMOS ülkemizde yasal olarak 1974 yılında yayınlanan bir yönetmelik ile Kültür Bakanlığı’na bağlı olarak yarı resmi bir konsey olarak kurulmuştur.

Ülkemizde oluşturulan 1982 Anayasası ile doğal ve kültürel varlıkların korunması konusuna önem verilmiştir. Bu sebeple 1983’de “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” çıkarılmıştır. Bu kanun, o zamana kadar yapılmış çeşitli yasal düzenlemeleri bir yasada toplamayı amaçlamakta ve özel alanlara ilişkin sorunları da yönetmeliklerle çözmeye çalışmaktadır.

1964 yılında kabul edilen Venedik Tüzüğü ülkemizde de benimsenmesi ile birlikte, 1983 yılından önce çeşitli yayınlarda koruma ve onarımın önemi, ilkeleri, hazırlanan tüzükler ile anlaşmalar tanıtılmaya özellikle onarım yapan birimlere benimsetilmeye çalışılmıştır. Ancak, çalışmaların ülkemizdeki durumu ve gelişimi maalesef İtalya’daki gibi umut verici olmamıştır.

---

¹⁸ N., Avcı; “**Kültürel ve Doğal Mirasımızın Korunmasında Örgütlenme ve Koruma Sorunları**”, Türkiye’de Risk Altındaki Doğal ve Kültürel Miras, TAÇ Vakfının 25. Yılı Anı Kitabı, TAÇ Vakfı Yayını, İstanbul, 2001

¹⁹ Venedik Tüzüğü, kabul edilen yasalari için bakınız; **Kümid- AB Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi**, İstanbul 2007

Öte yandan, 1983–1984 yıllarında İstanbul’da Kültür Bakanlığı kurumu bünyesinde Restorasyon Konservasyon Merkez Laboratuvarı kurulmuştur. Dünyada sürekli gelişen ve ilerleyen korumacılık çalışmalarına paralel seyreden bu gelişim Türkiye’de bir ilk olmuştur. Bu merkezin amacı bilimsel yöntemler ve etik kurallar çerçevesinde yurtdışı eğitimli uzmanlarla, taşınır kültür varlıklarının koruma ve onarım çalışmaları konusunu ele almaktır.

Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi öncesi koruma-onarım konusunda kişisel ve resmi pek çok çalışma yapılmışsa da asıl ciddi boyuttaki çalışmalar Cumhuriyet Dönemi’nde Atatürk’ün bu konuda gösterdiği duyarlılık sayesinde gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti’nden Cumhuriyet Dönemi’ne kadar geçen süreçte yapılan yetersiz ve yanlış uygulamalar nedeniyle bugün hâlâ yapılan ve uygulanan korumanın gerekliliği ve önemi tartışılmaktadır.

Dünya’da ve Türkiye’de koruma ve onarım konusunda yaşanan bu serüven değişen yasalar, yenilenen kurumlar ve kurullarla halen devam etmektedir. Ancak Türkiye’de koruma ve onarım olgusunun bu gelişim sürecinde, olumlu birtakım gelişmelerin yanı sıra koruma ve onarımın uygulanışı sırasında olumsuzluklar da yaşanmıştır. Örneğin, 01 Ağustos 2005 tarihli Musa Kirazgiller’in Zaman Gazetesindeki haberi buna güzel bir örnektir:

Tekke restorasyonunda tarihi çinileri kırıp yerine fayans döşemeye kalktılar

Konya’da Selçuklu dönemi Türk çini sanatının en güzel örneklerinin bulunduğu Sahip Ata Külliyesi’nde paha biçilemez değerdeki çini panolar, restorasyon işinde çalışan işçilerin kurbanı oldu.

Külliyenin restorasyonunu üstlenen firmanın, Selçuklu dönemine ait çinileri kırarak yerine fayans kaplama yapmaya kalktığı belirlendi. Külliye de basın toplantısı düzenleyen Vakıflar Genel Müdür Vekili Ahmet Tanyolaç, çinilerin tahrip edilmesine duyduğu üzüntü nedeniyle

gözyaşlarına hâkim olamazken, Vakıflar Bölge Müdürü İbrahim Genç, durumu “katliam” olarak niteledi.

Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından yapımına 1258 yılında başlanan külliyenin, 1283 yılında tamamlanarak bugünkü halini aldığını anlatan Vakıflar Bölge Müdürü İbrahim Genç, tarihî mekanın birkaç yıl önce rölöve ve restorasyon projelerinin hazırlandığını ifade ederek, Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararıyla, 1999 yılında onarımına başlandığını, bu onarımın daha sonra çeşitli nedenlerle durdurulduğunu söyledi. 2005 yılında ise burada bir vakıf müzesi açılması için tekrar restorasyon ihalesi yapıldığını anlatan Genç, “İhaleyi alan yüklenici firmaya, restorasyon için çalışma izni verildi. Çiniler haricindeki diğer kısımların projesi, kurul kararında mevcut. Çinilerle ilgili ise uzman bir ekiple anlaşılması istendi.” dedi. Restorasyondan önce yapının projelendirileceğini, daha sonra da Anıtlar Kurulu’ndan karar bekleneceğini belirten Genç, onarıma bu işlemlerden sonra başlanması gerektiğini dile getirdi. Yüklenici firmanın uzman bir çini ekibiyle anlaşması yönünde toplantılar yapıldığını kaydeden Genç, şöyle devam etti: “Uzmandan öte, menfaat önde tutulduğu için piyasada ‘Ben çiniciyim.’ diyen biriyle anlaşılmış. Geçtiğimiz cuma günü buraya gelmişler. Bu tarihî çinileri katlederek, yerine fayanslı bir kaplama yapma düşüncesine kapılmışlar. Ama bize bunu bu şekilde söylemiyorlar. ‘Temizleme çalışması yapılırken işçi kırmış’ diye geçiştirdiler. Katliam yapmışlar.”

Vakıflar Genel Müdür Vekili Ahmet Tanyolaç da Selçuklu Devleti dönemine ait tarihî çini eserlerinin olduğu külliyyede restorasyon çalışmalarını tamamen durdurduklarını söyledi. Konya Cumhuriyet Başsavcılığı’na, yüklenici firma hakkında suç duyurusunda bulunulduğunu aktaran Tanyolaç, “Söz konusu firma başka bir kurumdan aldığı iş bitirme belgesiyle ihaleye katılmış. Şu bir gerçek ki; sıradan bir inşaatla, bu kadar nadir bir eseri aynı kefeye koyan İhale Kanunu, maalesef bize birtakım

imkânları sağlayamamıştır. Bugünden itibaren bu konular daha ciddi boyutta değerlendirilecek.” dedi.

Selçuklu Veziri Ata Fahrettin tarafından mescit, türbe ve hamam olarak yaptırılan külliye, Larende Caddesi üzerinde bulunuyor. 722 yıllık külliyenin ilk olarak cami bölümü yıkılmış. Bugün orijinal olarak sadece çinili mihrabı ve bir minaresi ayakta kalmış. Türbesindeki çiniler yer yer dökülse de devrinin özelliklerini gösteren önemli süsleme örneklerinden biriydi. Son olayla çinilerin önemli bölümünün kırılıp tahrip edildiği belirlendi.

Bu sorunun haberi, bir sonraki yıl Yapı Dergisi'nin çevrimiçi sayfasında²⁰ şöyle devam etmektedir.

Külliyyede Çini Talanında İkinci Perde

Konya Meram'daki Sahip Ata Külliyesi'nde 1300 parça çininin kazmalarla kırılmasının ardından, Selçuklu dönemine ait paha biçilmez 434 çininin de yerlerinden sökülüp götürüldüğü ortaya çıktı. Kaybolan altıgen çinilerin bir adedinin değeri ise 6–7 bin YTL.

Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü, 772 yıllık külliyedeki restorasyon çalışmalarını yürüten firma hakkında çinilerin eksik olduğu gerekçesiyle Konya Beşinci Asliye Ceza Mahkemesi'ne dava açtı.

Ancak bu dava ilk değil. 29 temmuz 2005'te külliyedeki restorasyon sırasında tarihi çinilerin kazmalarla kırıldığı tespit edilmesinin ardından Vakıflar Bölge Müdürlüğü, restorasyonu yapan Gündag firması hakkında Konya Birinci Asliye Mahkemesi'ne dava açmıştı.

İkinci dava: "Çiniler eksik". İlk dava devam ederken, Vakıflar Bölge Müdürlüğü külliyenin türbe bölümünden 434 adet paha biçilemez tarihi çininin yerlerinden sökülerek götürüldüğünü tespit etti. Bunun üzerine

²⁰ http://www.yapi.com.tr/turkce/Haber_Detay.asp?NewsID=44366

Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Gündag firmasına 'külliye çinileri eksik' gerekçesiyle bir dava daha açtı.

Vakıflar Konya Bölge Müdürlüğü, 2 Haziran 2005'de Sahip Ata Külliyesi'nin dış ve iç duvarlarının restorasyonunu ihale etmiş ve ihaleyi kazanan Gündag firması 8 Temmuz 2005'te külliye içindeki iç çalışmalara başlamıştı.

Dava açılması ve külliye içindeki çalışmaların durdurulmasının ardından, kalan çinilerin çalınmaması için özel güvenlik görevlendirilmiş ve 24 saat süreyle külliye önünde nöbet tutulmuştu.

Restorasyona başka firmayla devam: Mahkemenin incelemesinden sonra ikinci kez yapılan ihale ile restorasyona devam ediliyor. Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Ticaret Ltd. şirketi, kırılan çinileri onardıktan sonra yerlerine yapıştırarak. Restorasyon tamamlanınca külliye, müze olarak düzenlenecek ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün deposunda bekletilen tarihi halı, kilim, hat tablosu ve şamdanlar burada sergilenecek.

Külliye'nin geçmişi: Külliye, Selçuklu Veziri Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından mescit, türbe ve hamam olarak yaptırıldı. Mimarı Abdullah Oğlu Kelük olan külliye ilk olarak bir cami yapıldı. Cami 1880 yıllarında yanarak küçüldü, 1283 yılında türbe bölümü yapıldı.

Türbede Sahip Ata, kızı ve akrabası olduğu sanılan dört kişinin mezarı bulunuyor. Külliye içinde yer alan türbedeki çiniler, dönemin Selçuklu mimarisinin önemli örnekleri arasında yer alıyor.

Ülkemiz kültürel değerler bakımından oldukça zengindir. Ancak ne yazık ki , kültürel mirası korumak ve yaşatmak amaçlı yapılan çalışmaların bazılarında çeşitli kurumlar ve kişiler rant sağlamayı amaçlamıştır. Yukarıda sözü edilen Konya Sahipata Külliyesi de bu amaç için yararlanılan eserlerden sadece birisidir. Ülkemizde rant amaçlı pek çok olay yaşansa da diğer yandan bunların önüne geçilme çalışmaları da ciddi olarak sürdürülmektedir. Söz konusu örnekte yer alan Sahipata Külliyesi bugün hak ettiği konuma getirilmiştir.

Tüm dünyada ve ülkemizde kültür varlıklarının değerinin daha iyi anlaşılmasına başlanmasıyla birlikte kültürel mirası koruma önemi artmaya başlamış, koruma ve onarımlar, teknolojik gelişmeleri yakından izleyen, geleneksel yöntemlerle teknolojiyi birleştiren bir bilim dalı haline gelmiştir. Ancak, yasalar ve yönetmelikler bu bilimin uygulanmasında ne kadar önemli olsa da aynı derecede yasalar ve yönetmeliklerin sağlıklı olması da bilimin uygulanabilirliği açısından o derece önemlidir. Bu nedenle özellikle ülkemizde sürekli değiştirilen, yeniden düzenlenen veya eklenen yasalar, bilimin uygulanmasında sağlıklı bir yol haritası oluşturamamıştır. Koruma ve onarımın yasalar ve yönetmelikler ile olan ilişkisinin anlatıldığı tezin bu bölümünde, Türkiye’deki yasal değişimler geçmişten günümüze kadar kronolojik bir değerlendirme ile ele alınmıştır.

1.1.2.Yasal Düzenlemeler

Ülkemizde Kültür Varlıklarının korunması konusu mevzuat açısından eski tarihlere dayalı olmakla birlikte bu anlayışın toplumun geniş kesimlere yayılması konusunda öteden beri birtakım zorluklar yaşanmıştır. Ancak gelişen iletişim teknolojilerinin de olumlu etkileri sonucu günümüzde kültürel mirasın korunması konusunda halkın önemli ölçüde bilinçlendiği görülmektedir. Bununla birlikte ülkemizin kültürel ve doğal mirasın korunmasına ilişkin oldukça köklü ve yerleşmiş bir deneyimi vardır. Ancak, çok değişik kültürlerin oluşturduğu zengin bir mirasın korunması, değerlendirilmesi ve çağdaş yaşam koşullarına uyarlanarak korunmaları her şeyden önce yasal bir alt yapı gerektirir.

Türkiye’de koruma-onarım çalışmaları “**Kültürel Mirasın Korunması**” kavramı adı altında yasal düzenlemeler ve uygulama çalışmalarıyla hayata geçirilmeye başlanmıştır. Osmanlı imparatorluğunun son yüzyılında çıkarılan Asar-ı Attika Nizamnameleri (Eski Eserler Tüzükleri) kültürel miras ile ilgili ilk yasal düzenlemedir. Bunlardan ilki 1869 yılında çıkartılan **Asar-ı Attika Nizamnamesi** sadece arkeolojik kazılara ilişkin hükümler içermekteydi. Bu belge daha sonra 1874 ve 1884 tarihli nizamnamelerle yenilenmiş ve genişletilmiştir. Ancak kültür varlıklarının korunmasına ve onarılmasına ilişkin dönemin gerektirdiği ayrıntılı

hükümler içeren ilk belge **4.Asar-ı Attika Nizamnamesi** olarak 1906 yılında yürürlüğe girmiştir.

Türk korumacılık tarihinde, 1874 yılı ilk Asar-ı Attika Nizamnamesi'nin çıktığı, tarih ve sanat değeri taşıyan eski eserlerin Osmanlı İmparatorluğu sınırlarının dışına çıkmasını yasaklayan ve arkeolojik kazı konularının belirli esaslara dayandırıldığı bir dönemdir. 1878 yılında müze komisyonu üyesi olan Osman Hamdi Bey, 1881 yılında müze müdürü olmuş ve bu alanda ağırlığını koymuştur. Osman Hamdi Bey döneminde yaşanan imparatorluk sınırları içindeki kültür mirasının korunma çabalarının yetersizliği nedeniyle, kendisinin yaptığı atılımlar oldukça kayda değerdir. 1973 yılına kadar varlığını sürdürecektir olan eski eserler yasası, Osman Hamdi Bey sayesinde 31 Ocak 1884 tarihinde Meclis-i Mahsus-ı Vükela tarafından kabul edilip, 21 Şubat 1884 tarihinde padişahın onayından geçen ilk yasadır.²¹ Bu yasa ile 1874 yılı nizamnamesinde yer alan, devlet, arazi sahibi ve kazı yapan arasındaki üçte birlik, pay ederek bölüştürme maddesi kaldırılmıştır. Türk kültür tarihinde özel bir yeri olan Osman Hamdi Bey sayesinde yürürlüğe konan Asar-ı Atika Nizamnamesi (Eski Eserler Tüzüğü), dönemin zor koşulları ve kuralsız işleyişi karşısında uygulanmış ve eski eserlerin koruma konusundaki yetersizliğine karşı tüm görüşlere rağmen, 1973 yılına kadar Eski Eserler Yasası olarak Türkiye'de 89 yıl yürürlükte kalmıştır.²²

Osmanlı'dan Cumhuriyet Dönemi'ne kalan mirasın korunması çalışmaları 1920'lerin Türkiye'si'nde başlamıştır. Cumhuriyet döneminde koruma olgusu 1920–1950 arası ve 1950'den günümüze olmak üzere iki ana dilimde incelenebilir. 1920–1950 yılları bu olgunun gelişim süreci olup ilk on yılı bir geçiş ve hazırlık dönemi olarak; yasal ve örgütsel düzeydeki etkinlikler, ikinci on yılı ve 1950'ye kadar olan dönem de ise; kurumsal çabaların etkili olduğu görülmektedir.²³

---

²¹ Nur Akın,; “**Osman Hamdi Bey Asar-ı Atika Nizamnamesi ve Dönemin Koruma Anlayışı Üzerine**”, Osman Hamdi Bey Dönemi Sempozyumu 17-18 Aralık 1992, Türk Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1993, s.233-239

²² Hüseyin, Karaduman; “**Eski Eser Yasalarında Özel Müzeler Koleksiyonculuk Ticaret ve Müzayedeler**”, Kuruluşunun 150.yılında Türk Müzeciliği Sempozyumu III Bildirileri (24–26 Eylül 1986 İstanbul) Ankara 1997, Genel Kurmay Basımevi, 275 s

²³ Emre, Madran; “**Cumhuriyet Dönemi Kültürel Varlıkların Korunması**”, 5.Türk Kültürü Kongresi, 17–21 Aralık 2002

İlk olarak, TBMM hükümeti tarafından, 1920’de Türk Asar-ı Atika Müdürlüğü (Türk Eski Eserler Müzesi Müdürlüğü) kurulmuştur. Müdürlüğün görevi, eski yapıtların toplanması, korunması, müzelerin kurularak geliştirilmesi konusunda çalışmalar yapmaktır. Türk Asar-ı Atika Müdürlüğünün adı bir yıl sonra, Hars (Kültür) Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. Kurtuluş Savaşından hemen sonra Gazi Mustafa Kemal’in buyruğu ile 1922’de, “Müzeler ve Asar-ı Atika Hakkında Talimat (Müzeler ve Eski Eserler Hakkında Talimat)” başlıklı bir genelge valiliklere gönderilmiştir. Genelgede, merkezde Hars Dairesi (Kültür Dairesi), illerde Maarif Müdürlüklerinin (Milli eğitim Müdürlükleri) eski eserlerle ilgili tüm işleri yürütmekten sorumlu olduğunu, arkeolojik kazı ve sondajların Hars Dairesinin yetkisinde olduğunu ve tüm işlemlerin Asar-ı Atika Nizamnamesinin hükümlerine göre yürütüleceği yer almaktadır.²⁴

Cumhuriyetin ilk yıllarında koruma ve onarım çalışmaları yeterli düzeyde olamamıştır. 1922’de başlatılan onarımlar, 1924 yılından sonra Evkaf Umum Müdürlüğüne (Vakıflar Genel Müdürlüğü) sürdürülmüştür.

“Cumhuriyetin kurulmasından sonra eski eserlerin gerek mülkiyeti ve gerekse bakım ve onarım sorumlulukları, değişik kurumlara verilmiştir. Buna göre; halifeliğin kaldırılmasını öngören kanun uyarınca, saraylar, kasırlar ve bunlarla ilgili tüm taşınmaz ve değer içeren taşınır eserler Türkiye Büyük Millet Meclisi yönetimine bırakılmış, “Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğrenim Birliği Kanunu)” ile tüm medrese ve arsaları Maarif Vekâletine (Milli Eğitim Bakanlığına) devredilmiş, değerli türbelerin yönetim ve korunması Maarif Vekâletine bırakılmış, bir bölüm cami çeşitli nedenlerle satılmış ve 1930 tarihli “Belediyeler Kanunu” ile kale ve kuleler Belediyelere devredilmiştir. Bu durum, bazı olumsuzluklar yaratmıştır. Örneğin, eski eserler ve koruma konusunda uzmanlıkları bulunmayan kişiler olumsuz kararlar üretebilmiş, parasal kaynaklar ve personel, kuruluşlar arasında dağıtılarak, güç bölünmüş ve zayıflatılmıştır.”

---

²⁴ Üstün, Alsaç; **Türkiye’de Restorasyon**, İletişim yayımları, İstanbul,1992

Birçok kaynak, Atatürk'ün 19 Şubat 1931 tarihinde Konya'daki gezisi sırasında Başvekil İsmet İnönü'ye gönderdiği bir telgrafi, koruma etkinliklerine büyük ivme kazandıran önemli bir belge olarak değerlendirir. Telgrafta şunlar yazmaktadır:

“Son tetkik seyahatimde, muhtelif yerlerdeki müzeleri, eski sanat ve medeniyet eserlerini de gözden geçirdim.

1) İstanbul'dan başka, Bursa, İzmir, Antalya, Adana ve Konya'da mevcut müzeleri gördüm. Bunlarda, şimdiye kadar bulunabilen bazı eserler muhafaza olunmakta ve kısmen de ecnebi mütehassısların yardımı ile tasnif edilmektedir. Ancak, memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz definelere hâlinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin, ileride tarafımızdan meydana çıkarılacak olanların ilmi bir surette muhafaza ve tasnifleri ve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap hâle gelmiş olan abidelerin muhafazaları için müze müdürlüklerinde ve hafriyat işlerinde kullanılmak üzere arkeoloji mütehassıslarına kat'i lüzum vardır. Bunun için, Maarifçe harice tahsile gönderilecek talebeden bir kısmının bu şubeye tahsisinin muvafık olacağı fikrindeyim.

2) Konya'da asırlarca devam etmiş ihmaller sebebiyle büyük bir harabi içinde bulunmalarına rağmen, sekiz asır evvelki Türk medeniyetinin hakiki şaheserleri kıymetli bazı mebaniler vardır. Bunlardan bilhassa Karatay Medresesi, Alaaddin Camii, Sahipata Medresesi, Cami ve Türbesi, Sırçalı Mescid ve İnce Minare, derhal ve müstacelen tamire muhtaç bir hâldedir. Bu tamirin gecikmesi, bu abidelerin kâmilin inhirasını mucip olacağından, evvela asker işgalinde bulunanların tahliyesinin ve kâffesinin mütehassıs zevat nezaretiyle tamirinin temin buyrulmasını rica ederim.”²⁵

Cumhuriyet yönetimi, 1930 ile 1935 yılları arasında çıkardığı yasalar ile Osmanlılardan kalan mevzuatı değiştirmiş ve yeni kurumsal düzenlemeye gitmiştir. Atatürk dönemiyle birlikte, anıtsal nitelikteki tarihsel yapıların korunması gereği ağırlık kazanmış ve ilk kez bu eserlerin korunmaları konusu tartışılmıştır. 1930'lu

---

²⁵ Emre, Madran; a.g.e., s.

yıllardan sonra eski eser anlayışı içine taşınmazların da girmesiyle koruma anlayışı genişletilmiştir.

1936'da koruma ve müzecilik konularında yeni yasal ve örgütsel düzenlemelere gidilmiştir. 2762 sayılı Vakıflar Kanunu çıkarılmış, tüm vakıfların yönetim ve denetimi Vakıflar Umum Müdürlüğüne (Vakıflar Genel Müdürlüğü) bırakılmıştır.

Antikiteler ve Müzeler Müdürlüğü'nün (Eski Eserler ve Müzeler Müdürlüğü) hizmetlerinin çok dar bir kadro ile yürütülemeyeceği anlaşıldığından, 18 Temmuz 1944 tarihli ve 4624 sayılı yasayla, yerine yeni kadrolar oluşturularak, Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü birimi kurulmuştur ²⁶.

Bazı vakıf kökenli kültür varlıklarına yeni işlevler verilmesine ilişkin çalışmalar 1930'larda başlayıp 1940'lı yıllarda da artarak devam etmiştir. 1930'lu yıllarda artan kurumsallaşma çabaları müzecilik alanında da kendini göstermiştir. Cumhuriyet'in müzeler örgütü, Osmanlı Devleti'nin Müze-i Hümayun örgütünün bir devamıdır. 1923'te "Asar-ı Atika ve Müzeler Müdürlüğü" adını alan bu kurum, 1933 yılında "Müzeler Müdürlüğü" olarak anılmış olup görevleri arasında, Topkapı Sarayı, Çinili Köşk, Eski Evkaf Müzesi (Türk ve İslâm Eserleri Müzesi), Çinili Köşk ve Ayasofya Müzesini yönetmek, yabancı bilim kurullarının yaptıkları kazıları denetlemek ve çıkardıkları eserleri müzelere depolama veya sergileme gibi çalışmalardır.

29 Ağustos 1945 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla, bazı binalar müze ve müze deposu olarak kullanılmak, binaların bakım ve onarım giderlerinin bütçesinden ödenmek üzere Milli Eğitim Bakanlığına verilmiştir.

Türkiye'de kültür varlıklarının korunması 1950'li yıllardan sonra giderek yoğunluk kazanmıştır. 1951 yılında 5805 sayılı yasayla kurulan "Gayrimenkul Eski

---

²⁶ Bu birim gelişmelerin gerektirdiği ölçüde az da olsa değişimler geçirerek 1989 yılına kadar varlığını sürdürmüştür.

Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK)”, hem ilke koyan hem de uygulamaya yönelik karar alan ve yasayla oluşturulmuş ilk kurumdur. 1951 yılında “Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK)”, 5805 sayılı kuruluş yasasına göre oluşturulmuştur. *“Artık hangi taşınmazın nasıl korunacağı, onarılacağı ya da nasıl kullanılacağı, ilgili kuruluş yetkileri ile bilim adamlarından oluşan bu kurulun ilke kararları ve ya o taşınmaz için alınan özel kararlar belirlemektedir. Bu dönemde yasa yapıcı, Kurula; yalnız tek taşınmaz hakkında karar alma yetkisi verdiği için, alan korunması kültür varlığının yakın çevresine indirgenmiş, büyük bölge, sit korunması yapılamamıştır.”*²⁷

1956 yılında yürürlüğe giren 6785 sayılı İmar Kanununun, “yapılacak binaların eski eserlere ve arkeolojik sahalara olan mesafeleri”nin hazırlanacak tüzüklerle belirlenmesine ilişkin hükmü, plânlama/koruma ilişkisini gündeme getiren ilk düzenlemedir.

1957 yılında çıkarılan 6785 sayılı İmar Yasasına kadar, sadece taşınmaz eski eserlerle ilgili görevleri olan Kurula, bu yasa, çevre ölçeğinde de bazı yetkiler vermiştir. Bu yetki, Kurulun giderek “Sit” tanım ve kavramlarıyla ilgilenmesi, özellikle “Kentsel Sit”e yönelik olumlu girişimlerde bulunması sonucunu getirmiştir.

1964 yılında kabul edilen Venedik Tüzüğü’nü, “Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK)” tarafından benimsenmiş olmasına rağmen, ilkelerini hemen ve tam olarak uygulamaya koymak mümkün olamamıştır. Çünkü tarihi kentlerdeki kültür varlıkları tek tek tescil edilerek koruma altına alınırken, mevcut yasalarla tarihi alanları korumak mümkün olamıyordu. Hatta yasal düzenlemedeki önemli ölçüdeki eksiklik nedeniyle ülkemizde, kırsal ve kentsel sit niteliğindeki tarihi çevrelerin korunması da çok gecikmişti. Dünyada sanat değeri taşıyan anıtsal yapıların korunmasından kent koruma düşüncesine geçiş, yerleşme dokusunu oluşturan öğelerin biçimsel ve tarihi değerlerinin anlaşılmasından sonra olurken, Türkiye’de tarihi çevreyi bir bütün olarak koruyabilmek için gerekli yasal çerçeve ancak 1970’lerden sonra oluşturulabilmiştir. Avrupa’daki gelişmelerin Türk

---

²⁷ Emre, Madran – Nimet, Özgönül.; **Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması**, 2004, s.123-124

kamuoyuna aktarılması ve tarihi çevre koruma konusunda bilinçlenmenin artması ancak üniversite öğretim elemanlarının yayımları, “Gayrimenkul ve Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun kararları, UNESCO, ICOMOS, Avrupa Konseyi gibi kuruluşların kampanyaları ile etkili olmuştur.

1906 yılında yürürlüğe giren son Âsâr-ı Atika Nizamnamesi, 1710 sayılı yasanın çıkmasıyla yürürlükten kalktığı 1973 yılına değin, 67 yıl kullanılmış ve Osmanlı Devleti’nden kalan en eski mevzuatlardan biri olmuştur. 1710²⁸ sayılı yasa, gerek getirdiği tanımlar, gerekse uygulamaya yönelik hükümleriyle birçok “ilk”i içermektedir. Ancak 1973 yılının koruma bürokrasisi, bu yasanın öngördüğü yeni etkinlikleri ivedilikle ve gerektiği biçimde uygulayacak yeterli deneyim, bilgi birikimi, uzmanlaşma, bütçe olanakları ve yönetsel yapıya sahip değildir. 1973 yılında 1710 sayılı yasanın “Sit” tanımını getirmesi ve korumanın gerektirmesi halinde imar plânlarının değişebileceği hükmünü içermesi, imar planlarındaki koruma vurgusunun giderek çoğalmasını öngörmüştür. 1973 yılında kabul edilen ve Cumhuriyet tarihinin ilk koruma mevzuatı olma özelliğini taşıyan 1710 sayılı “Eski Eserler Yasası” ise, Kurulun çevre ölçeğindeki korumayla, bu kez yasal dayanakları çok daha kuvvetli olarak ilgilenmesini sağlamıştır. Aynı tarihte, ayrıca ülkenin korumaya yönelik ilk yasal düzenlemesiyle, çevre ölçeğindeki korumayla ilgili ilk hükümlerin imar yasalarında yer alması sonucu doğmuştur ²⁹.

1975 yılında gerçekleştirilen “Avrupa Mimar Miras Yılı” etkinlikleri ve bu etkinlikler sonucunda kabul edilen “Amsterdam Deklarasyonu”nda belirlenen ilkeler, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü bünyesinde, “Tespit ve Tescil” ve “Koruma Planlaması” birimlerinin kurulmasını gerektirmiştir. Bu nedenle, 1975 yılı, Türkiye’de ilk programlı, belli amaçlara yönelik ve kuralları konmuş bir döküm çalışmasının başlangıç yılı olarak kabul edilebilir.

---

²⁸ 1710 sayılı yasanın konu ile ilgili kriterleri için bakınız; “**1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu**”, Antikacılar ve Eski Eserleri Sevenler Derneği Yay.: 1, S. 86, Eko Matb., İst.1976

²⁹ Hüsrev Tayla; “**1950’den Bu Yana Restorasyon Uygulamaları Kurumsallaşma Çabaları ve Geleceği İçin Bir Öneri**”, Rölöve ve Restorasyon Dergisi (I.Restorasyon Semineri Özel Sayısı),4.sayı, Ankara,1982, s.41

1980'li yıllar Türkiye'de bir kırılma noktası yaşandığı yılların başlangıcı sayılabilir. Bunu izleyen yıllardaki liberal ekonomi anlayışı, tüm kurumlarda etkisini göstermiştir. Türkiye yeni bir anayasa ile yönetilmeye başlanmıştır. **1982 Anayasası**'nda bir önceki anayasa'da olduğu gibi, koruma konusunda hükümler yer almış, koruma yasal yaptırımlarla, kamu yararı adına gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. 1982 Anayasası'nın 63.maddesiyle; "*Devletin tarih ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlayacağı, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirler alacağı*" belirlenmiştir."³⁰

1710 sayılı "Eski Eserler Kanunu" koruma çalışmaları bakımından yetersiz kalınca, 1983 yılında **2863**³¹ sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası" kabul edilmiştir. 1951'den 1973 yılına kadar geçen ve iki dönemi kapsayan süre içinde edinilen deneyimler, hem Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Kurulu Yasası'nda hem de Eski Eserler Yasası'nda düzeltmeler yapmak gereksinimi doğmuştur. Bu nedenle 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma yasası ile Gayrimenkul Eski Eserler Kurulu'nun varlığına son verilmiş, onun yerine "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Yüksek Kurulu" oluşturulmuştur. Bu yeni yasa ile görevleri yurtiçinde bulunan ve bu kanunda tanımlanan korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak olarak belirlenen Yüksek Kurul ile uygulamada kendisine yardımcı olacak Bölge Kurulları, çalışmalarını kuruluşundan günümüze kadar sürdürmektedir. Eski Yasaya göre, düzenleme ve açıklık bakımından daha iyi olan yeni yasanın, birinci bölümünde "amaç, kapsam, kısıtlamalar ve tanımlar" maddeleri eski yasadaki kavram karışıklığını ortadan kaldırmıştır. Diğer maddeler ise eski yasanın hemen hemen aynıdır, sadece bazı düzeltmeler ve eklemeler yapılmıştır.

1983 tarihinde çıkarılan 2863 sayılı yasayla, ülkenin koruma gündemindeki konuların çeşitlenmesi, çoğalması ve yerel koruma kurullarının oluşturulması v.b. nedenlerle, tüm hizmetlerin tek bir birimden yürütülemeyeceği görülmüştür. 1980'li

---

³⁰ Türkan, Kejanlı -Can T.Akın -Aysel Yılmaz; **Türkiye'de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme**, Elektronik Sosyal Bilimler, 2007,s.179

³¹ 2863 sayılı yasanın içeriğini oluşturan maddeler için bakınız; www.mugla-turizm.gov.tr

yıllardan sonra, belgeleme çalışmalarına ağırlık verilmiş ve bu çalışmalar sonucunda belirlenen yapı ve alanlarla ilgili bilgiler, imar planlama hizmetlerinde kullanılmak için, başta İller Bankası olmak üzere, ilgili kuruluşlara verilmiştir. Ancak, gerek 1710 gerekse 2863 sayılı yasalarda, “Koruma İmar Planı” tanımının olması, bu tanımın gerektirdiği değişik teknik ve süreçlerin kullanılması anlamına gelmemiştir.

1983 yılında yayınlanan ve ülkemizde hâlâ geçerli olan 2863 sayılı “Kültür ve Doğa Varlıklarını Koruma Yasası” ile şekillenen koşullara göre koruma çalışmaları ülkemizde yürütülmektedir. Bu yasanın uygulanması ile görevli olan ana kurum da Kültür ve Turizm Bakanlığı’dır.

1989 yılında Kültür Bakanlığına bağlı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, iki ayrı genel müdürlük halinde yeniden örgütlenmiştir. Koruma Amaçlı İmar Planlarının yapımına ilişkin ilk teknik şartname, Kültür Bakanlığı tarafından 1990 yılında hazırlanabilmiş, yine salt bu amaca yönelik planların Bakanlık eliyle yaptırılması da aynı yıl sağlanabilmiştir.

Kurumsallaşma açısından bakıldığında, korumanın geliştirilmesi ve olanakların artırılması farklı kurum ya da kuruluşların çalışma ve yönlendirmeleriyle mümkündür. Ülkemizde Belediyeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Orman Bakanlığı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Çevre Bakanlığı gibi kurumlar ayrıca; Vakıflar Genel Müdürlüğü ile TBMM bünyesinde yer alan Milli Saraylar Dairesi de koruma konusunda yetkili kurumlar arasındadır. Özellikle Vakıflar Genel Müdürlüğü sahibi olduğu çok sayıda cami, medrese, han ve hamam gibi anıtsal nitelikli eserlerin tespit, tescil, koruma ve onarımlarını gerçekleştiren önemli bir kurumdur. Bunların dışında, İller Bankası ve Kültür ve Turizm Bakanlığı gibi kurumlar aynı yörede birbirinden habersiz çalışmalar yapmaktadırlar. Bu durum bir yetki ve görev karmaşası olarak nitelendirilerek, yasal düzenlemelerle çeşitli kamu kurumlarının korumadan sorumlu olması ve yetki alanlarında düzenlenmesine karar verilmiştir. Böylece **2863** sayılı yasanın **10.maddesi** kültürel değerlerin korunmasında “Kültür Bakanlığını” sorumlu ve yetkili kılmıştır. Kültür Bakanlığı, aynı yasanın 379 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü” ve “Anıtlar

ve Muzeler Genel Mdrlg” görevlerini yapmaktadır. Anıt eserlerin, taşınmaz kültür varlığı statüsünde olmasına karşın, bu eserlerden iki farklı genel mdrlgn sorumlu olması, korumada kurumsal yapıdan kaynaklanan karmaşa ve sorunların, merkez teşkilatından itibaren başlamasının bir göstergesi olmuştur. Buna rağmen, Tarihi Kentler Birliği, EVGN, TA Vakfı, ÇEKÜL, Mimarlar Odası gibi sivil toplum örgütleri ile bazı finans, sanayi ve medya kuruluşları korumaya yönelik çabalarını sürdürmektedir ³².

Türkiye’de koruma kavramı, günümüzde uluslararası koruma modellerine uygun bir norma getirmek amacıyla “ Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile “eşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”, olarak 2004 yılında **5226**³³ sayılı yasa çıkarılmıştır. Bu yasa koruma uygulamalarında; Belediyelerin, valiliklerin ve ilgili kurumların yanı sıra, söz konusu alanla ilgili meslek odalarını, sivil toplum kuruluşlarının katılımlarını kapsamaktadır. Bu yasa aynı zamanda, korumanın gönüllü kuruluşlardan destek almasını, vakıf ve derneklerin ve akademik düzeyde bir katılımın sağlanması yolunu aması bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca bu yasa bünyesinde yer alan çeşitli ğretim elemanlarının karar ve uygulamalarda katılımcı olarak yer alması sağlanabilecektir.

Günümüzde kültür varlıklarımızın korunması ve onarılması ağdaş yaşam içinde değerlendirilmesi giderek önem kazanmıştır. Sadece lkemizde değil tüm dünya uluslarının ortak bir uğraşısı haline gelen kültürel mirasın korunması çalışmaları, birçok yasal düzenleme ile gerek ulusal gerekse uluslararası sahada irdelenmektedir. Öte yandan ülkemizde koruma çalışmaları yasalarla oluşturulmuş ve yetkiler verilmiş resmi kurumlar ve sivil toplum örgütlerince gerçekleştirilmektedir. Daha önce sözünü ettiğimiz yasalarla oluşturulmuş olan bu kurum ve kuruluşlara, görev ve yetkilerine tezin bu bölümünde değinilecektir.

---

³² Nevin Turgut Gültekin; “**Türkiye’de Taşınmaz Kültür Varlıklarını Koruma Sürecinde Yaşanan Açmazlar**”, Türkiye’de Risk Altındaki Doğal ve Kültürel Miras, TA Vakfı 25.yıl Anı Kitabı, TA Vakfı Yayını, İst.2001

³³ 5226 sayılı yasanın maddeleri için bakınız; www.hukuki.net

1.1.3. Kurum ve Kuruluşlar

Ülkemizde taşınmaz kültür varlıkları arasında yer alan mimari yapılardaki çini eserlerin ve genel olarak tüm eserlerin korunması ve onarılması konusunda çalışmalar yapabilmek için daha önceki bölümde de sözünü ettiğimiz gibi birtakım yasal düzenlemeler getirilmiştir. Ancak yasal düzenlemeler bu konuda sınırlı kaldığından, özel kuruluşlar ve eğitim kurumları çalışmalara destek olmuştur. Türkiye, geçmişi binlerce yıla dayanan pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış bir ülkedir. Yüzyıllardır çeşitli nedenlerle ihmale ve tahribata uğramış birçok eserin koruma ve onarım sorumluluğu, günümüzde sürekli değişikliğe uğrayarak oluşan yasal düzenlemelerle ele alınmaktadır. Bu yasalar kapsamında yapılan kurumsallaşma çalışmaları öteden beri ülkemizde yoğun çabalar gerektirmiştir. Kültürel mirasın korunması çalışmaları dünyada aktif olarak devam ederken, Türkiye’de de bu çalışmalara kurulan kurullara ve kabul edilen ilkelere uyum sağlama çabaları halen sürmektedir. Tüm bu çabalar çerçevesinde yaşanan uyum çalışmaları, ülkemizde de neredeyse bir sorun olarak karşımıza çıkan bir takım kavramların ne anlama geldiğini ve uygulanırlığı konusunun irdelenmesini getirmiştir.

Tezin bu kısmında değinilecek olan gerek resmi kurum ve kuruluşlar gerekse sivil toplum örgütlerinin yasal boyutlardaki kültürel mirasın korunması konusundaki çalışmalarının dayanağını oluşturan yasaların içeriğinde sıkça karşımıza çıkan bazı kavramlardan bahsetmek yerinde olacaktır. Ülkemizde kültür ve doğa varlıklarının saptanarak ulusal kültür varlıkları kütüğüne geçirilmesine “tescil” denilmektedir. Tescil işlemi ile korunması gerekli olan kültür varlıklarının yasal güvence altına alınıp, dokunulmazlık sınırları tanımlanarak özgün niteliklerini hangi ölçüde sürdüreceği belirlenmektedir ³⁴. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda “anıt” kavramı değiştirilerek “kültür varlıkları” tanımlaması yapılmıştır. Tarih öncesi ve sonrası izlerini taşıyan taşınır ve taşınmaz varlıkların tümü; dönemin sosyal, kültürel, bilimsel, dinsel özelliklerini yansıtan, tarihsel bir olay ya da kişiyle doğrudan bağlantılı olan yapılar, özel bir mimari stil yaratan yapılar ve güzel

---

³⁴ Zeynep Ahunbay; a.g.e. İst.,1996, s.32

sanatlarla ilgili yapılar “anıt” niteliği taşır. 1990 yılında, 2863 sayılı yasada yapılan değişiklikler sonucu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’ndaki tanımlamada “*sit; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent kalıntıları, önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır*” şeklinde açıklanmıştır.³⁵

Korunmasına ya da onarılmasına karar verilen bir yapının, evrensel veya yöresel değer taşıması, yapılacak müdahalenin ölçüsü açısından önemlidir. Ülkemizde tarihi bir yapının taşıdığı değer ve hangi anıt grubunun içinde yer alacağı, ilgili bilim dallarının uzmanlarından oluşan bilimsel kurullar tarafından karar verilir. Türkiye’de bu konuyla ilgili olarak çalışan kurum, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kuruludur. Kültür varlıklarını korunması için 2863 sayılı yasanın (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası) 3.maddesi gereğince, “*kültür varlığı; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan, yer üstünde, yeraltında veya sualtındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır*”, şeklinde tanımlanmıştır³⁶.

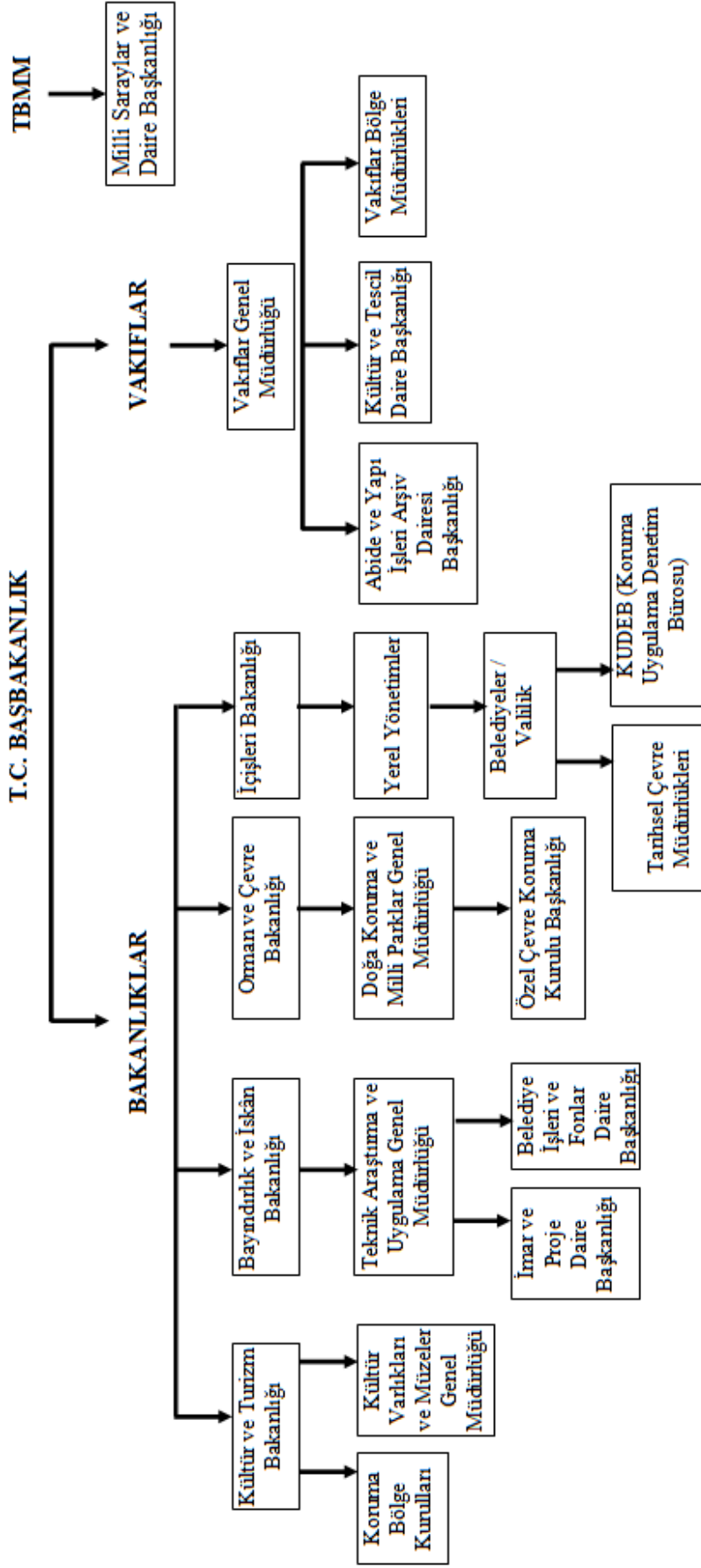
Bu tanımlar ışığında ülkemizde, korunmasına ve onarılmasına karar verilecek yapıların, yasalar doğrultusunda ele alındığında, oluşturulan bilimsel kurullar ve kurumlarda, yasaların öngördüğü şekilde çalışmaları yapılmaktadır.

Türkiye’de koruma çalışmaları ile ilgili resmi kurum ve kuruluşlar ve onların görev ve yetkilerini açıklamadan önce, resmi kurum ve kuruluşlar şematik olarak şöyle gösterilebilir:

---

³⁵ Taşınır kültür varlıkları, taşınmaz kültür varlıkları, arkeolojik sit alanları, tarihi sit alanları, doğal sit alanları ve kentsel sit alanları Kültür Bakanlığı’nın sorumluluğunu yüklediği 6 önemli branştır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, her ne kadar korunacak değerler için bir ayırım getirmişse de, tüm değerler için modeli tek bir değere dayandırmıştır. Oysa tarihi bir yapının bir kentsel sitin, bir arkeolojik sitin korunması bilimsel ve teknik olarak, aynı zamanda uzmanlık alanı olarak da birbirinden çok farklıdır.

³⁶ Türkan, Kejanlı -Can T.Akın -Aysel Yılmaz; **a.g.e.** , 2007, s.190

Şekil 1: Türkiye’de Koruma Çalışmalarıyla İlgili Resmi Kurum ve Kuruluşlar

Türkiye’de koruma çalışmaları ile ilgili olarak çalışmalar yapan resmi kurum ve kuruluşlar, Başbakanlığa bağlı; bakanlıklar ve vakıflar olmak üzere ikiye ayrılır ayrıca TBMM’de konuyla ilgili çalışmalar yapan birimlerden biridir ³⁷.

BAKANLIKLAR

Kültür ve Turizm Bakanlığı

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Kültür ve Turizm Bakanlığının birimi olarak, “Tedrisati Aliye” yoluyla yürütülen müzecilik faaliyetleri, 1922 yılında “Asar-ı Atika ve Müzeler” (Eski Eserler ve Müzeler) adıyla teşkilatlanmış müdürlükçe yürütülmeye başlanmıştır. 1933 tarihinde, “Maarif Vekâleti Merkez ve Taşra Teşkilatı Vazifelerine Ait Kanun” (Milli Eğitim Müdürlüğü ve Taşra Teşkilatı Görevlerine Ait Kanun) ile teşkilat, “Antikitele ve Müzeler Direktörlüğü” (Eski Eserler ve Müzeler Müdürlüğü) olarak Maarif Vekâleti (Milli Eğitim Müdürlüğü) içerisinde yer almıştır.

1946 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın kuruluşu ile ilgili kanun gereğince “Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü” olarak kurulmuştur. 1965 yılında Milli Eğitim Bakanlığı içerisindeki kültür hizmetlerini yürüten birimler, Kültür Müsteşarlığı'nda toplanmıştır. 1971 yılında “Kültür Bakanlığı” kurulmuş ve Kültür Müsteşarlığı ile ilgili görevler bu Bakanlığa devredilmiş, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü de bu Bakanlık içerisinde yer almıştır. 1972 yılında yeni bir kararla söz konusu Bakanlık yeniden müsteşarlık haline getirilmiş ve Başbakanlığa bağlanmıştır. Bu bağlantı sırasında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü de müsteşarlık bünyesinde kalmıştır.

1974 tarihinde Kültür Bakanlığı yeniden kurulmuş ve aynı tarihte Kültür Müsteşarlığı'nın görevleri de yeni kurulan bu Bakanlığa verilmiştir. 1977 yılında Kültür Bakanlığı kaldırılarak Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı kurulmuştur. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü de bu Bakanlığın bünyesinde bırakılmıştır. Aynı yıl içerisinde Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı kaldırılarak yeniden Kültür Bakanlığı kurulmuştur. 1982 yılında Kültür Bakanlığı kaldırılarak Turizm ve

---

³⁷ Bakınız Türkiye’de koruma çalışmaları ile ilgili olarak çalışmalar yapan resmi kurum ve kuruluşlar şeması.

Tanıma Bakanlığı ile birleştirilmiş ve adı da “**Kültür ve Turizm Bakanlığı**” olmuştur. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü de bu Bakanlığın Kültür bünyesinde bırakılmıştır.

1989 yılında Kültür Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan ayrılarak yeniden Kültür Bakanlığı olarak faaliyetini sürdürmüş ve Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü bu Bakanlık içerisinde yer almıştır. 364 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü adı, “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı” olarak değiştirilmiştir. Söz konusu Başkanlık, “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı” olarak “Kültür Bakanlığı” bünyesinde görevini sürdürmekte iken, 06.11.1989 gün ve 379 Kanun Hükmünde Kararname ile “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü” ile “Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü” olarak iki ayrı Genel Müdürlüğe ayrılmıştır. Aynı kararname ile Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nün görevleri ayrı ayrı belirlenerek Kültür Bakanlığı bünyesindeki faaliyetlerini 28 Nisan 2003 tarihine kadar sürdürmüşlerdir. **29 Nisan 2003** tarihinde çıkartılan **4848** sayılı yasa ile Kültür ve Turizm bakanlıkları birleştirilmiş ve Genel Müdürlüğün adı da “**Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü**” olarak değiştirilmiştir.³⁸

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı,

Türkiye’de kamu hizmetlerinde memleketin imarı ile ilgili işlerin yürütmekte görevli kuruluşların bağlı olduğu bir kurumdur. Türkiye'deki devlet teşkilatının köklü bir şekilde değiştirilip çağın ihtiyaçlarına uygun bir düzenlemenin yapıldığı 1848'den bu güne kadar, Bayındırlık Bakanlığı, bazı istisnalar dışında yapımla ilgili bütün kuruluşları bünyesinde toplamış ve onları yönlendirmiştir. Bu niteliği ile de, devletin ana bakanlıklarından birisi olarak devam etmektedir. 1957'de hükümetin kurulması ile birlikte İmar Bakanlığı olarak göreve başlayan yeni kuruluş, Mayıs 1958'de çıkarılan teşkilat ve görev kanunu ile İmar ve İskân Bakanlığı olarak teşkilatlanmıştır.

---

³⁸ Emre, Madran –Nimet, Özgönül; **Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması**, 2004, 119-123.s.

Bakanlık, 1848–1920 Nafia Nezareti, 1928–1983 Nafia Vekâleti, 1958–1983 İmar ve İskân Bakanlığı, 1983 yılından beri ise, **Bayındırlık ve İskân Bakanlığı** olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü

Müdürlük; yapı malzemeleri ile ilgili araştırma ve mevzuat konuları, deprem zararlarının en aza inebilmesi için gereken araştırma ve tedbirler konusu, imar planlarının hazırlanması ve geliştirilmesi ile ilgili merkezi hizmetler, yapıların sivil savunma hizmetlerine uygun olarak yapılmasını sağlayacak tedbirlerin araştırılması ve uygulanması, bilgi işlem ve değerlendirme hizmetleri, müteahhitlik belgeleri, yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinin gerekli kıldığı işlemler, bayındırlık ve iskân konularında yurtdışı kuruluşlarla olan ilişkiler gibi, hizmetlerle görevlidir.

İmar Proje Daire Başkanlığı,

Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğüne bağlı olarak, İmar kanunu'nun çeşitli maddeleri uyarınca imar planlarında değişiklik yapmak, onaylamak mevzuata ilişkin araştırmalar yapmakla görevlendirilmiştir.

Belediye İşleri ve Fon Dairesi Başkanlığı,

Belediyelerce yapılan uygulamalara parasal katkı sağlamakla görevlidir. Böylelikle tarihi ve turistik eserlerin, anıtların ve çevrelerinin düzenlenmesi için kamulaştırma ve projelendirmeler yapılmasına olanak sağlanmaktadır.

Orman ve Çevre Bakanlığı

2003 yılında tek bir bakanlık olarak birleştirildikten sonra, doğal değerler ağırlıklı olmak üzere, kültürel ve doğal değerlerin korunması, geliştirilmesi ve kamu yararına kullanılması konularında önemli görev ve yetkileri bulunmaktadır. *Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü* ve *Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlıkları* bünyesinde koruma çalışmalarını yürütmektedir ³⁹.

---

³⁹ Emre, Madran – Nimet, Özgönül.; **Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması**, 2004, s.123-124

İçişleri Bakanlığı

İçişleri Bakanlığı'nın temeli Sadrazam Kethüdalığının kuruluşu ile atılmıştır. 1835 yılında Sadrazam Kethüdalığının ismi Mülkiye Nezareti olarak değiştirilmiş, Kethüda unvanı da Mülkiye Nazırına çevrilmiştir. 1837 yılında Mülkiye nezaretinin ismi Dâhiliye Nezareti, Mülkiye Nazırının unvanı da Dâhiliye Nazırı olarak değiştirilmiştir. 1859 yılında Dâhiliye Nezareti yeni esaslara göre teşkilatlandırılmıştır. 23 Aralık 1913 tarihinde yürürlüğe konulan kanun niteliğindeki nizamname ile yeniden teşkilatlanan Dâhiliye Nezareti bu şekliyle Cumhuriyet dönemine kadar gelmiştir. Bakanlık bugünkü teşkilat yapısına 1983 yılı sonunda yapılan düzenleme ile kavuşmuş ve 14 Şubat 1985 tarihinde çıkarılan 3152 sayılı kanunla bu yeni yapıya süreklilik kazandırılmıştır.

Bakanlık, özellikle kültür ve tabiat varlıklarının gelecek kuşaklara aktarılması için; belgelenmesi, korunması ve onarımı ile yöre insanının kültür ve doğa varlıklarından yararlanmaları amacıyla çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmaları yaparken, üniversiteler ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapmaktadır. Ayrıca İçişleri Bakanlığı, kamuoyunda koruma kültürü oluşturmak ve yerel yönetimlerin biçimlenmesini sağlamak amacıyla yaptığı bu etkinliklerin yanı sıra, ülkenin çeşitli yerlerindeki onarımlara da katkı da bulunmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın tarihi dokuyu korumak ve yaşatmak amacıyla çıkardığı 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nın 10–11 ve 57. maddelerine dayanılarak hazırlanan yönetmeliklerle hükme bağlanan **KUDEB** (*Koruma Uygulama Denetim Bürosu*) ile **Belediyeler**, sınırları dâhilinde bulunan ve tarihi özelliği olan binaların korunması, bakımı ve onarımı süreçlerini hızlandırabilecektir. Yasa belediyelere bürokratik işlemleri kısaltıp tek bir merkezde toplayarak tarihi binaların bakım ve onarımını çok daha hızlı ve kolay gerçekleşmesini sağlamaktadır.

VAKIFLAR

Vakıflar Genel Müdürlüğü

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplandıktan sonra 2 Mayıs 1920 tarihinde, "Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin Suret-i İntihabına Dair Kanun"’u çıkartılarak, 11 kişilik İcra Vekilleri Heyetine Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti de alınarak vakıf işleri bu Vekâlet tarafından yürütülmüştür. Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti'nin 3 Mart 1924 gün ve 429 sayılı Yasa ile kaldırılmasıyla görevleri Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredilmiştir.

Vakıflar İdaresinde asıl değişiklikler, 5 Haziran 1935 tarihinde yürürlüğe giren "2762 sayılı Vakıflar Kanunu" ile yapılmıştır. Bu Kanununun 1. maddesine göre vakıflar; yönetim biçimine göre, Mazbut, Mülhak, Cemaat ve Esnafa Mahsus Vakıflar olmak üzere üç kategoride toplanmıştır.

Mazbut Vakıflar: Vakfi idare edenin soyu tükenip, 10 yıl idarecesiz kalması, kanunen ve ya fiilen hayrı hizmeti kalmaması üzerine, idaresi doğrudan Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlanan vakıflardır. Aynı ayrı tüzel kişiliğe sahip olmakla beraber bu vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından temsil ve idare edilir. Bütün iş ve işlemleri Genel Müdürlükçe yürütülür.

Mülhak Vakıflar: Vakfi yapanın soyundan gelen mütevellilerince idare ve temsil edilen tüzel kişiliğe ait vakıflardır. Vakıf senedinde yazılı koşullara göre vakfın evladından olan mütevellilerce idare edilir ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne de denetlenir.

Cemaat ve Esnafa Mahsus Vakıflar: Cemaat ve esnafa mahsus vakıflar, bunlar tarafından seçilen kişi veya kurullarca yönetilir. İlgili Makamlarla Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kontrol edilir ve denetlenir ⁴⁰.

Vakıflar Genel Müdürlüğünün, 21.5.1970 tarihli 1262 sayılı Kanunla ticari, zirai yatırımlara girmesi sağlanmış; 8.6.1984 tarihli 227 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile de bazı birimlerin ismi değişerek, devlet standardı içindeki yerine

⁴⁰ İbrahim Ateş.- Abdülkerim, Erdoğan ; **İl İl Vakıflar 86**, Ankara 1986, s.6-13

oturmuştur. Vakıflar kurumu, vakıf eski eserlerimizi korumak, kollamak, gelecek nesillere ulaştırma görevi bakımından ve bu eserlerin bütün insanlığın kültürel mirası olduğunu, başta idareciler, belediyeler olmak üzere bütün vatandaşlarımız tarafından korunması gerekliliği, eserlerin devamlılığının sürdürülmesinde en önemli etkenlerden biridir ⁴¹.

227 sayılı ve 08.06.1984 tarihli Kanun Hükmünde Kararname ile mimari ve tarihi değeri olan vakfa ait eski eser yapılarını korumakla ve imar etmekle görevlidir. Ayrıca vakıf senetlerinde yazılı hayri, sosyal, kültürel ve ekonomik şart ve hizmetleri yerine getirmek yetkileri arasındadır.

Abide (Sanat Eserleri) ve Yapı İşleri Arşiv Dairesi Başkanlığı

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yönetiminde bulunan kültür varlığı niteliğindeki yapılar ile vakıf binalarının onarımını sağlamak, vakıf eserlerinin tespit, tescil ve arşivlendirilmesini yapmak ve rölöve restorasyon projeleri hazırlayıp onaylamak görev ve yetkileri arasındadır.

Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı

Genel müdürlüğe bağlı olan Başkanlığın görevleri, Genel Müdürlüğün tarihçesini hazırlamak, eski vakıflar ile Türk Medeni Kanunu'na göre kurulan vakıfların merkezi sicile tescilini yapmak, mahkemeler, resmi kuruluşlar ve vakıf evlatlar tarafından merkezi sicilde tescil edilmiş vakıflarla ilgili istenilen belgelerin onaylı örneklerini vermek, diğer devlet kuruluşları ile bunlara bağlı arşiv, kütüphane ve kuruluşlarla şahısların elinde bulunan vakfiye ve benzeri belgeleri tespit ederek bunların Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivine getirilmesini sağlamak olarak tanımlanmıştır ⁴².

Vakıflar Bölge Müdürlükleri

Taşra teşkilatına bağlı Vakıflara ait bölge müdürlükleri yirmi dört ilde bulunan tarihi yapıların koruma, onarım, tarihi yapıları günümüzde kullanılabilir hale getirip çeşitli işlevlerle topluma kazandırma (müzeleştirme, kütüphane... v.b) gibi

⁴¹ Emre, Madran –Nimet, Özgönül; **Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması**, 2004, s.123–124

⁴² www.vgm.gov.tr

çalışmalar yapmaktadır. Bölge müdürlüğü oluşturulmamış olan iller ise kendilerine yakın illerde bulunan bölge müdürlüklerinin sorumluluğunda koruma çalışmalarını sürdürmektedir ⁴³.

TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi)

Milli Saraylar ve Daire Başkanlığı

18 Ocak 1925 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayları ile Milli Saraylar adı altında korunmak üzere kurulacak Milli Saraylar Müdürlüğü yönetimine bırakılmıştır. Aynı yıl içinde Yıldız-Şale, Aynalıkavak ve Küçüksu Kasrı, 1981'de Maslak Kasırları bu Müdürlüğe bağlanmıştır. 2919 sayılı TBMM Genel Sekreterliği Teşkilat Yasası ile Daire Başkanlığı konumuna getirilen Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na, 1998 yılında Florya Atatürk Deniz Köşkü, 1991 yılında Filizli Köşk, 1994 yılında Yıldız Porselen ve Hereke İpekli Dokuma halı fabrikaları bağlanmıştır. Topkapı Sarayı Müze olarak kullanıldığı için bunun dışında tutulmuştur. Topkapı Sarayı dışındaki tüm saraylar bugün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin denetimindedir. TBMM çatısı altında kurulan Milli Saraylar Daire Başkanlığı, TBMM adına bu yapıların korunması, onarımı ve işlevleri konusunda görev yapmaktadır.

SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

Türkiye'de koruma çalışmaları ile ilgili sivil toplum örgütlerinin tarihsel gelişimine bakıldığında, İlki 1927 yılında İzmir'de kurulan, "İzmir Asarı Atika Muhipleri Cemiyeti"dir. Cemiyetin ana tüzüğüne göre, "Ulusal, tarihsel ve antikite (eski eser) sayılan her çeşit eser" ilgilenilen konulardır. Diğer yandan, 1941 yılında kurulan "Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu" (TTOK) da aylık olarak yayınladığı Belleten'de, eski eserler ve koruma konusunda çeşitli makaleler yayınlayarak konuya katkıda bulunmuştur. Kurum ayrıca, İstanbul'da, kimi yapıların onarımına parasal katkı da sağlamıştır.

Ankara ve İstanbul dışında da eski eser ve müzecilikle ilgilenmeyi amaçlayan sivil toplum örgütleri kurulmuştur. "Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu" bunların en tanınmışlarından biridir. 1935 yılında kurulan bu

---

⁴³ Vakıflar Bölge Müdürlükleri ve Müdürlüklere bağlı iller, bakınız Ek 4

kurumun amacı Edirne ve yöresinde, taşınır ve taşınmaz “ulusal mimarlık” yapıtları ile eski uygarlıkların her türlü anıt ve eserlerini korumak ve bu amaca yönelik yayınlarda bulunmak olarak saptanmıştır”⁴⁴.

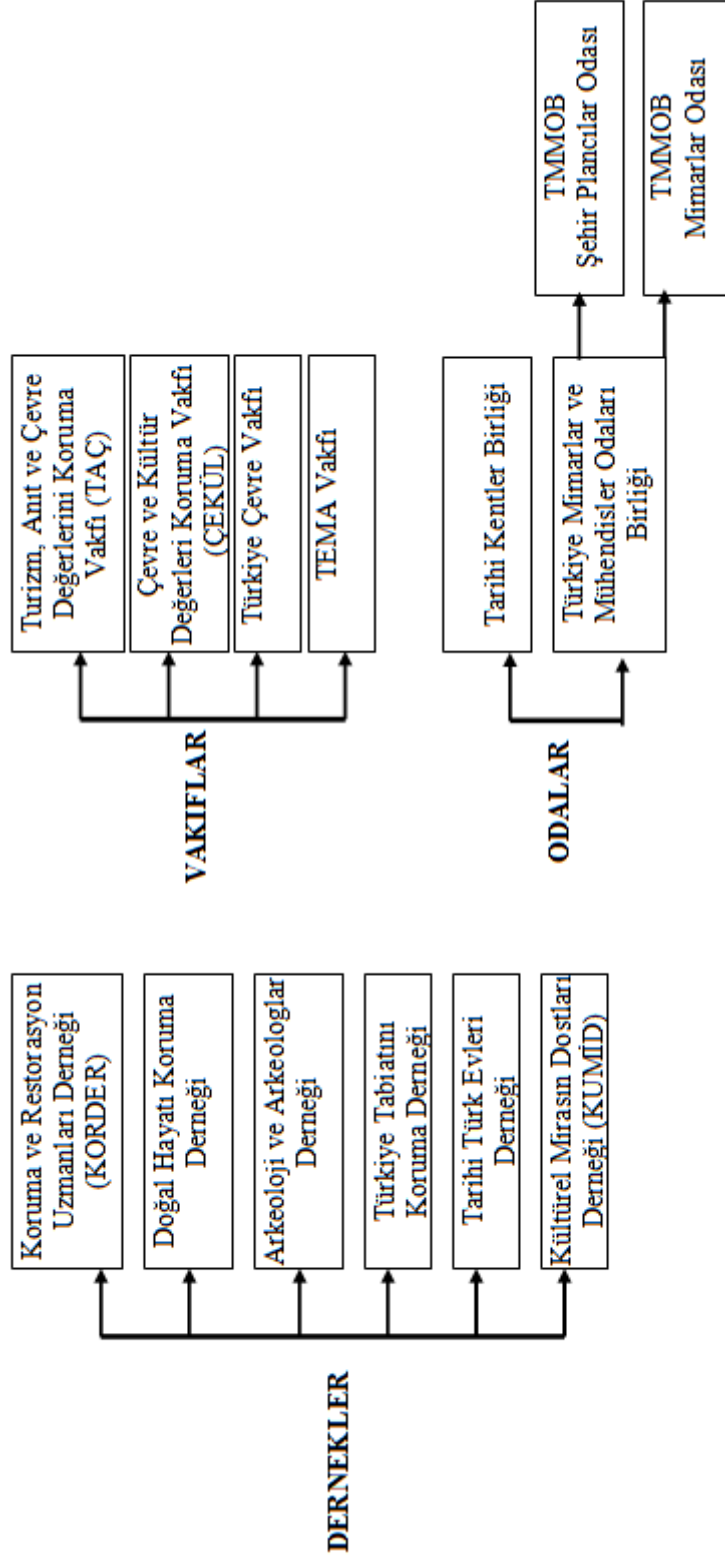
Çevre ve kültürle ilgili birçok **Sivil Toplum Örgütü** ülkemizde, 1980’li yıllardan sonra önem kazanmıştır. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de demokrasinin gelişmesiyle modern devlet kavramı doğmuştur. Sanat, siyaset, kültür gibi üstyapıyı oluşturan kurumlar da bu süreçte gelişmiş ve bu olgunlaşma döneminde, devletten bağımsız sivil- toplumsal örgütlenmeler hızla oluşmaya başlamıştır. Sosyal sorumluluk sahibi, gönüllülük esasıyla dayanışma içindeki bireyler, ortak değerler konusunda işbirliği yaparak birebir katılımlarla yardım amaçlı bir araya gelmişlerdir. Uluslararası ve ulusal alanda sivil toplum örgütleri, hükümetler, kurumlar ve kuruluşlarca benimsenmişler ve günümüzde toplumun tamamlayıcı, vazgeçilmez öğelerinden biri olmuşlardır. Sivil Toplum Örgütleri, ulusal ve uluslararası çıkarların belirlenmesi ve korunmasında yasa ve tüzüklerle koruma altına alınmışlardır. Kültürel mirasın korunmasında, siyasi ve kamusal düzeyde koruma bilincinin oluşturulması, kültürel zenginliklerin kanuna aykırı ticaretinin önlenmesinde, koruma politikalarının ve stratejilerinin hayata geçirilmesinde bu örgütler önemli rol oynamaktadır ⁴⁵.

Türkiye’de kültür varlıklarının korunması konusunda etkinlik yapan sivil toplum örgütlerinin çabaları bu bakımdan yadsınamaz. Ülkemizde, kültür varlıklarının yok edilmesi ve koruma uygulamalarının azlığı meslek odalarının ve aydınların tepkisiyle karşılaşmış ve pek çok gönüllü kuruluşlar konuya ilgi göstermişlerdir. Çeşitli dernekler ve kuruluşların kampanyalarla halkın bilinçlendirilmesi sağlanarak korumaya destek çalışmaları yapılmıştır. Koruma çalışmaları konusunda etkinlik yapan Sivil Toplum Örgütleri şema halinde şöyle gösterilebilir:

---

⁴⁴ Emre Madran, “Cumhuriyet Döneminde Kültürel Varlıkların Korunması”, Mimari Restorasyon çevrimiçi sayfası, 01.02.2008

⁴⁵A. Sultan Şahin - Saadet Güner ; ”Kültürel Mirasın Korunması ve Sivil Toplum Örgütleri Arasındaki İlişki”, Uluslar arası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, 16-18 Kasım 2006, s.548-549

Şekil 2: Türkiye’de Koruma Çalışmalarıyla İlgili Sivil Toplum Örgütleri

Genel olarak kültürel ve doğal değerlerin korunması amacıyla, temel görevler doğrultusunda, kamuoyunun koruma konusunda bilinçlendirilmesi, doğal ve tarihi değerlerin tahrip ya da yok olmasının önlenmesi için, ilgili kurumlar çeşitli etkinlikler yapmaktadırlar. Türkiye’de koruma konusunda çalışmalar yapan sivil toplum örgütleri bu tezde dernekler, vakıflar ve odalar olmak üzere üç grupta ele alınmıştır.

DERNEKLER

KORDER (Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği)

Kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusunda, yetkili restorasyon uzmanlarının sosyal, ekonomik, kültürel ve mesleki gereksinmelerinin karşılanması amacıyla, 1998 yılında **KORDER** (Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği) kurulmuştur. Dernek, uzman yetiştiren eğitim kuruluşları ile bağlantı kurarak, öğrencilerin bu mesleğe uyum sağlamak, korumayla ilgili uygulamaları araştırmak ve koruma konusunda incelemelerde ve araştırmalarda bulunmak gibi görevleri kapsayan çalışmalar yapmaktadır.

Doğal Hayatı Koruma Derneği

1975 yılında kurulan bu dernek, Türkiye’nin tüm canlı türlerinin ve yaşam ortamlarının korunması, bütün doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması ve kamuoyu bilincinin artırılması gibi amaçlar doğrultusunda çalışmaktadır. Doğal Hayatı Koruma Derneği, kamu yararına çalışan bir dernek statüsündedir ⁴⁶.

Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği

1992 yılında kurulmuştur. Arkeoloji alanında korumayla ilgili olarak, ülkenin arkeolojik mirasının bilimsel yöntemlerle araştırılması ve korunması yönünde çalışmalar yapmak ve konuyla ilgili bilimsel ekipler oluşturmak, amaç ve görevleri arasındadır.

---

⁴⁶Doğal Hayatı Koruma Derneği hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız, www.dhkd.org

Türkiye Tabiatını Koruma Derneği

Derneğin amacı, ülkemizdeki doğal kaynakların, özellikle orman, tarım, yaban hayatının, canlı varlıkların peyzajının korunması, toprak, su ve bitki arasında dengenin sağlanması ve şehirleşmenin meydana getirdiği çevre sorunları ile doğal dengenin sorunlarının çözümüne yönelik çalışmalar olarak belirlenmiştir ⁴⁷.

Tarihi Türk Evleri Derneği

1976 yılında kurulan dernek, sivil toplum örgütü niteliğindeki en eski derneklerden biridir. Geleneksel konutların korunması konusunda bilinç oluşturmak, sorunları belirlemek amaçları arasındadır.

KUMİD(Kültürel Mirasın Dostları Derneği)

2006 yılında kurulan dernek,“kültürel mirasın onarımları için farklı branşlarda (ağaç, cam, mozaik gibi) restoratör yetiştirmek ve karar vericileri kültürel miras yönetimi konusunda eğitmek için faaliyetler düzenlemek, kurslar açmak, kar amacı gütmeyen, gönüllü bir sivil toplum kuruluşu olarak kültürel mirası korumak için ulusal ve uluslararası platformlardaki çalışmalara katılmak ve bu platformlara danışmanlık hizmeti vermek, dernek misyonunun yürütülmesine yardımcı olacak yayınlar, belgeler, referans ve bilgiler derlemek, yayınlar çıkararak bir dokümantasyon ve iletişim merkezi kurmak, araştırma yaparak, yayın çıkararak, çalışma grupları ve programları oluşturarak, konferans, panel, seminer, staj gezileri düzenleyerek ulusal ve uluslararası konvansiyonların, anlaşmaların, kanunların, tüzüklerin (UNESCO, AB) yükümlülüklerinin ve faaliyetlerinin etkin ve özgün bir şekilde uygulanmasını sağlamak, internette uluslararası iletişim ağı kurarak, bilgi, tecrübe paylaşmak, multimedya (internet, gazete, kitapçık gibi) araçlarını kullanarak kültürel mirasın korunması için kampanyalar düzenlemek veya düzenlenmiş kampanyalara destek vermek, UNESCO Hague Convention (1954) ve Hague Convention İkinci Protokol (1999) çerçevesinde olası bir silahlı çatışma öncesinde, sırasında ve sonrasında dünyadaki kültürel mirasları korumak için gerekli tüm ulusal ve uluslararası faaliyetleri gerçekleştirmek veya bu faaliyetlere destek vermek, Türk sivil ve kamu otoriteleri, NATO ve Birleşmiş Milletler Şemsiyesi altında çatışma

---

⁴⁷ Türkiye Tabiatını Korunma Derneği hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız, www.ttkder.org.tr

sonrasında Barış Gücü olarak görev yapan Türk güvenlik güçleri (polis, jandarma) ve Türk Silahlı Kuvvetleriyle işbirliği yaratarak onlara çatışmalarda kültürel mirasın korunması için danışmanlık hizmeti vermek, bu faaliyetleri gerçekleştirmek için ulusal ve uluslararası destek ve fon bulmak amacıyla projeler hazırlamak ve yönetmek amaçları doğrultusunda çalışmalarını sürdürmektedir⁴⁸.

VAKIFLAR

TAC (Turizm, Anıt ve Çevre Değerleri Koruma Vakfı)

Korunması gerekli kültür varlıklarının onarım ve yenilenmesi konularında ağırlıklı olarak çalışmalar yapan **TAC Vakfı**, Türkiye'nin, Türk ulusunun ve Anadolu Uygarlığı'nın sanat ve kültür varlıklarını, doğal, tarihsel ve estetik tüm değerlerini korumak ve yaşatmak amacıyla geçmiş ile gelecek arasında kültürel bir bağ dokusunu kurmak ve devamlılığı sağlamak için her türlü çalışmalar yapmaktadır.

ÇEKÜL (Çevre ve Kültürel Değerleri Koruma Vakfı)

Ülkemizin doğal ve kültürel mirası korumak amacıyla; koruma-değerlendirme-yaşatma projelerinin hayata geçirildiği, kamu-yerel-sivil-özel birlikteliğine önem verildiği **ÇEKÜL Vakfı**, gönüllülük esasına dayalı sivil girişimlerini; eğitim, kültür, doğa ve örgütlenme başlıkları altında sürdürmektedir.

Türkiye Çevre Vakfı

Vakıf, araştırma, yayın ve kamuoyunu aydınlatma görevleriyle medeni kanun hükümlerine göre çalışan ve kar amacı olmayan gönüllü bir kuruluştur⁴⁹.

TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı)

1992 yılında kurulan vakıf, Türkiye'nin geleceğini tehdit eden erozyon tehlikesi konusunda toplumsal duyarlılığı arttırmak ve etkin bir kamuoyu oluşturmak amacını taşımaktadır⁵⁰.

⁴⁸ KUMİD hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız <http://www.kumid.eu/misyon.asp>

⁴⁹ Türkiye Çevre Vakfı ayrıntılı bilgi için bakınız, www.cevre.org

⁵⁰ TEMA hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız, www.tema.org.tr

ODALAR

Tarihi Kentler Birliği

2000 yılında kurulan Tarihi Kentler Birliği, Avrupa Konseyi'nin, “Avrupa: Bir Ortak Miras“ kampanyasının 25.yılı kapsamında oluşturduğu Avrupa Kentler Birliği Projesinde, Türkiye'nin de temsilini güçlü ve etkin bir şekilde sağlamak üzere, tarihi kentlerin bir araya getirilmesi ve bu kentler arasında kentsel, kültürel ve doğal mirasın, “Bir Ortak Miras” anlayışıyla korunması ve yaşatılması amacıyla çalışmaktadır ⁵¹.

Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odaları Birliği,

Mimarlar Odası

1954 yılında 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimarlar Birliği Yasası ile kurulan Mimarlar Odası, yayın organları yoluyla, koruma kültürünün gelişmesini sağlamak, konferans, seminer ve sempozyumlar düzenleyerek korumanın güncel gündemi üzerinde değişik yaklaşım ve görüşlerin oluşmasını sağlamak, koruma konusundaki yeni mevzuat düzenlemeleriyle ilgili olarak hükümet organlarına görüş bildirmek, korumayla ilgili değişik alanlarda diğer meslek odaları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği içinde olmak gibi konularda etkinlikler gerçekleştirmektedir ⁵².

Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odaları Birliği,

Şehir Plancılar Odası

Şehir bölge planlaması mesleği ile ilgili bütün konularda mesleğin görev ve yetkilerini düzenlemek, kamusal varlıkların korunması ve geliştirilmesi için girişimlerde bulunmak ve ayrıca çevresel, kültürel ve doğal değerlerin korunması geliştirilmesi konularında çalışmalar yapmak gibi görevleri amaç edinmiştir. Şehir Plancılar Odası, 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimarlar Birliği Yasasıyla 1954 yılında kurulmuştur ⁵³.

---

⁵¹ Tarihi Kentler Birliği, ayrıntılı bilgi için bakınız;
<http://www.tarihiKentlerBirliđi.org/icerik/icerik.asp?ID=52>

⁵² Mimarlar Odası için bakınız; www.mimarlarodasi.org.tr

⁵³ Şehir Plancılar Odası için bakınız, www.spo.org.tr

Ülkemiz artık sivil toplum örgütlerinin de önem kazandığı ve kamuoyu oluşturduğu önemli bir aşamadır. Birçok vakıf ve dernekler kar amacı gütmeyen koruma konusunda çalışmalarını yürütmektedir. Bunların dışında, birçok meslek kuruluşu da, kültürel varlıkların korunması konusunda kendi uzmanlıkları ölçüsünde bu konuya eğilmektedir.

Öte yandan Türkiye’de, farklı kurum ve kuruluşlar, çeşitli yasal ve yönetsel sorumluluklar taşıyarak koruma konusunu ilgilendirmektedirler. Birçok kamu kurumu görev ve yetkilerini yasalar doğrultusunda kullanmaktadır. Ayrıca Yüksek Öğretim Kurumları da bu konuda gereken çalışmaları işbirliği içinde yapmaktadır. Ülkemizde koruma ve onarım konusunda eğitim veren dört yıllık ve iki yıllık üniversitelerin sayısı da, konuya gösterilen ilgi, duyarlılık ve ihtiyaçtan dolayı giderek artmaktadır. Bunlar;

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Ankara Üniversitesi Başkent Yüksek Okulu (Restorasyon ve Konservasyon Programı)

İ.Ü. Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarımı Bölümü

Mimar Sinan Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu (Mimari Restorasyon Bölümü)

Yıldız Üniversitesi

Dokuz Eylül Üniversitesi

Muğla Meslek Yüksek Okulu

Uludağ Üniversitesi İznik Meslek Yüksek Okulu

Ege Üniversitesi Torbalı Meslek Yüksek Okulu

Yüksek Teknoloji Enstitüsü

Bergama Meslek Yüksek Okulu

Dumlupınar Üniversitesi

Başkent Üniversitesi

Sabancı Üniversitesi Sınır Tanımayan Restoratörler Laboratuvarı gibi Yüksek Öğretim kurumları tarafından, konuyla ilgili uzman, teknisyen ve ya tekniker ve eğitimci yetiştirmek üzere çalışmalar sürdürülmektedir.

1.2. Türkiye’de Tarihi Yapılardaki Çinilere Yönelik Yapılan Koruma Çalışmaları

Tarihi yapılardaki çiniler, çininin geçmişini bugüne taşıyan önemli bir tarihsel belgedir. Bu nedenle çinilerin varlığını sürdürmesi için korunması ve gerekiyorsa onarılması oldukça önemlidir.

Tarihi yapılardaki çinilerin koruma ve onarım çalışmaları, Türkiye’de özellikle Cumhuriyetin ilanından sonra ülkenin kalkınma projeleri ile birlikte daha yoğun olarak ele alınmıştır. Günümüzde de bu konuda faaliyetler daha geniş kapsamlı olarak sürdürülmektedir. Ülkemizde yapılan koruma ve onarım çalışmaları, tarihi yapılar üzerindeki çiniler temel alındığında, geçmişten günümüze kadar çeşitli resmi kurum ve kuruluşlarca ya da kendince koruma ve yaşatma gibi sebeplerle oluşan bireysel katkılarla gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde koruma çalışmaları, Cumhuriyetin ilanından sonra yeniden yapılandırılması; özellikle Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Kültür ve Turizm Bakanlığı gibi kurumların yetkili kılınmasıyla daha geniş bir çalışma alanı bulmuştur. 1973 yılından günümüze kadar ülkemizde koruma konusunda yasalar çıkarılmış ve bu yasalarla hangi kurumların hangi yapılarda yetkili olacağı belirlenmiştir. Bu konuda üç yetkili kuruluş vardır: Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Milli Sarayları korumakla yetkili TBMM bünyesinde kurulan Milli Saraylar Daire Başkanlığı.

Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne ait yapılar ve camiler dışındaki tüm tescilli kamu yapıları Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın denetimine verilmiştir. Ayrıca kaleler, müzeler ve kamuya ait diğer tescilli yapılar da Kültür Bakanlığı’na ait olup Milli Saraylar bunun dışında tutulmuştur. Diğer yandan Türkiye’de yapılan tüm koruma ve onarım çalışmalarını denetleyen ve onaylayan birim ise Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesindeki Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlı Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı’dır.

Yapılan araştırma ve incelemeler sonunda Türkiye’de tarihi yapılar üzerinde bulunan çinilerin koruma ve onarım çalışmaları, özellikle mülkiyeti ve sorumluluğu

kendilerine ait olan kurumlar tarafından yapıldığı görülmüştür. Tarihi yapılarda yapılan koruma çalışmaları ve denetimleri yapının ait olduğu kurum tarafından takip edilmektedir.

Türkiye genelinde yapılan koruma çalışmaları saptanırken özellikle başlıca çinili tarihi yapılar seçilmiş ve bu yapılar, ait oldukları kurumlar üzerinden tespit edilerek listeleri oluşturulmuştur. Türkiye genelinde özellikle çinili tarihi yapılar⁵⁴ taranmış ancak koruma çalışması bilgilerinin ulaşılabildiği yapılar listede yer almıştır. Söz konusu yapıların koruma çalışmaları konusunda, bazı yapıların onarımını yapan kişilerle ve sorumlu kurumlarla görüşülerek bilgiler edinilmiştir. Görüşmeler sonunda bu kişi ve kurumlardan alınan bilgiler değerlendirilerek listede belirtilmiştir. Konuyla ilgili olarak iki resmi kurum tespit edilmiştir. Tespit edilen kurumlarla bağlantılı olarak hazırlanan bu liste çalışmasında, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mülkiyetinde ve sorumluluğunda olup denetleyip, yönlendirdiği onarımlar yer almıştır. Ayrıca listede sunulan yapıların bazılarının onarım öncesi, onarım aşaması ve sonrası ile ilgili fotoğraflarına ulaşılmıştır. Bunlar listede belirtilerek **Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın** mülkiyetinde ve sorumluluğunda olan yapıların fotoğrafları **Ek 2**'de ve **Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün** mülkiyetinde ve sorumluluğunda olan yapıların fotoğrafları ise **Ek 3**'de sunulmuştur.

1.2.1. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Sorumluluğunda Yapılan Çalışmalar

Türkiye'de özellikle mülkiyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait olan tarihi yapıların koruma ve onarım çalışmalarını yapan ve denetleyen en önemli yerlerden biri, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı'dır. Çini koruma ve onarım çalışmalarını 1982 yılından bu yana sürdüren merkezin Müdürü Güven GÖKÇE ve Çini Eserlerin Restorasyon Çalışmaları Sorumlusu da Şenay ONUK' tur.

---

⁵⁴ Türkiye'deki başlıca çinili tarihi yapıların listesi için bakınız; **Ek-1**

Topkapı Sarayı içinde Darphane-i Amire’de bulunan Konservasyon-Restorasyon Merkez Laboratuvarı’nda, çinili yapılara ait onarım projeleri, rölöveler ve fotoğraflardan oluşan belgeler arşivi bulunmaktadır. Merkez Laboratuvarı’nda her türlü teknolojik cihazların bulunduğu bir analiz laboratuvarı olmasına rağmen, uygulamayı yapacak eleman bulunmamaktadır. Bu yüzden onarım çalışmalarında çinilere ilişkin bir analiz raporuna rastlamak güçtür. Merkez laboratuvarında yapılan inceleme ve araştırmalar sonucunda, 1989 yılından günümüze kadar yapılan, halen yapılmakta olan ve tamamlanan çini koruma-onarım projelerinin dökümü saptanarak, Türkiye’deki çinili yapılara ilişkin koruma çalışmaları belgelenmiştir. Şu ana kadar edinilen bilgiler doğrultusunda hazırlanan bu döküm çalışması esnasında, yeni başlamakta olan projeler listeye dâhil edilmemiştir. Merkez Laboratuvarı’nın belgelerine göre, tespit edilen çini kaplamalı 56 yapının koruma projesi hazırlanıp uygulaması yapılmıştır. Tezin bu bölümde Türkiye’de çinili tarihi yapıların koruma çalışması oluşturulurken, bilgilerin büyük bir çoğunluğu Merkez Laboratuvarı’nda çinilerden sorumlu olan Şenay ONUK ile iletişim halinde çalışılarak edinilmiş ve kendisinden alınan bilgiler değerlendirilip dökümde sunulmuştur.

Türkiye’de, Mülkiyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı’na ait çinili tarihi yapılara yönelik koruma ve onarım çalışmalarının genel dökümü şu şekilde listede belirtilmiştir:

KORUMA ONARIMDA İHALEYİ YÖNLENDİREN KURUM	UYGULAYICI YÜKLENİCİ FİRMA VEYA KİŞİLER	KORUMA ONARIMI DESTEKLEYEN KURUM	ONARIM ÇALIŞMASININ YAPILDIĞI YER / BAŞLANGIÇ VE BİTİŞ TARİHİ
İstanbul İl Özel İdaresi	Pekerler İnş./ Özbersen İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Topkapı Sarayı Kutsal Emanetler Şadırvanlı Sofa-Arzane-Dest-imal Odası Dış Cephesi 2007
İst. İl Özel İdaresi	Özbersen İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Topkapı Sarayı Bağdat Köşkü 2007
İst. Rölöve ve Anıtlar Müd.	Pekerlerİnş.(Y)/ Rest. Kons. Merk.Lab.Müd. (U)	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Topkapı Sarayı Ağalar Camii 2007-2008

İst. Rölöve ve Anıtlar Müd.	Pekerler İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Harem Dairesi (I.Ahmet Odası) 2007
İst. Rölöve ve Anıtlar Müd.	Pekerler İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Topkapı Sarayı Harem Dairesi (Cümle Kapısı) 2007
İst. Rölöve ve Anıtlar Müd.	Pekerler İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Topkapı Sarayı Harem Dairesi (Şehzadeler Mektebi Dış Kapısı) 2007
İst. Rölöve ve Anıtlar Müd.	Pekerler İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Topkapı Sarayı Revan Köşkü Çinileri 1998–2000
İst. Rölöve ve Anıtlar Müd.	Özbersan İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Topkapı Sarayı Sunnet Odası 2002
İst. Rölöve ve Anıtlar Müd.	Pekerler İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Topkapı Sarayı Harem Dairesi Çeşmeli Sofa 2001
İst. Rölöve ve Anıtlar Müd.	Pekerler İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Topkapı Sarayı Harem Dairesi III. Osman Köşkü 1999
İst. Rölöve ve Anıtlar Müd.	Pekerler İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Topkapı Sarayı Harem Dairesi III. Murad Köşkü Has Odası Çinileri 1998
İst. Rölöve ve Anıtlar Müd.	Pekerler İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Topkapı Sarayı Harem Dairesi III. Murad Köşkü Girişi 2003
İst. Rölöve ve Anıtlar Müd.	Pekerler İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Topkapı Sarayı Harem Dairesi Şehzadeler Mektebi 2004
İst. Rölöve ve Anıtlar Müd.	Pekerler İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Topkapı Sarayı Harem Dairesi Harem Camii 2003
İhale edilmemiştir.	Rest. Kons. Merkez Lab. Müd. tarafından Şenay Onuk denetiminde yapıldı.	Türbeler Müzesi Derneği	Sadrazam Bayrampaşa Türbesi / 1993–2005
İstanbul Belediyesi	Pekerler İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Takkeci İbrahim Ağa Camii 2005
Kültür ve Turizm Bakanlığı	Uslu İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Ankara Etnoğrafya Müzesi Dış Cephesinde yer alan panolar/ 1999
İst. Rölöve ve Anıtlar Müd	İska İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Ayasofya Müzesi II. Murad Türbesi 2007

İst. Rölöve ve Anıtlar Müd	İska İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Ayasofya Müzesi III. Mehmed Türbesi 2001
İst. Rölöve ve Anıtlar Müd	İska İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Ayasofya Müzesi II. Selim Türbesi 2007
İst. Rölöve ve Anıtlar Müd	İska İnş.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	İstanbul Arkeoloji Müzesi Çinili Köşk* 2003–2004
İhale edilmemiştir.	İska İnş.		Kütahya Çini Müzesi Germiyanoglu II. Yakuphan Türbesi 1997
İst. Rölöve ve Anıtlar Müd		Kültür ve Turizm Bakanlığı	Ayasofya Türbeleri 2004–2006
İst. Rölöve ve Anıtlar Müd		İst. İl Özel İdaresi	Topkapı Sarayı Bağdat Köşkü 2004–2006
Ankara Üni. Başkent Meslek Y.O.	Aproje Mimarlık		Malatya Ulu Camii 2004 -2006
İst. Rölöve ve Anıtlar Müd		İst. İl Özel İdaresi	III. Murat-III. Selim Türbeleri 2004–2006
Kültür Bakanlığı	Aze İnşaat Restorasyon Ltd.Ştd.	İstanbul Ticaret Odası	Yeni Camii Hünkâr Kasrı* 2007

* Fotoğraflar için bakınız Ek 2

Liste 1: Kültür ve Turizm Bakanlığı Mülkiyeti ve Sorumluluğunda Yapılan Koruma Çalışmaları

1.2.2. Vakıflar Genel Müdürlüğü Sorumluluğunda Yapılan Çalışmalar

Gerek konuyla ilgili yazılı kaynaklarda gerekse Vakıflar Genel Müdürlüğünde yapılan araştırma ve incelemelerde, Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait çinili tarihi yapıların Cumhuriyet sonrası - 1980 öncesi koruma-onarım çalışmalarına ilişkin kronoloji dışında pek fazla bilgiye rastlanamamıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde, özellikle kendilerinin ifadesi ile “ihtilal öncesi” kayıtlar maalesef bulunmamaktadır. Yapılan inceleme ve araştırmalar sonucu ulaşılabilen koruma ve onarım çalışmalarına ait bilgiler, bu bölümün sonunda bulunan dökümden gösterilmiştir.

Vakıflar Genel Müdürlüğünün mülkiyetinde olan yapıların koruma ve onarımına yönelik olarak kurum, verdiği ihale ilanından sonra gelen teklifleri değerlendirmek üzere teklifleri ihale komisyonuna gönderir. Komisyon teklifi inceledikten sonra en iyi teklif, onaylanmak üzere Sayıştay'a ihale olur. 15 gün kadar bir süreç sonunda koruma ve onarım çalışmalarına onay verilmiş olur. İşlemlerin bu şekilde yapıldığı kurumda, çeşitli inşaat-yapı ve müteahhit firmalarla, yapıların koruma-onarım çalışmaları sürmektedir. Müteahhit firmalar da taşeron firmalarla anlaşarak işlemi başlatmaktadır ⁵⁵.

Tez süreci içerisinde yapılan araştırmalar sonucu, günümüzde özellikle çini koruma ve onarımları konusunda yoğun olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü ile çalışan Art Restorasyon firması dikkati çekmektedir. Tezin hazırlanma aşamasında, Vakıf Kurumu ile çalışan pek çok müteahhit şirket ve de taşeron firmalarla karşılaşılmıştır. Ancak bunlardan özellikle Art Restorasyon tarihi yapılardaki çinilerin koruma ve onarılması konusunda en fazla çalışma yapan şirkettir. Tez çalışmasında oluşturulan tablo dökümde en çok yer alan firma olması nedeniyle, örnek firma olarak kendilerinden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

Art & Restorasyon'un hem restoratörü hem de müdürleri olan Mine Ünsal ve Celal Küçük tarafından, devam etmekte olan arkeolojik kazılar ve konservasyon projelerinin ayrıca gelecekte yapılacak projelerin alt yapısını oluşturmak, yetişmiş ve tecrübeli konservatör ve malzeme ihtiyacını karşılamak amacı ile 1997 yılında kurulmuştur. Art & Restorasyon Merkezi uygulayıcı ya da yüklenici firma olarak, koruma-onarım projelerinde çalışmalar yapmaktadır. Müteahhit firmalar aracılığı ile yapılan koruma-onarım çalışmalarında, projenin niteliği özellikle çini ile ilgili ise, ihaleye doğrudan kendileri de girmektedirler. Çalışma grupları hakkında alınan bilgiler doğrultusunda, ekiplerinde 18 kişi çalışmaktadır. Örneğin son projede çalışanlar;

- Meslek Yüksek Okulları Restorasyon Bölümünden (2 yıllık) mezun 4 kişi

---

⁵⁵ Bu bilgiler Abide (Sanat Eserleri) ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı'nda görev yapan Ali Kılıç'tan edilmiştir.

- DEÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümünden mezun 1 kişi
- Sanat Tarihinden mezun 1 kişi
- Arkeolojiden mezun 1 kişi

Geriye kalan 11 kişi de işinde uzmanlaşmış işçilerden oluşmaktadır. Ancak yapılan çini koruma-onarım çalışmaları sırasında eski eserlerde yer alan çinilerin analizleri konusunda henüz bir çalışma yapılamamaktadır. Çünkü Türkiye’de analizler konusunda çalışan kurumların çini malzeme (bünye, sır ve boya) analiz çalışmalarının doğruluğu ve güvenilirliğine ilişkin birtakım sorunların olduğu düşünülmektedir. Analiz uzmanlık isteyen bir bilim dalıdır. Bu sebeplerden dolayı analiz çalışmaları yapılmamakta fakat numune olarak çini parçalarının saklandığı kurum tarafından belirtilmektedir.

Restorasyon çalışmaları sırasında malzeme kullanımı son derece önemli olmaktadır. Olabildiğince doğal ve geleneksel malzeme kullanmaya dikkat eden Art Restorasyon grubu modern malzemedan kaçındığını da belirtmektedir. Dünyada da bu konuda hızla gelişen teknoloji ile birlikte çalışmalar gün geçtikçe artmaktadır. Ancak her ülkenin içinde bulunduğu coğrafya, iklim ve sanat eserlerinin farklılıkları neticesinde geliştirdikleri yöntemler de birbirinden farklılıklar içerir. Kabul etmek gerekir küresel olarak hangi kültüre ait olursa olsun sanat eserlerinin dünya mirası olmasının yanı sıra restorasyon bir sektör haline gelmiş ve hem ekonomik hem de bazı durumlarda siyasi bir boyut kazanmıştır.

Art Restorasyon Merkezi çalıştıkları koruma projelerinin arşivlenmesi ve sunumu konusunda oldukça düzenli çalışmaktadır. Belgeye önem veren ve bu konuda duyarlı olan bir ekip olarak çalışmalarını sürdürmektedir ⁵⁶.

Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait olan, Türkiye’de tarihi yapılardaki çinilerin koruma ve onarımı konusundaki araştırmaların dökümü şu şekildedir:

---

⁵⁶ Bu bilgiler, Art Restorasyon Merkezi Restoratörü ve Müdürü Celal Küçük ile yapılan görüşmeler ile edinilmiştir.

KORUMA-ONARIMDA İHALEYİ YÖNLENDİREN KURUM	UYGULAYICI YA DA YÜKLENİCİ FİRMA / KİŞİLER	KORUMA - ONARIMI DESTEKLEYEN	ONARIM ÇALIŞMASININ YAPILDIĞI YER / BAŞLANGIÇ VE BİTİŞ TARİHİ
Bursa Valiliği	Pekerler ve Usra İnşaat - Restorasyon Şirketi(Y)/ Rest. ve Kons. Merkez. Lab.(U)	TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği)	Bursa Yeşil Türbe* 2006-2008
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	İbrahim Erden İnşaat Müth. Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Beyşehir Eşrefoğlu Camii Mozaik Çinileri* Aralık 2004- Şubat 2005
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Akşehir Taş Medrese Camii Minaresi Mozaik Çinileri* Ekim 2004-Mart2005
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Sadreddin Konevi Cami Mihrabı Mozaik Çinileri* Ağustos 2004-2004 sonu
Bursa Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Dor Restorasyon-İnşaat	Bursa Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Bursa Yeşil Cami 2007
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Tahir ile Zühre Mescidi*
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Aksaray Merkez Cıncıklı Mescidi 2007
Bitlis Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Bitlis Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Siirt Ulu Camii Minaresi 2007

Malatya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Malatya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Harput Arap Baba Türbesi Mescidi 2007
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Cemal Ali Dede Türbesi 2005
İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Vakıf İnşaat(Yükl.)/ Rest. Kons. Merk. Lab. (Uyg.)	Vakıflar Genel Müdürlüğü	Rüstem Paşa Camii 1995
Vakıflar Genel Müdürlüğü	Murat İnşaat(Yükl.)/ Rest. Kons. Merk. Lab. (Uyg.)	Vakıflar Genel Müdürlüğü	Edirne Merkez Muradiye Camii 2004
Y.Mimar Cahide Tamer	4 ayrı yüklenici firma çalışmış, ama kayıt yok.		Gebze Çoban Mustafa Paşa Külliyesi 1961-1970
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Sırçalı Mescit* 2005
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Alâeddin Türbesi* 2005
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	İç Karaaslan Türbesi 2005

Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti.	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	İç Karaaslan Mescidi 2005
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Şiran İnş. Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Aksaray Kesik Minare* 2005
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Şiran inş. Tur. Tic.Ltd. Şti/ Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Aksaray Bekâr Sultan Türbesi 2005
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Aksine Mescidi 2005
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Akşehir Ulu Camii
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti.	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müd., Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Konya Bulgur Dede Mescidi* Mayıs 2005- Temmuz 2005
İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Gen İnşaat Restorasyon		Yalı Camii 2007
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Anı Anıtsal Yapı Mimari Ltd.Şti.	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müd., Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Aksaray Merkez Cincıklı Hacı Yusuf Ağa Camii 2007

Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Kemhoş İnş. San. Tic. Ltd.Şti.	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müd., Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Konya Karatay Sırçalı Mescit* 2007
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	D2 Mimarlık Ltd.Şti.	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müd., Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Konya Karatay Şerafettin Camii 2007
Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Doğa İnş Müth/ Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Sivas Gök Medrese 2006
Malatya vakıflar bölge müdürlüğü	Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Malatya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Harput Arap Baba Türbesi Mescidi 2007
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Bilsa İnş Müth/ Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Sahipata Hanikah-ı* 2006
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Bilsa İnş Müth/ Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Sahipata Camii Mihrabı 2006
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Bilsa İnş Müth/ Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Sahipata Camii Minare ve Taç kapı 2006

Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	İbrahim Erden Müh/ Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Ereğli Ulu Camii Minaresi 2006
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Bil-sa- İbrahim Erden İnş. Ortaklığı/ Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Karaman İmaret Camii 2006
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Karaman Kazım Karabekir Gafariyat Camii Mihrabı 2006
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Kültür inş./ Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Akşehir Küçük Ayasofya Mescidi* 2006
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Zemburi Mescidi 2006
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Kültür inş.Tur. Tic Ltd.Şti/ Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi 2006
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Kültür İnş Müh/ Art Restorasyon Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Konya Aksinne Mescidi 2006
Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	İbrahim Erden İnş Müh/ Art Rest. Kültür Sanat ve Araştırmacılık Tic.Ltd. Şti	T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü	Hoca Hasan Camii 2006

* Fotoğraflar için bakınız Ek 3

Liste 2: Vakıflar Genel Müdürlüğü Mülkiyeti ve Sorumluluğunda Yapılan Koruma Çalışmaları

2. BÖLÜM

İZMİR MİLLİ KÜTÜPHANE VE OPERA BİNASI (ELHAMRA SİNEMASI) ÇİNİLERİNİN BELGELEME ÇALIŞMALARI VE KORUNMASINA İLİŞKİN ÖNERİLER

2.1. Belgeleme Çalışmaları

Yüzyıllardır İzmir, birçok tarihi olaya beşiklik etmiş dolayısıyla da zengin bir tarihsel geçmişe sahip olmuştur. Ancak yıllar geçtikçe İzmir'in tarihi çehresi, yerini modern bir görünüme bırakmaya başlamış, tarihin birer yansıması olan yapılar, giderek yok olmakla karşı karşıya kalmıştır. Bu yüzden de birer kültürel miras olan bu yapıları koruma altına alarak yaşatmak hedeflenmektedir. Bunların yaşatılması da kültürümüzün yaşatılması demektir. Koruma da bir kültür yapısının gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktır.

İzmir İl merkezindeki Cumhuriyet dönemine ait mimaride görülen çini panoların belgelenmesi ve koruma önerisi öncelikle, geçmişten günümüze değin süregelen tarihin yaşatılması için belge niteliğinde olan ve tarihe tanıklık eden eserlerin korunma ve onarımının gerekliliğinin ve öneminin vurgulanmasıyla başlamaktadır. Tarihi eser ve dokuların özgün biçimleriyle korunarak, gelecek kuşaklara aktarılması, belgeleme ile mümkündür.

Genel bir ifadeyle belgeleme, kültür varlıklarının mevcut durumunun çizim ya da fotoğraf gibi görsel malzeme ile saptanması olarak tanımlanabilir. Belgeleme, bir yapı ya da alanla ilgili olarak görülen ve bilinen tüm bilgileri içermeli ve aynı ayrıntı ile sunulmalıdır. Belgelemede röleve, restitüsyon (yeniden tasarılama), onarıma yönelik projeler ve destekleyici yazılı ve görsel dokümanlar koruma amaçlı planları oluşturmaktadır⁵⁷.

---

⁵⁷ Emre, Madran – Nimet, Özgönül; **Son Yasal Düzenlemelerde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler El Kitabı**, Ankara,2006,35.s.

Belgeleme kapsamında oluşturulan yazılı ve görsel belgeler, kültürel mirasın mevcut durumunun ve her türlü hasarının tespitine yönelik bilgilendirmenin temel parçalarıdır. Bu nedenle belgelendirme sonucu elde edilen veriler, kültürel mirasın gelecek nesillere iletilmesinde ve topluma tanıtılmasında önemlidir ⁵⁸.

Kültür ve tabiat varlıklarının korunması ile ilgili çalışmalarda en önemli aşama saptama ve belgeleme, yani eski deyimle tespit ve tescil aşamasıdır. Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkındaki Yönetmelikte “tespit”, yani “saptama” kavramı, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının belirtilen usuller, esaslar ve kıstaslar doğrultusunda teknik bir çalışma ile değerlendirilerek belgelendirilmesi; “tescil” ya da diğer adıyla belgeleme kavramı ise, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarından korunması gerekli olanlarının Koruma Kurulu kararıyla belirlenmesi olarak ifade edilmektedir ⁵⁹.

Korumaya yönelik saptama-belgeleme (tespit-tescil) çalışmaları, tüm ülke düzeyinde yürütülecek doğru ve değerli bilgiler içermelidir. Doğruluk ve hassasiyetin önem kazandığı belgelemeler fotogrametrik belgeleme⁶⁰, rölöve, restitüsyon çizimleri, hasar tespit planları, arşiv için fotoğraf ve rapor yazımı gibi çalışmaları içermektedir.

---

⁵⁸ İsmail, Öztürk; **Koruma Kültürü ve Geleneksel Tekstillerin Korunması-Onarımı**, Mor Fil Yay,2007,s.39-40

⁵⁹ Sanem Lerzan Özen- Ali İhsan Kadioğulları; **Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarının CBS Yardımı ile Saptama-Belgeleme Çalışmaları İçin Model Önerisi**, Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri, 13 – 16 Eylül 2006 , Fatih Üniversitesi , İstanbul

⁶⁰ Mimari Fotogrametrik Belgeleme: “ İnsan tarafından ulaşılmaması olanaksız bir hassasiyete sahip olması, özellikle arazi çalışmalarında çabukluk sağlaması, kolay dokümanite edilebilmesi gibi ayrıcalıklarıyla, belgelemede çok kullanılan bir ögedir. Aslında fotogrametri harita yapımında uzun bir geçmişe sahiptir. Ancak bu tekniğin yapıların belgelenmesi gibi mimari bir amaca yönelik olarak kullanılması yenidir. Genelde fotogrametrik belgeleme teknikleri, klasik tekniklerin yeterli sonuç vermediği hallerde kullanılır. Bu durumlarda özellikle, cephe görünümünün saptanmasında en kolay, ekonomik ve doğru bir yol olarak kabul edilir. **Fotogrametri**, fotografik görüntülerin kayıt ölçme ve yorumlama işlemleri sonucu fiziksel cisimler ve çevre hakkında güvenilir bilgiler ortaya koyan bir bilim dalıdır. Mimari fotogrametrik uygulamalarında, fotogrametrik çekim sonucu resmi çekilen bir cisim grafik ve sayısal olarak değerlendirilir. Cisimlerin üç boyutta da çizimlerinin yapılabilmesi ya da eş yükseklikteki eğrilerle şekillendirilebilmesi, özellikle onarım çalışmalarında önem taşır.”

(**Türkiye’de Fotogrametrik Belgeleme Çalışmaları**, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Fotogrametri Merkezi, Mimarlık Dergisi84/3-4, Sayı:201, İst. 19984, s.18-19)

Koruma altına alınan çiniler sahip oldukları kültürel, tarihsel ve sanatsal özelliklerinden dolayı belge niteliği taşırlar. Koruma-onarım uygulamaları öncesi yapılan araştırmalarla oluşturulan belgeleme çalışmaları, çinilerin ayrıntılı olarak tanımlanmasını sağlamaktadır. Çinilerin koruma ve onarımlarına yönelik belgeleme çalışmalarında ön araştırmalar ile elde edilen bilgiler, hasar nedenlerini ortadan kaldıracak veya etkilerini azaltacak koruma tekniklerinin seçilerek uygulanmasında temel oluşturmaktadır.

Çinilere yönelik yapılan belgeleme çalışmalarında izlenecek yol, araştırmaya konu olan çinili tarihi yapının tarihçesi ve mimari özelliklerini kapsayan kütüphane ve arşiv çalışması şeklinde yapılacak olan tarihsel belge araştırması ile başlar. Daha sonra yapı üzerinde yeralan çinilerin hangi dönemde, hangi atölyeler ya da kimler tarafından üretildiği, üretim teknikleri ve çini bünyeyi tanımaya, çözmeye ve değerlendirmeye yönelik bilgilerin incelenmesi aşaması gelmektedir. Çininin bileşimini, yapısını, yapım tekniğini ve tarihsel gelişimini takip etmek, bozulma nedenlerini belirlemek amacıyla yapılması gereken temel bir araştırmadır. Öte yandan bu araştırma, çinilerin koruma-onarım uygulamaları aşamasında, malzemeye yapılacak müdahalenin şeklini belirlemek açısından son derece önemlidir.

Belgelemede ön araştırma ve hazırlıkla birlikte koruma ve onarım öncesi saptama-belgelemenin öncelikli olduğu çalışma programında son aşama olarak tespit çalışmasıdır. Tarihi yapıda bulunan çinilerin mevcut durum tespit çalışmalarında ilk adımı, fotoğraf ya da kamera ile yapının ve yapıda bulunan çinilerin mevcut durumunun belgelenmesi (genel, yakın-detay görüntü sağlama) ile başlar; tarihi yapının daha önce yapılmış, plan-kesit-görünüş-rölöve çizimlerinin sağlanmasıyla devam eder. Daha sonra ile hasar tespit planlarının çizimleri gelmektedir. Bu aşamada sırasıyla; yapının çini cephe çizimleri ve çini rölövelerinin oluşturulması, rölövesi oluşturulan çinilerin numaralandırılması, çinilerdeki bozulmaların rölöve çizimleri üzerinde gösterilmesi (kırık, çatlak, dökülmüş yüzey ve boyaların işaretlenmesi... v.b.) ve eksik çinilerin mevcut bezeme projesi üzerinde belirtilmesi gelmektedir.

İzmir'in tarihsel zenginliğine tanıklık eden eserlerin büyük çoğunluğu çeşitli nedenlerle yok olmasına rağmen, günümüze kadar ulaşabilmiş daha pek çok yapı bulunmaktadır. Ancak bu yapıların bazıları üzerinde bulunan çini kaplamalar bu güne kadar varlığını korumuş olmasına rağmen, yıllar içinde gerekli koruma ve onarım çalışmaları yapılmadığından günümüze adeta kalıntıları ulaşmıştır. Bu yüzden İzmir Konak ilçe merkezinde bulunan Milli Kütüphane ve Opera Binası (Elhamra Sineması) yapılarının dış cephelerini kaplayan çinilerin önce saptama-belgeleme çalışmalarının yapılması, daha sonra uygulanabilirliği temel alınarak öneri şeklinde bir koruma ve onarım projesinin oluşturulması gerekmektedir. Bu doğrultuda, belirtilen yapılara ileride koruma amaçlı bir müdahale yapılması sözkonusu olursa, ön araştırma ve hazırlık aşamasını kapsayan saptama-belgeleme çalışmaları yararlanılmak üzere şu şekilde hazırlanmıştır.

2.1.1. Yapıların Tarihçe ve Mimari Özellikleri

Milli Kütüphane

Türkiye'de özel girişimle kurulan, kurulduğu tarihten itibaren "milli" unvanını taşıyan ve kendi imkânlarıyla 1912 yılından beri İzmir'in ve ülkemizin bilim ve fikir hayatına hizmet veren bir birimdir.

İzmir'de 20.yüzyılın başlarında tümü yabancılara ait 4 kütüphane, 4 tiyatro ve konser salonu, sinema bulunmaktaydı. Yabancıların ekonomik alanda olduğu gibi kültür ve sanat alanında da İzmir de söz sahibi olduğu bir ortamda kütüphane tasarlamak ve yaptırmak ulusal bilinci ve onuru simgeleyen bir davranış olmuştur.

1911 yılında "Kütüphane-i Milli" ya da Milli Kütüphane çalışmaları başlamıştır⁶¹. İbrahim Kadızade 'nin isteği ile İzmir Milli Kütüphane Cemiyeti, "İlm-ü İrfan Encümeni" tarafından kurulmuş, 23 Haziran 1912 tarihinde, İkinci Beyler sokağında Salepçizade Konağının Selamlık kısmında hizmete açılmıştır. Kütüphanenin

---

⁶¹ Daha fazla bilgi için bakınız; T.Zafer Tunaya; "Türkiye'de Siyasal Partiler", 2.b.,C.I, İstanbul,1984, s.34-92

yaşatılması ve geliştirilmesi için kurucuları başta olmak üzere, çeşitli girişimlerde bulunularak maddi destek sağlanmıştır. Dönemin İzmir Valisi Rahmi Aslan, kütüphanenin yaşatılması konusunda gösterilen çabalar karşısında, kayıtsız kalmamış, kütüphanenin bugünkü binasının bulunduğu arsayı sağlayarak inşaatında da katkılarda bulunmuştur. 1915 yılında Vali Rahmi Aslan Kütüphane ve sinema binasının projelerini mimar Tahsin Sermet Bey'e hazırlatmıştır ⁶².

Kütüphaneye gelir sağlamanın da amaç edinilmesi üzerine, şimdiki kütüphane alanının bulunduğu yere, patinaj, eğlence yeri ve sinema binasının inşaatları yapılmaya başlanmış ancak, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi nedeniyle üç yapının inşası yarım kalmıştır. Yunanlılar kütüphane yapımına engel oldukları gibi, yönetim kurulunu da fes etmişlerdir. Bütün bu engellere rağmen yönetim kurulu çalışmalarını gizlice sürdürmeye devam etmiştir ⁶³.

İşgal süresince kütüphane eski yerinde kalmıştır. Ancak siyasetteki gelişmeler, kütüphane üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Dönemin İzmir valisi Nurettin Paşa (1918–1919), “Cemaat-i İslami'ye” adlı bir dernek kurmak istemiş ve tüzüğünü hazırlamak için, emekli Albay Selahattin Bey ve Hoca Yusuf Efendi'yi görevlendirmiştir. 15 Mayıs 1919 ile 9 Eylül 1922 tarihleri arasındaki dönemde tüm maddi ve manevi güçlüklerle direnmiş olan kütüphanenin adı, “milli” sözcüğü kaldırılarak “İslam kütüphanesi olarak değiştirilmek istenmiştir. Bu çabaların altında Yunanlı işgal kuvvetlerin baskısı olduğu tahmin edilmektedir. 1919 yılında Nurettin Paşa'nın valilikten çekilmesi üzerine, yerine atanan Ahmet İzzet (Kambur) Bey kütüphane için yeni bir yönetim kurulu atayarak derneğe yeni bir şekil vermeye başlamıştır ⁶⁴.

İzmir'in kurtuluşundan sonra kurucular, kendilerine katılan yeni ilgililerle çalışmalarını sürdürmüşlerdir. İlk olarak, 1926 yılında işletmeye açılan sinema binasının inşaatı bitmiştir. Daha önce Kütüphane binası olarak inşa edilmeye başlanılan yerin yeşil saha/park yapılmak amacıyla belediyenin el koyması üzerine,

---

⁶² Ali Rıza Atay; “**İzmir Milli Kütüphanesi**”, İzmir Dergisi, sayı:4, 1993,s.30

⁶³ İzmir Milli Kütüphane El Yazmaları Kataloğu C.1, İzmir Milli Kütüphane Vakfı

⁶⁴ Nemci Ülker; “**Milli Kütüphane**”, Bilim Birlik Başarı Dergisi, Sayı:47,1986, 8.-9.s.

başlangıçta patinaj ve eğlence yeri olarak tasarlanan bina, kütüphane olarak 30 Ekim 1933'te tamamlanarak, bugünkü yerini almıştır.

Kütüphane uzun yıllara dernek olarak faaliyet göstermesinden sonra 1976 yılında vakıf haline dönüştürülmüştür. Milli Kütüphane halen faaliyette olup, bitişiğinde yer alan Opera Binasından (Elhamra Sineması) gelen kira ile gelir sağlayarak ayakta durmaya çalışmaktadır ⁶⁵.

Yapı, mimar Tahsin Sermet Bey'in verdiği son şekil ile 20.yüzyılda İzmir'in tarihi eser kapsamı içinde değerlendirebileceğimiz orijinal yapıları arasındadır. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar geçen sürede modalaşmış olan ve öncülüğünü Mimar Kemalettin ve Vedat Beylerin yaptığı Neo-Klasik Türk Mimarisi denen tarza uygun olarak yapılmıştır. Mimar Tahsin Sermet Bey'in inşa ettiği Milli Kütüphane binası da bu mimari ekolün İzmir'deki en önemli temsilcisi olmuştur.

Milli kütüphane binasının dış yüzü ve iç dekorasyonu estetik bakımdan son derece etkileyici bir görünüme sahiptir. İzmir'de benzer tarzda yapılar inşa edilmiştir; Borsa Binası, Büyük Kardeşlik, İş Bankası binası gibi.

Kütüphane binasının cephesinde zeminden kubbeye geçerken kubbenin ağırlığını azaltan aynı zamanda kubbenin açılma kuvvetine karşılık hem mimari hem de estetik güzellikte teknik bir zorunluluk olarak iki destek işlevli zarif görümlü bir ağırlık kubbesi bulunmaktadır. Zeminde ise, iki mermer sütunla ayrılmış, sivri kemerli üç ahşap kapı yer almaktadır ⁶⁶.

Kütüphane 2 katlı olup, birinci katta genel okuma salonu, yönetim odaları, bir depo, ödünç verme servisi ve fotokopi odasından oluşmaktadır. İkinci katta ise, iki kitap deposu, periyodik yayınlar, tasnif, fişleme, cilt ve onarım salonu ve araştırmacılara ayrılan özel okuma salonu bulunmaktadır.

---

⁶⁵ İzmir Milli Kütüphane Yönetim Kurulu Başkanlığı, 080/37 Sayılı Rapor, 19.07.1994

⁶⁶ Necmi Ülker; “**İzmir'in Tarihi Bir Kültür Vakfı; Milli Kütüphane Sineması**”, Bilim Birlik Başarı Dergisi, Sayı:48, 1986, s.67

Milli kütüphanenin içinde bulunan gürgenden yapılmış kitap dolapları, İzmir Sanayi Mektebi Muallimi Giritli İbrahim Mehmet Bey tarafından yapılmış kıymetli ahşap eşyalardandır.

Opera (Elhamra Sineması) Binası

Mimar Galip ve Tahsin Sermet Beyler'in projelendirme ve kontrolünü yaptığı Elhamra Sineması, 1926 yılında Milli Kütüphane Cemiyeti tarafından inşa edilmiştir. Elhamra Sineması, Milli Kütüphanenin tarihsel gelişimini birlikte paylaşmış ve aynı şekilde Kurtuluş Savaşı'ndan hemen sonra inşası bitmiştir. Elhamra, Yüz yirmi metre karelik sahnesi sekiz yüz kırk kişilik kapasitesi ile dönemin en büyük sinemasıydı⁶⁷. Yıllarca Milli Kütüphaneye mali kaynak sağlaması amacıyla işletmeye sunulan yapı dönemin ünlü sinema ve şirket ve stüdyolarına sahip İpekçi Kardeşler Limited Şirketine 15 yıl süreyle kiralanmıştır. Bina o yıllarda ilgi çeken mimarisi ve gösterime giren kaliteli filmleri ile İzmirliilerin oldukça sık uğradıkları bir yer olmuştur.

Doğu mimarisi tarzında yapılan bina, 1978 yılına kadar Elhamra Sineması adıyla faaliyet göstermiş daha sonra Milli Kütüphane Vakfına gelir sağlaması amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından İzmir Opera ve Balesi'ne kiralanmıştır.

Yapı Milli Kütüphane binası ile bir bütünlük içinde olmasına rağmen ayrı giriş kapılarına sahiptir. İç ve dış süslemeleri ile dikkat çeken binanın elektrik sistemi de mimarisiyle uyumlu olarak tasarlanmıştır. Yapının içi şark tipi zengin avizeler ve şark atmosferini veren kandillerle donatılmıştır. Salonun ortasından aşağı sarkan avize bu ortamı daha da çarpışı hale getirmiştir. Binanın dışında olduğu gibi içinde hol duvarlarında da, çini panolar yer almaktadır. Salonun tavanı, yan duvarları Nacvi Kalmukav tarafından yapılmış Türk ve batı sanatını konu alan dört adet fresk pano ile süslenmiştir⁶⁸.

⁶⁷ İnci Aslanoğlu, **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, Ankara, 1980, s.115

⁶⁸ Oğuz Makal, " **Tarih Penceresinden İzmir Sinemaları, 1900–1930** ", İzmir, 1992, s.92

2.1.2. Yapılardaki Çinilerin Dönem, Teknik İncelemesi ve Çinilerde Bozulmaya Neden Olan Etkenler

Milli Kütüphane

Yapı, 1926'da Elhamra sinemasının inşaatı bittikten sonra farklı amaçlarda kullanılmak üzere açılmış ancak daha sonra 1933 yılında Milli Kütüphane olarak işletilmeye başlanmıştır. Neo-klâsik Türk mimarisinin seçkin örneklerinden olan yapının mimarı Tahsin Sermet Bey'dir. Binanın ön cephesinde yer alan kapı ve pencere alınlıkları çini panolar ile kısım kısım kuşatılmış durumda olup motif özellikleri açısından Elhamra sinemasının çinileriyle benzeşmektedir. Çinilerinde gereken restorasyon ve konservasyon çalışmaları yapılmadığından son derece bakımsız durumdadır.

Gerek Mili Kütüphane binası gerekse Elhamra Sineması'nın dış cephe çinileri, dönemin en büyük çini imalatçısı Kütahyalı Mehmed Emin Usta tarafından yapılmıştır. I.Ulusal Mimarlık Dönemi'nde İstanbul başta olmak üzere yurtiçinde birçok ilde mimari yapıların cephe çinileri Mehmet Emin Usta⁶⁹ tarafından imal edilmiştir. Yapılarda yer alan çinilerin yapım teknikleri kadar imalat tarihçesi de koruma projesinde önemlidir. Özellikle yapıdaki çinileri imal eden Mehmed Emin Usta ile yapının tarihi değeri daha da önem kazanmaktadır. Mehmed Emin Usta, kendisi çini imalatında bulunduğu gibi aynı zamanda desen çıkartmış ve desenler çizmiştir. Kendi hazırladığı el yazması iki büyük defter halindeki desen kataloğu ve özel kâğıtlara hazırladığı birçok desen ve panolar günümüzde hala kullanılmaktadır.

Milli Kütüphane binası doğu, güney ve batı olmak üzere üç cepheden oluşmaktadır. Batı cephesinin pencere alınlıkları ve duvar panoları çinilidir. Batı cephesinde bulunan ana giriş kapısı mermer kaplama olup kubbesi rumi desenli taş kabartmadır. Aynı cephede bulunan pencerelerin alınlıkları rumi desenli çinilerle süslüdür. Pencerelerin üzerinde toplam beş adet çini pano bulunmaktadır. Yine batı

---

⁶⁹ Döneminde Çanakçı Hafız Mehmed Emin olarak isimlendirilen Usta, soyadı kanunu ile Çinicioğlu soyadını almıştır. Kendisi öldükten sonra büyük oğlu Hakkı Çinicioğlu ve Kütahya'da Metin Çini Fabrikasını kuran torunu Emin Çinicioğlu bu mesleği devam ettirmiştir. Daha detaylı bilgi için bakınız; Hakan Arlı; "**Kütahyalı Mehmed Emin Usta ve Eserlerinin Üslubu**", İstanbul Üni.Sosyal Bilimler Enst., (Yayınlanmamış Sanat Tarihi Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, 1989

cephesinde bulunan pencerelerin yanlarında bulunan boşluklarda 4x4 karodan oluşan üç adet kare girinti içinde çiniler bulunmaktadır. Ayrıca pencerelerin alt kısmında 2x5 karodan oluşan dikdörtgen girintiler de çinilidir. Binanın giriş kapısının yan tarafında yani doğu cephesinde bulunan pencere alınlıklarından biri daha diğer pencerelerde olduğu gibi yan ve alt kısımları çini karolarla kaplıdır. Bu panolar pencere girintilerine göre düzenlenmiş ve monte edilmiştir. Siparişe üretilen bu çinilerin, yapının mimari projesi çizildikten sonra Kütahya'ya gönderilerek Mehmet Emin Ustanın atölyesinde pencere alınlıklarının girintilerine göre düzenlenerek üretildiği düşünülmektedir. Karoların boyutları 18,5 cm x 18,5 cm –19,5 cm x19,5 cm gibi duruma göre değişen ölçülerdedir. Aynı dönem yapılarda görülen bir desen ve renk yelpazesine sahip bu çiniler, turkuaz zemin üzerine kobalt mavisi (lacivert) tahrir ile yapılan kıvrım dallar ve rumilerin içi kırmızı renk ile rumi çıkışları da sarı renk boya ile dolgulanmıştır. Sıratlı tekniğinde üretilen bu panoların kenar bordürleri süslemesiz olup lacivert bordür uygulanmıştır. Teknik açıdan Kütahya çinileri çamur yapısında olup; çamurun rengi sarımtırak ya da pembesidir. Çamurun bünyesindeki silis miktarı %90 ve serbest kuvars %80 kadardır. Bünye üzerine uygulanan astar oldukça kalın olup çamurun pürüzlerini örtecek kadar ince taneli bir yapıdadır. Astar, bünyeye daha beyaz bir renk vererek üzerine uygulan boyaların ve desenin daha iyi sonuç vermesine yardımcı olur. Ayrıca bağlayıcı olarak kullanılan sırça bol kurşun içermektedir. Bu dönemde üretilen çinilerdeki renklerin canlılığı ve parlaklığının bu sırçaya borçlu olduğu düşünülmektedir.

Opera (Elhamra Sineması) Binası

Yapı bugün Devlet Opera ve Balesi Binası olarak kullanılmaktadır. Yapının kapı ve pencere alınlıklarında rumi motifli kompozisyonlardan oluşan çini panolar görülmektedir. Ancak binanın yapıldığı günden bu yana, çinilerinde herhangi bir koruma ve onarım çalışması yapılmamıştır. Yaklaşık 50–60 yıl boyunca uğradığı doğal hava koşullarının (ısı, nem... v.b) yarattığı erozyon çinilerde yıpranmaya neden olmaktadır. Binanın ön cephesinde yer alan bu çinilerde sır kopmalarının çoğunlukta olduğu gözlenmiştir. Ayrıca yer yer çini plaka parçalarında da kopmalar görülmektedir.

Sinemanın üç kanatlı giriş kapısı üzerindeki kubbeli girinti rumi kompozisyonlu çini panoyla kaplıdır. Kapını üst kısmında yer alan pencere üzerindeki alınlıklar da aynı kompozisyonlu çini panolarla kaplıdır. Kubbenin altındaki üçlü büyük pencerenin çinileri, pencere girintilerine göre düzenlenmiştir. Binanın ön cephesinde bulunan ana giriş kapısının iki yanında bulunan pencerelerin alınlıkları ile pencere altındaki kare şeklindeki girintiler çini panolarla kaplıdır. Yapının Milli Kütüphane ile birleşen yan cephesinde pencerelerin hizasında iki adet kare şeklinde çini pano bulunmaktadır. Bu panolar Kütüphane'nin pencerelerinin yan kolonlarındaki çinilerle aynı boyuttur. Çinilerin renk ve kompozisyon özelliği Kütüphane'nin çinileri ile benzeşmektedir. Çamur teknolojisi de daha önceki bölümde açıklanan Milli Kütüphane binasında görülen çinilerle aynı özelliği taşımaktadır.

Koruma çalışması gerçekleştirilecek olan tarihi yapılardaki çinilerin, belgeleme ve saptama aşamaları ile yapının durumu ve bozulmaları belirlendikten sonra, duruma uygun bir koruma yöntemi belirlenmelidir. Bu yöntem yapının kimyasal ve fiziksel özellikleri ile tarihsel ve kültürel değerini belirler nitelikte olmalıdır. Yapılardaki süslemelerin mevcut durumuna göre, hasar tespiti yapıp, varsa ilk halini gösteren belgeler ışığında, var olan kısımlarının iyileştirilmesine yönelik olarak, bir çalışma yöntemi belirlenmelidir.

Özellikle yapının dış cephe duvarlarında bulunan çinilerin bozulma nedenleri, genel olarak ele alındığında, Türkiye'de tarihi yapılar üzerinde bulunan tüm dış cephe çinilerinde aynı sebeplerden kaynaklanan bozulmalar görülmektedir.

Proje önerisi yapılan Milli Kütüphane ve Opera binalarındaki dış cephe çini kaplamalarında meydana gelmiş olan bozulmalar dikkate alınarak; bozulma nedenleri şöyle sıralanabilir:

Atmosfer koşullarından kaynaklanan hatalar,

Tarihi yapılarda kullanım ve konum koşullarına bağlı sorunlar,

Koruma ya da onarım sırasında uygulamadan kaynaklanan sorunlar gibi yapıda oluşan hasarların seviyesi çeşitli laboratuvar araştırmaları ile belirlenerek,

uygun teknik ve malzemeyle hangi yöntemin uygulanacağı sağlıklı bir şekilde belirlenebilir.

Tarihi yapılar üzerinde bulunan çinilerin bozulma nedenlerini açıklamadan önce, yapılarda özellikle dış cephe kaplaması olarak kullanılan çinilerin, yapısal özelliklerinin ve üretimsel faaliyetlerinin bilinmesi gerekmektedir. Daha sonra çinilerin kullanımı ile birlikte maruz kaldığı koşullara göre bozulma nedenleri ve dayanıklılık süreçleri daha iyi anlaşılıp, yorumlanabilir.

Çini plaka yaşayan soluyan ve yaşlanan bir yapıya sahiptir. Geleneksel imalat olarak çini, inorganik maddeler olan kuvars, tebeşir, kuvars kumu gibi doğal malzemenin belirli karışımlarında, 900–970 santigrat derecedeki ısıda pişirilmesi ile elde edilen özgül ağırlığı 2,5–2,8 gr/cm aralığında bir bütünlüktür. Çinilerin yüzey bezemesinde veya sıvıların geçirgenliğinin önlenmesinde kullanılan sır, kuvars, kurşun oksit, soda, boraks gibi inorganik doğal hammaddelerin yüksek ısı karşısında camlaştırılıp, öğütülmesi ile elde edilen ve çini bünye üzerine belirli bir kalınlıkta uygulanarak 900–970 derecede pişirilmesi ile oluşan bir bütünlüktür.

Çini-seramik malzemenin nihai şeklini veren son pişirimidir. Geleneksel çini gövdenin ince kesit yapılarak mikroskop altında mikro dokusu incelendiğinde, gövdeyi oluşturan kuvars taneciklerinin irili ufaklı oluşturduğu doku kurşun, soda veya boraksın silika ile yaptığı camsı görünümde silikatları, baryum magnezyum oksit tanecikleri arasında irili ufaklı hava kabarcıkları ve hava tünelleri gözlemlenir.

Çini gövde (bünye) kesitinde görülen gözenekli yapı tane boyutu ve dağılımı ile ilgili olup, gövdenin su emme kapasitesini sağlar. Çini çamurları genelde %2,5-%6 su emme kapasitesindeki seramik gövdelerdir. Çini çamurunun pişme renkleri beyaz, kirli beyaz, sarı, gri, açık pembe renk tonlarında olmak üzere geniş bir renk yelpazesine sahiptir.

Çini çamuru üzerine uygulanan astarda kuvars ve silikat bileşikleri daha küçük taneli olup, hava kabarcıkları küçük ve en az düzeyde gözlemlenir. Astar

kalınlığının, bünye üzerinde ince bir katman oluşturduğu görülür. Bu durum çini yüzeyinin düzgün ve pürüzsüz görünümünü sağlar.

Çini gövde üzerine uygulanan sır önce camlaştırılmış karışımın öğütülmesi, elenmesi ve kurutulması ile elde edilen sırcadır. Sırça içine 1/10 oranında organik yapıştırıcılar karıştırılarak sulu halde hazırlanır. Bezemesi bitirilmiş çiniler üzerine akıtma ve ya daldırma ile uygulanır. Tamamen kurutulduktan sonra ve gerekli temizlik yapılır sırlı pişirime hazırlanır.

Sırlı pişirimde ısının yavaş yavaş yükselmesi ile sırça erimeye başlayarak çini yüzeyini kaplar. Sırın erimesi sırasında ısıya bağlı olarak çini bünye astar, boya, sır katmanları arasında ve fırın atmosferine bağlı olarak bir sıra düzenli veya düzenli olmayan kimyasal ve fiziksel olaylar gelişir. Geleneksel odun yakıtlı çini fırınlarında, fırın atmosferinde ısı dolaşımının ideal şekilde sağlanması sonucu, oksidatif ortamda sırlı pişirim sonuçlanır.

Mükemmel pişirilmiş bir çininin mikroskopik ince kesitlerinde şu gözlemler her zaman görülür:

Çini gövdesi içinde kuvars, kuvarsit, alümina, magnezyumun tane iriliğine göre katmanlaşması gözlemlenir. Bu katmanlarda alümina silikat tanecikleri bağlayıcı camsı faz olup, tanecikler arasında hava boşlukları izlenir. Açık ve kapalı hava boşluklu, tanecikli yapılu gövde üzerinde yer alan ince iki katmanlı astar bir ara tabaka ile hamur yüzeyine bağlanmıştır. Gövdeye göre çok daha ince tanecikli astar üzerinde yer yer görülen boya lekeleri astarla sır katmanı arasında yer alır.

Ancak üretimi yapılan çinilerde bu mükemmel yapısal biçim her zaman görülmeyebilir. Örneğin; çini boyalarından renk veren pigmentlerin (metal oksitlerin) ısı karşısındaki davranışlarına göre astar ve sır tabakasının farklı şekillerde etkilendiği gözlemlenir. Bakır, kobalt oksitleri, sır yüzeyinin içe çökmesine neden olduğu gibi astar tabakasını da boyadığı gözlemlenir. Krom, Demir, Antimon oksit bileşikleri, astar tabakasını çok fazla etkilemekte ve sır tabakası içinde

çözülmemektedir. Daha iri taneli ve kabartma uygulanan bu boyar maddeler, üzerini kaplayan sır tabakasını emmekte ve sır yüzeyine daha yakın görülmektedir.

Ayrıca sırlanmış çinilerin, pişirim fırını rafına dengesiz konulması sonucu ısı karşısında eriyen sırçanın, çini yüzeyinde farklı kalınlıklar oluşturduğu gözlenir. Hem sır kompozisyonunda hem boya bileşiminde kullanılan oksit sülfat, nitrat, sodyum ve potasyumdan arıtılmış pigment ve ara malzemelerin kullanılması, sırlı fırınlama sonrası sır ve boyalar üzerinde, ince bir tuz tabakası oluşturur. Bu durum sır bileşiminde kullanılan sodyum bileşiklerinin, camsı fazın sodaya doygunluğu nedeniyle fırınlama sonrası "sodalaşma" adı verilen, sır yüzeyinde ortaya çıkan bozulmadır.

Çininin yapısal özelliğini bozan, üretiminden kaynaklanan hatalardan bir diğeri de "taş atkını" gelmektedir. Bunun sebebi çamur yapısı için hazırlanan malzemelerin iyi elenmemesi veya delik eleklerden geçen kireç taşlarıdır. Bisküvi pişirimi (birinci pişirim) veya sırlı pişirim sonrası oluşan sönmemiş kireç taneciği, ortamdaki nem ile birleşerek sönmüş kirece zaman içinde dönüşürken hacimsel genişleme sonucu, üzerindeki çamur ve sır katmanını patlatarak, düşürmekte böylelikle yüzey düzgünlüğü bozulmaktadır.

Çiniler gerek kimyasal gerekse fiziksel olarak geçirdiği bu üretim aşamaları sonucunda, ortaya çıkan karo biçimindeki süsleme unsuru ürün olarak tarihi yapılar üzerinde yer almıştır. Ancak uzun yıllar özellikle binaların dış cephelerini kaplayan bu çini malzemenin, dayanıklılık sürecinin arttırılması ve korunmasının sağlanması için bozulmalarına sebep olan etkenlerin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Ancak çinilerin bozulmasına neden olan sorunların ortaya çıkarılmasından sonra iyileştirme yönünde uygun bir koruma yöntemi uygulanabilir.

Ele alınan yapılarda ve genel olarak tarihi binaların dış cephelerinde kullanılan çiniler çevre etkilerine ve atmosfer şartlarına her zaman açık yüzeylerdir. Bu nedenle değişken hava ısı ve nem oranı çininin hem kendi bütünlüğünü hem de tutturulduğu harç ve duvarın bütünlüğünü etkiler. Yüzeyi pürüzlü olan çini plaklarda

tam olarak sır bütünlüğünü sağlayamayan kurşun ve alkali bileşiklerle, hava nemi ve ısı, kimyasal olayları başlatmaya yetmektedir. Bu etkileşimi deniz kenarına yakın yapılarda, havadaki su buharının taşıdığı sodyum, potasyum ve iyot bileşikleri kısmen hızlandırır.

Bunun dışında günümüz motorlu araçlarının egzozlarından ve baca gazlarından fazlasıyla çıkan karbon kükürt ve hatta kurşun parçacıkları çini yüzey bozulmasının en hızlı tetikleyicileridir.

Öte yandan bu etkileşimi hızlandıran, kuş pislikleri, örümcek, sinek yumurtaları ve dışkıları da etkenlere eklemekte sakınca yoktur. Rüzgârlar ve küçük esintilerle taşınan polenler, sporlar, mantarlar ve kuş dışkılarıyla taşınan bitki tohumları, uygun buldukları ortamda yetişmeye çalışırlar. Bunun gibi sayısız biyolojik pek çok etken çini yüzeyinin zamanla bozulmasına neden olmaktadır ⁷⁰.

Bozulmaya neden olan bir başka etken ise, çinili tarihi yapının bulunduğu yerin iklim koşulları ile sanayi bölgelerine ve denize uzaklığına bağlıdır. Örneğin; atmosfer tabakasının doğal bileşimindeki oksijen, su buharı, kükürt ve karbondioksit eserlerde bozulmayı oluşturan çoğu kimyasal reaksiyonun gerçekleşmesini sağlayan unsurlardır. Diğer yandan yakıtların yanması sırasında ortaya çıkan gazlarla, ortamdaki tozlar ve denizlerden taşınan tuzlar da çiniyi bozan etkenlerdir.

Nemin etkisiyle çözünebilir tuzlar çinilere en büyük zarar veren etkenlerdir. Toprakta çözülmüş tuzlarla birlikte gelen su, yapının duvarındaki çözünebilir tuzlarla birlikte buharlaşmanın olduğu yüzeye doğru hareket eder. Bu su yüzeyindeki şartlara göre yüzeyde veya hemen altında buharlaşır ve kristalleşir. Kristaller ya çininin yüzeyinde ya da sıvanın gözeneklerinde oluşabilir ⁷¹.

Yapıların cephelerinde bulunan çinilerin bozulmalarına etki eden atmosferik kirlenme, kristalleşme ve tuzlanma, neme bağlı bozulmalardır.

---

⁷⁰ Dr.Faruk Şahin'in kendi el yazısıyla yazdığı yayınlanmamış notlarıdır.

⁷¹ Akın Ersoy; "**Lydia ve İonia'da Fresk Restorasyonu İlkeler ve Uygulama Örnekleri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 1987

Bozulmaya neden olan tuzların kaynakları çinilerde yüzeyde ve yüzeyin altında şu şekilde bulunurlar;

- Tuzlar, deniz havasında sodyum–potasyum-iyot bileşikleri halinde atmosferde az da olsa bulunurlar.
- Doğrudan topraktan (çini bünye malzemesi) gelebilirler. Bu durumda tuzlar genellikle sodyum, potasyum karbonhidrat ve sülfat bileşikleri olarak bulunurlar.
- Harç karışımındaki malzemelerin ve ya maddelerin bozulmasından oluşabilir. Bunlar kalsiyum karbonat, potasyum, sülfat, kalsiyum ve magnezyum sülfattır.

Sodyumklorid bileşikleri normalde bir yüzey filmidir ve deniz havası ile taşınır. Kendi içinde parçalanmaya yol açmaz. Fakat su alıp verme işleriyle değişen sıcaklıkların ve diğer tuzların üzerindeki etkisiyle yüzeylerin parçalanmasını artırır.

Çinileri yapılaraya bağlayan harcın bozulması kristallerin susuz şartlarda büyümesindedir. Kristallerin gücü ve hacmi artarak harcı parçalamaya yönelirler. Harcın bozulması aynı şekilde çiniyi de etkiler. Genişleyen kristallerle gözenekleri oluşturan madde arasında gerilmeler doğar. Sıva dayanıklı ise kristaller tuz halinde çıkar. Eğer sıva dayanıksızsa parçalanarak dağılır ve bozulur.

Yapılarda bulunan çinilerin bozulmasında en önemli etkenlerden biri olan nem, çininin bünyesine ve ortamına ya çatıdan gelen yağmur sularıyla ya havadaki nemin soğuk pencere ve duvarlarda yoğuşmasıyla⁷² ya da kontrol edilemeyen suni ısı gibi yollarla geçmektedir. Özellikle hava kirliliğinin olduğu yerlerde yoğuşma

---

⁷² Yoğuşma: Havada buhar halinde su bulunur. Belli bir ısı derecesindeki havanın tutabileceği su buharı miktarı da belirlidir, bu düzeye doyma noktası denir. Isı yükseldikçe havanın taşıyabileceği su buharı da artar. Doyma noktasını aşınca, yani havaya su buharı eklenince ya da havanın sıcaklığı düşürülünce fazla nem mekândaki soğuk yüzeylerin üzerinde yoğuşarak suya dönüşür. (“**Müzelerde Koruma: Çevresel Koşulların Denetimi**”, ICCROM Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım araştırmaları Uluslararası Merkezi, İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Lab.,s.9)

sonucu oluşan su ile birlikte asitlerde yüzeylerde birikerek korozyona neden olur. Bu yüzden yağışma mutlaka önlenmelidir.⁷³

Tarihi yapılar inşa edildikleri toprak parçası üzerinde zemin şartlarına bağlı olarak uzun süreçte belirli belirsiz durgun hareketler yaşamaktadır. Yapı üst örtüsünden toprağa iletilen yağmur suları başta olmak üzere yeraltı suları ve yaşanan irili ufaklı binlerce depremler, yapı statiğini bozmakta ve etkilenmektedir. Genelde aktif fay kuşakları üzerinde yer alan Anadolu kentleşmesi ve mimari faaliyetleri eski yapıların (tarihi çevrenin) çevresinde yoğunlaşmış gözükmektedir. 6 ve 7 şiddeti üzerindeki depremlere uzun zaman dayanabilen eski yapılar, bu şiddetteki depremlere zaman zaman karşı koyabilmişlerse de zamanla yapı statiğinde bir takım bozulmalara neden olduğu ortaya çıkmıştır.

Yapılarda çini bezeme, yapı taşıyıcı sistemine hatırı sayılır bir yük getirmektedir. Bir çini plaka arkasında duvara yapıştırma harcı ile 850–1400 gr. yük gelmektedir. Sismik hareketlerle, kubbe, tonoz, kemer elemanlı yapılarda ilk görünen hasarların buralarda olduğu, bu yüzeylere bağlı çiniler depremin yarattığı ileri geri hareketleri ile plaka kenarlarında kaplamalar ve ya yüzeyden ayrılarak dökülmeler şeklinde görülmektedir.

Günümüzde sık görülen tarihi yapıların yakınında ve çevresinde, yeni yapılaşma sonucu eski yapı temel katlarından daha derin açılan temel çukurları da eski yapı statiğine zararlar vermektedir.

Diğer yandan tarihi yapı çevresinde bulunan ve trafiğe açılan yeni yollarda seyreden yüksek tonajlı kara taşıtlarının sağladığı vibrasyon sürekliliği yapı taşıyıcı elemanlarını zarara uğratmaktadır.

Tarihi yapılarda kullanılan çinilerde, çini plakanın duvara tutturulmasını sağlayan harç seçimi uygulama aşamasının başında gelmektedir. Osmanlı çiniciliğinde yapı içinde kullanılan harcın genel karakteri kireç-kum-saman

---

⁷³ Zeliha Mete- Hüseyin Tanışan; **Seramik Teknolojisi ve Uygulaması**, Cilt:1, Söğüt,1988

karışımıdır. Yapı dışındaki çinilerde ise horasan harcı genel adı ile bilinen, kireç-kum-tuğla kırıklı harç kullanılmıştır. Çinilerin duvara harçla tutunabilmesi için, çini plakaların kenarları pahlanarak iki çini arasındaki üçgen kesitli boşluğun bu harçla dolgulanarak uygulaması yapılmaktadır. Çini ön yüzeyinde iki çini plaka arasında 2–3 mm. derz harcı görülmektedir. Gerek yapı içinde gerek yapı dışında çini plakaların duvara uygulanmasında kullanılan harç kum-kireç esaslı olup, gözenekli yapıya sahiptir. Hem çini çamurunun hem de yapıştırıcı olarak kullanılan harcın gözenekli yapısı, harcın katılaşp sertleşmesi sonucu, hava nemini veya çatı örtüsünden sızması muhtemel suyun nemini kuruyabilmesini sağlamaktır. Yapı üst örtüsünden gelen su ve nem, çini yapıştırma harcının ve gövdesinde doygunluktan fazla oluşması halinde, kum-kireç-saman karışımı harç çözülerek çini yüzeyin kabarmasına, devamlılığı halinde dökülmesine neden olur. Çini çamuru içinde hareket edemeyen su buharından dolayı, sonrası genleşme ile çini yüzeyinde patlamalara neden olur⁷⁴.

Çinilerde bozulma nedenlerinin başlıca sebepleri olan bu faktörler, çinilerde koruma çalışması öncesi değerlendirilerek, analizleri yapıp sorun tespitinde bulunulmalıdır. Böylelikle, çinilere yapılacak müdahale aşamasında bu durum göz önünde bulundurularak doğru koruma yöntemi belirlenebilir.

2.1.3. Çinilerin Mevcut Durum Tespiti ve Hasar Tespit Planları

Koruma ve onarım öncesi mevcut durum tespitinin ilk adımı fotoğraf ya da kamera ile yapının ve yapıda bulunan çinilerin mevcut durumunun belgelenmesi (genel, yakın-detay görüntü sağlama) ile başlar; tarihi yapının daha önce yapılmış, plan-kesit-görünüş-rölöve çizimlerinin sağlanmasıyla devam eder.

Milli Kütüphane ve Opera binaları son durum tespit çalışmaları fotoğraf ile belgelemeyle başlamıştır. Yapıda bulunan çiniler farklı zaman aralıklarında fotoğraflanarak belgelenmektedir. Özellikle çinilerin zamanla uğradığı bozulmalarına yönelik değişimler bu yöntemle belirlenmektedir. Diğer taraftan hem Milli Kütüphane hem de Opera binasında bulunan kaplama çinilerin daha önce geçirdiği

---

⁷⁴ Dr.Faruk Şahin'in kendi el yazısıyla yazdığı yayınlanmamış notlarıdır.

onarımlara ilişkin resmi bir kayıt bulunmamaktadır. İzmir Milli Kütüphane ve Opera Binası (Elhamra Sineması) dış yüzeyinde bulunan cephe kaplama çinilerin saptama-belgeleme çalışmaları doğrultusunda hazırlanan proje esnasında, Kütüphane müdürü Ahmet Gürlek'ten aldığımız bilgilere göre bu güne kadar yapıların cephesinde yer alan çinilere bir koruma çalışması yapılmadığı öğrenilmiştir.

Ancak belgeme sırasında yapıların cephe çinilerinin eksik kısımları dikkate alınırca, sözde bir onarım geçirdiği gözlenmiştir. Daha önce uygulanmış olan bu onarım sonucunda, cephe çinilerinin plakaları ve desen kompozisyonları açısından diğer orijinal çinilerle uyum sağlamadığı görülmüştür. Yapılardaki çinilerin belgeleme çalışması daha önceden yapılmadığından, eksik kısımlardaki çinilerin orijinaleri hakkında bilgi edinilememektedir.

Bu nedenle yapıda bulunan çinilerin mevcut durum tespit çalışmaları sırasıyla; yapının çini cephe çizimleri ve çini rölövelerinin oluşturulması, rölövesi oluşturulan çinilerin numaralandırılması, çinilerdeki bozulmaların rölöve çizimleri üzerinde lejantlarla gösterilmesi, eksik çinilerin mevcut bezeme projesi üzerinde belirtilmesi (kırık, çatlak, dökülmüş yüzey ve boyaların işaretlenmesi) ve son olarak çinilerin desen röprodüksiyonlarının yapılarak gerekli kısımlarda desen restitüsyonları ve tamamlama işlemleri uygulanmaktadır.

Yapılardaki çinilerde bozulmalar çıplak gözle tespit edilmiştir. Bunun sonucunda çinilerde neme, fiziksel nedenlere ve tarihlendirilemeyen hatalı onarımlara bağlı bozulmalar tespit edilmiştir. Çinilerde daha çok bünyeden sır kopmaları, çatlaklar ve kayıp çiniler ayrıca yüzeyde koyu renkli yağlı kirlilikler gözlenmiştir. Bu bozulmalar Milli Kütüphane Binasının iki cephesinde ve Opera Binasının ise tek cephesindeki bozulmalar olarak 1/50 ölçekli rölöveler⁷⁵ doğrultusunda küçültülüp yapılan planlarda gösterilerek belgelenmiştir.

---

⁷⁵ İzmir Milli Kütüphane Müdürü Ahmet Gürlek'ten alınan rölövelerdir.

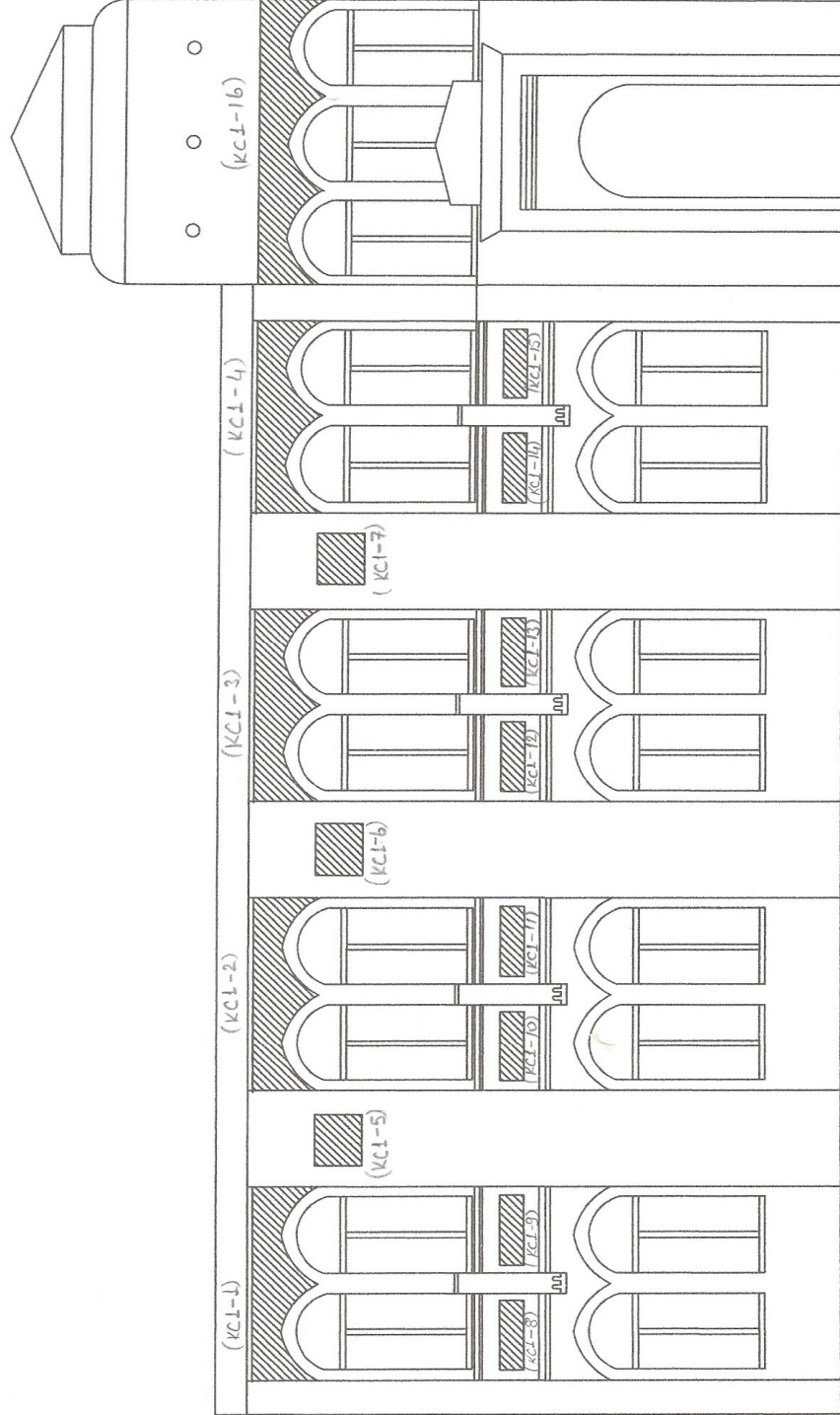

Fotograf 1: İzmir Milli Kütüphane, 2008

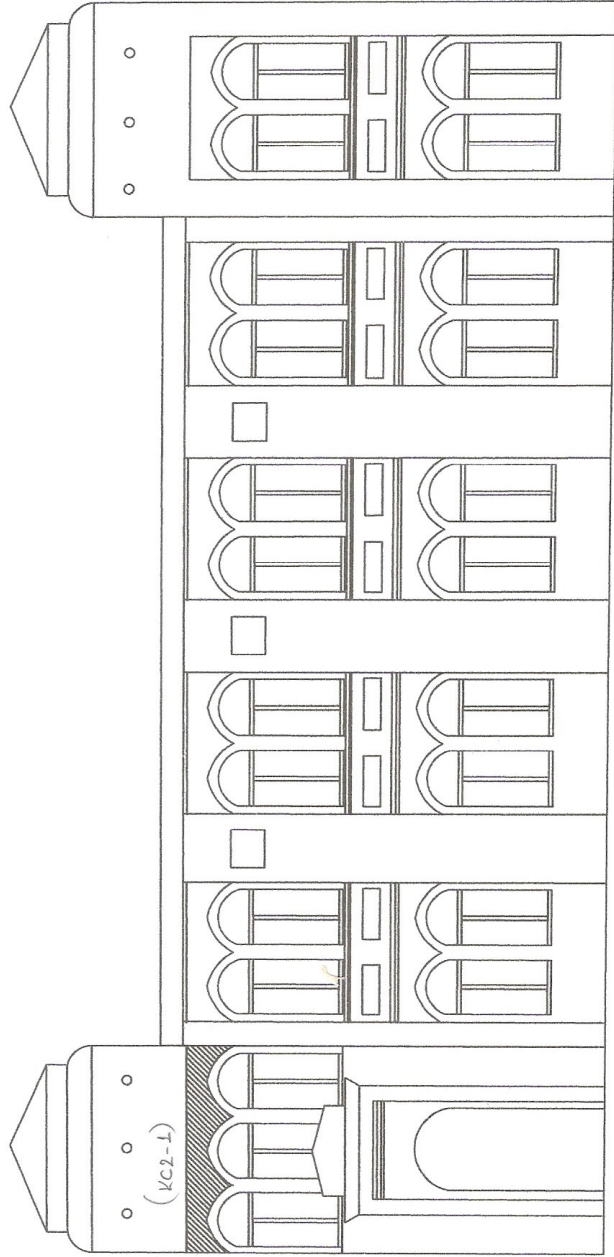

Fotograf 2: İzmir Milli Kütüphane, 1952
(Kaynak: İzmir Milli Kütüphane Fotoğraf Arşivi)

Şekil 3: Kütüphane Cephe 1 (KC1)
(Kaynak: İzmir Milli Kütüphane Binası Rölövesi, İzmir Rölöve ve Anıtlar
Müdürlüğü, 1997)

Şekil 4: Kütüphane Cephe 2 (KC2)
(Kaynak: İzmir Milli Kütüphane Binası Rölövesi, İzmir Rölöve ve Anıtlar
Müdürlüğü, 1997)

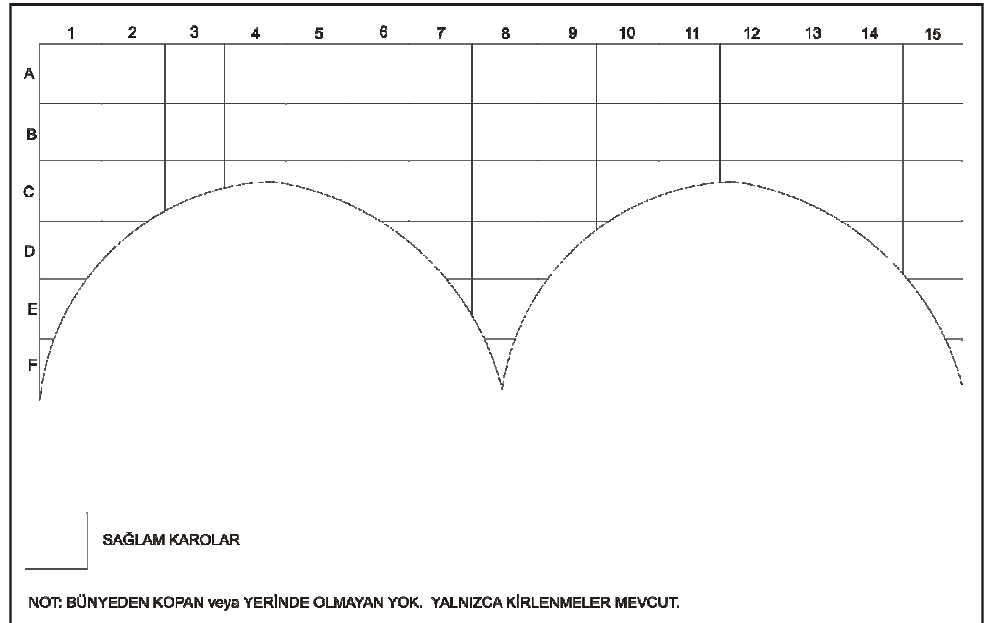
KC1-1

KC1-1
D1

KC1-1
D2

Şekil 5: Cephe 1 Pano 1
(KC: Kütüphane Cephe, D: Detay)

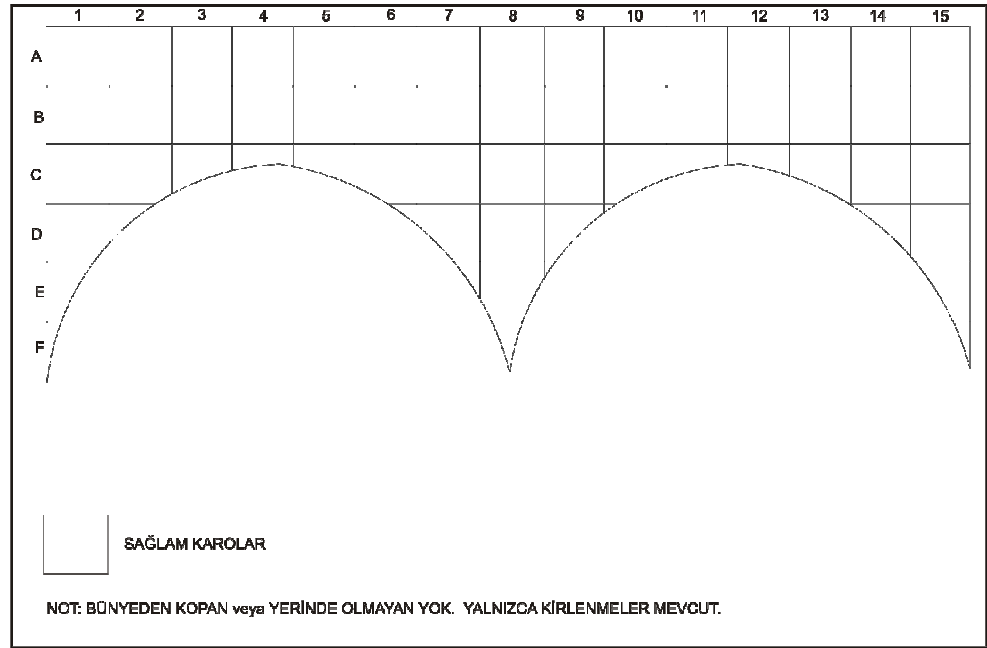
KC1-2

KC1-2
D1

KC1-2
D2

Şekil 6: Cephe 1 Pano 2
(KC: Kütüphane Cephe, D: Detay)

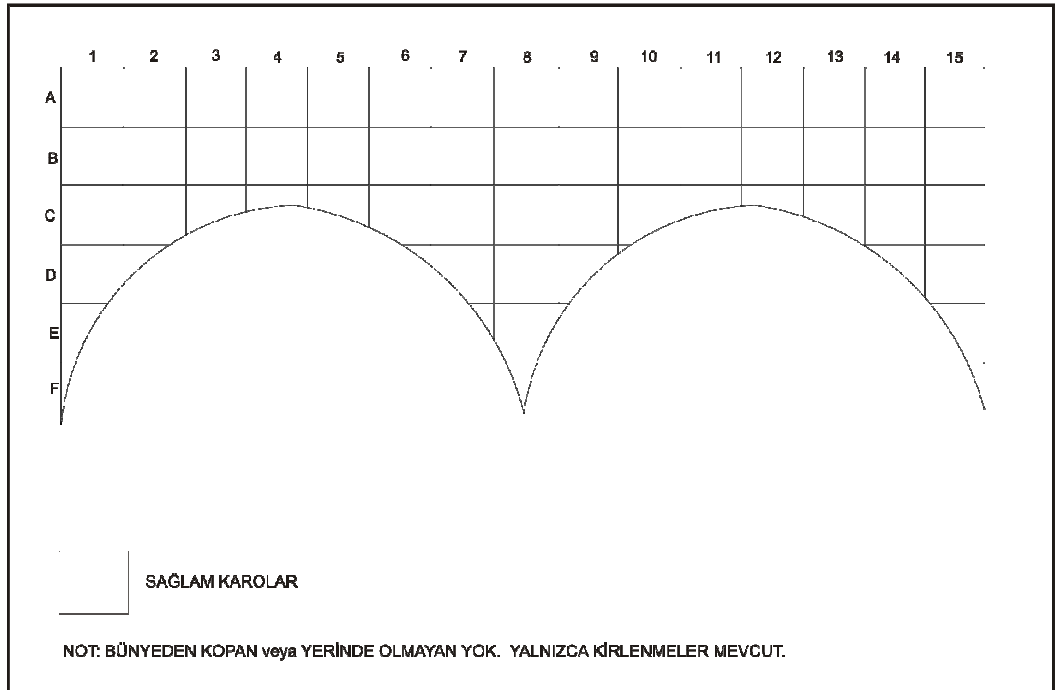
KC1-3

KC1-3
D1

KC1-3
D2

Şekil 7: Cephe 1 Pano 3
(KC: Kütüphane Cephe, D: Detay)

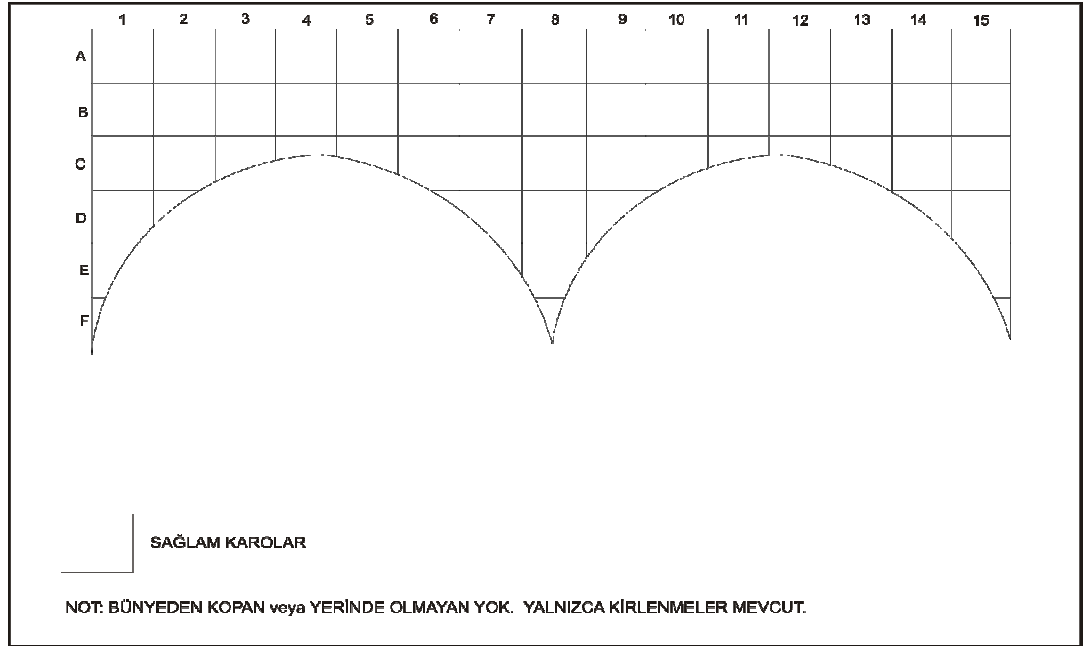
KC1-4

KC1-4
D1

KC1-4
D2

Şekil 8: Cephe 1 Pano 4
(KC: Kütüphane Cephe, D: Detay)

KC1-5

	1	2	3	4
A				
B				
C				
D				

SAĞLAM KAROLAR

NOT: BÜNYEDEN KOPAN veya YERİNDE OLMAYAN YOK.
YALNIZCA KİRLENMELER MEVCUT.

Şekil 9: Cephe 1 Pano 5

KC1-8

	1	2	3	4	5
A					
B					

SAĞLAM KAROLAR

NOT: BÜNYEDEN KOPAN veya YERİNDE OLMAYAN YOK.
YALNIZCA KİRLENMELER MEVCUT.

Şekil 10: Cephe 1 Pano 8

KC1-9

	1	2	3	4	5
A					
B					

SAĞLAM KAROLAR

NOT: BÜNYEDEN KOPAN veya YERİNDE OLMAYAN YOK.
YALNIZCA KİRLENMELER MEVCUT.

Şekil 11: Cephe 1 Pano 9
(KC: Kütüphane Cephe, D: Detay)

KC1-6

	1	2	3	4
A				
B				
C				
D				

SAĞLAM KAROLAR

NOT: BÜNYEDEN KOPAN veya YERİNDE OLMAYAN YOK.
YALNIZCA KIRLENMELER MEVCUT.

Şekil 12: Cephe 1 Pano 6

KC1-10

	1	2	3	4	5
A					
B					

SAĞLAM KAROLAR

NOT: BÜNYEDEN KOPAN veya YERİNDE OLMAYAN YOK.
YALNIZCA KIRLENMELER MEVCUT.

Şekil 13: Cephe 1 Pano 10

KC1-11

	1	2	3	4	5
A					
B					

SAĞLAM KAROLAR

NOT: BÜNYEDEN KOPAN veya YERİNDE OLMAYAN YOK.
YALNIZCA KIRLENMELER MEVCUT.

Şekil 14: Cephe 1 Pano11
(KC: Kütüphane Cephe, D: Detay)

KC1-7

	1	2	3	4
A				
B				
C				
D				

SAĞLAM KAROLAR

NOT: BÜNYEDEN KOPAN veya YERİNDE OLMAYAN YOK.
YALNIZCA KIRLENMELER MEVCUT.

Şekil 15: Cephe 1 Pano 7

KC1-12

	1	2	3	4	5
A					
B					

SAĞLAM KAROLAR

NOT: BÜNYEDEN KOPAN veya YERİNDE OLMAYAN YOK.
YALNIZCA KIRLENMELER MEVCUT.

Şekil 16: Cephe 1 Pano 12

KC1-13

	1	2	3	4	5
A					
B					

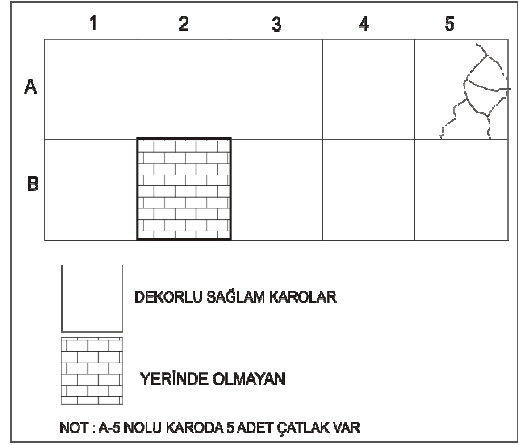
SAĞLAM KAROLAR

NOT: BÜNYEDEN KOPAN veya YERİNDE OLMAYAN YOK.
YALNIZCA KIRLENMELER MEVCUT.

Şekil 17: Cephe 1 Pano13
(KC: Kütüphane Cephe, D: Detay)

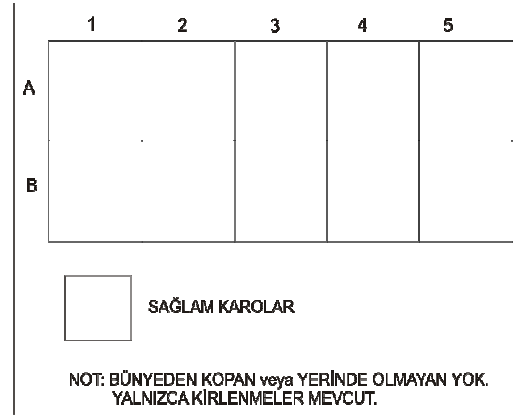
KC1-15

Şekil 18: Cephe 1 Pano 15

KC1-14

Şekil 19: Cephe 1 Pano14
(KC: Kütüphane Cephe, D: Detay)

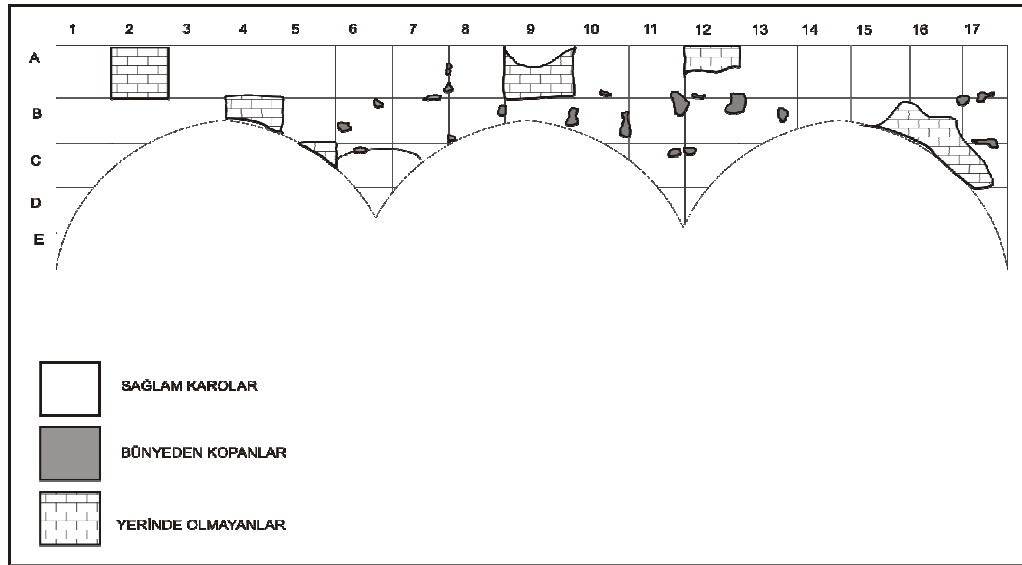
KC1-16

KC1-16
D1

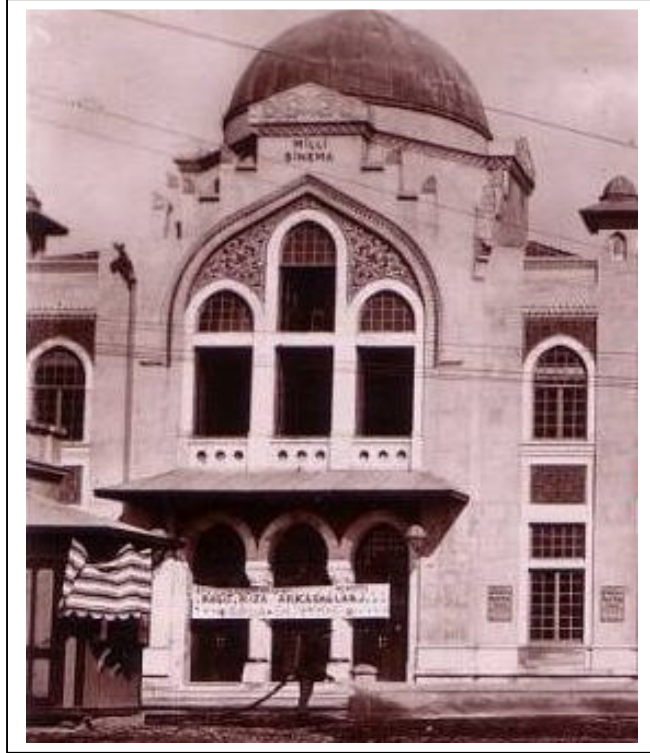
KC1-16
D2

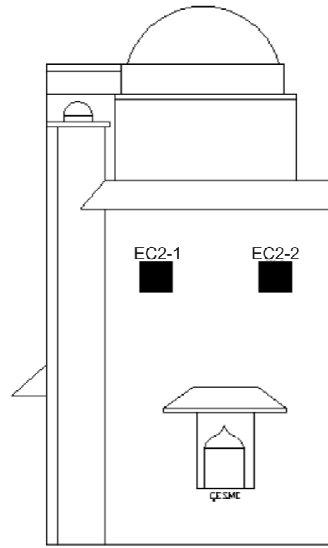
Şekil 20: Cephe 1 Pano16
(KC: Kütüphane Cephe, D: Detay)

Fotograf 3: İzmir Opera Binası (Elhamra Sineması), 2008

Fotograf 4: İzmir Opera Binası (Elhamra Sineması), 1926

Şekil 21: İzmir Opera Binası (Elhamra Sineması) Cepheleri
(Kaynak: İzmir Devlet Opera ve Balesi Elhamra Binası Rölövesi,
İzmir Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü, 1985)

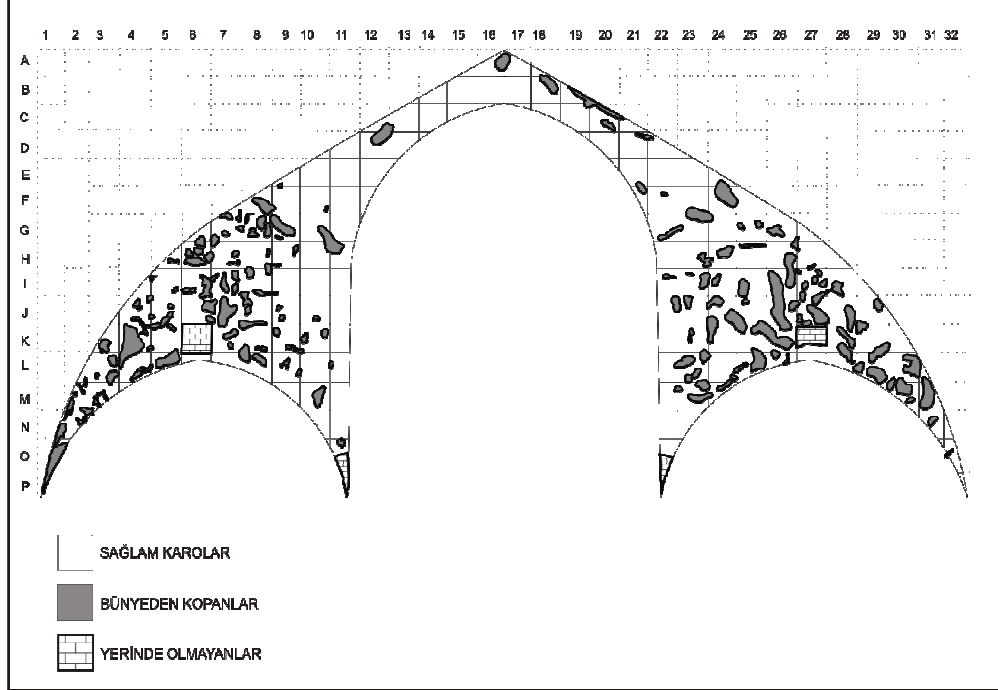
EC1-1

EC1-1
D1

EC1-1
D2

EC1-1
D3

Şekil 22: Cephe 1 Pano 1
(EC: Elhamra Cephe, D: Detay)

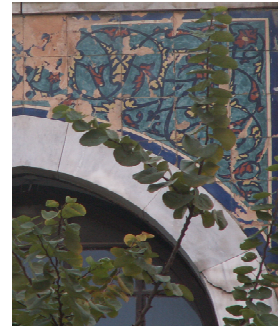

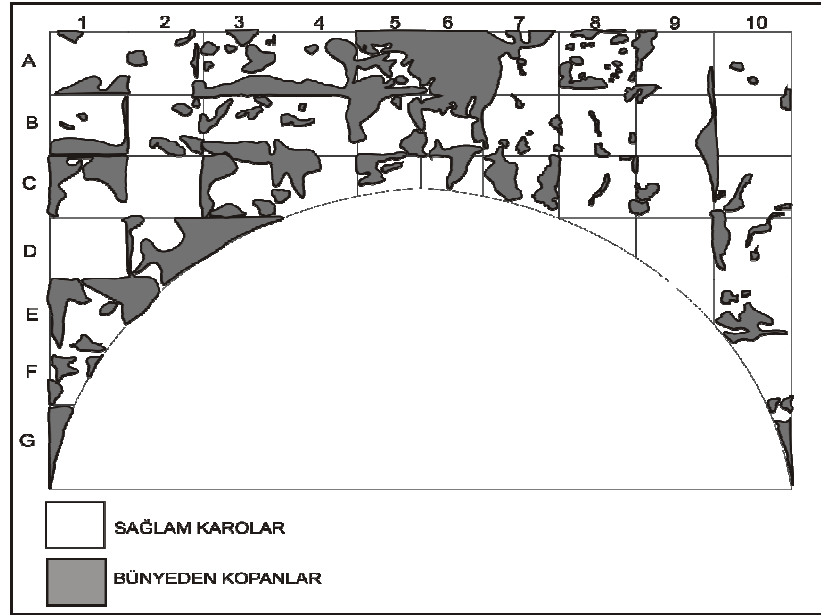
EC1-2

EC1-2
D1

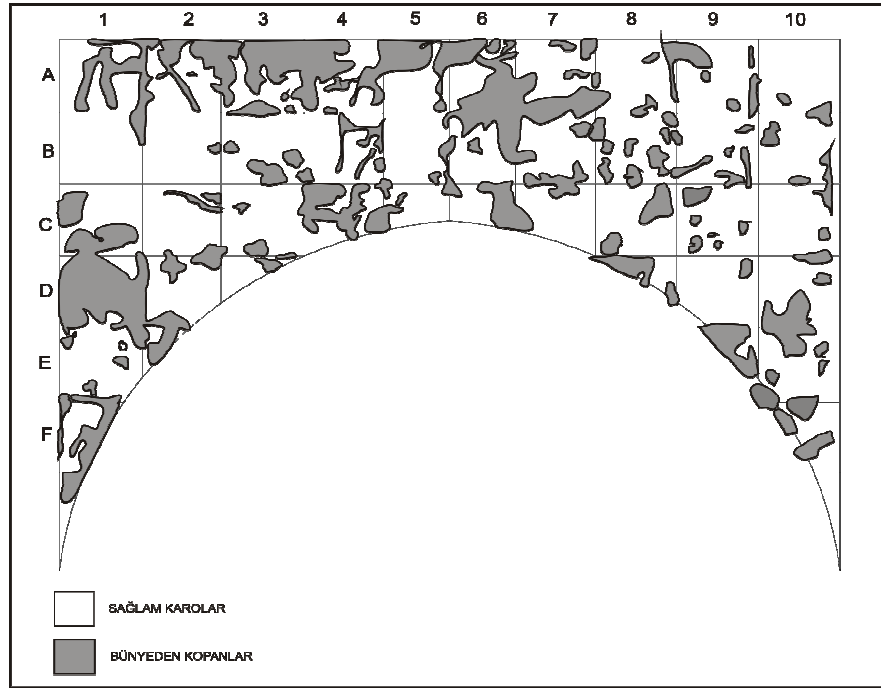
EC1-2
D2

Şekil 23: Cephe 1 Pano 2
(EC: Elhamra Cephe, D: Detay)

EC1-3

Şekil 24: Cephe 1 Pano 3
(EC: Elhamra Cephe, D: Detay)

EC2-1

	1	2	3	4
A				
B				
C				
D				

SAĞLAM KAROLAR

NOT: BÜNYEDEN KOPAN veya YERİNDE OLMAYAN YOK.
YALNIZCA KIRLENMELER MEVCUT.

Şekil 25: Cephe 2 Pano 1

EC2-2

	1	2	3	4
A				
B				
C				
B				

SAĞLAM KAROLAR

NOT: BÜNYEDEN KOPAN veya YERİNDE OLMAYAN YOK.
YALNIZCA KIRLENMELER MEVCUT.

Şekil 26: Cephe 2 Pano 2
(EC: Elhamra Cephe, D: Detay)

2.2 Korumaya İlişkin Öneriler

Yapılarda bulunan cephe çinilerinin 18.yüzyıl Kütahya çinisi olduğu dönem ve teknik incelemesi sırasında belirtilmiştir. Ancak, eğer yapıdan düşmüş bir çini parça edinilebiliyorsa, koruma-onarım uygulamasına geçilmeden önce çini malzemenin bileşimi ve yapısına uygun analizlerin gerçekleştirilmesi gerekir. Bu analizler çeşitli üniversitelerin Mühendislik Fakültesi Kimya Bölümü ve Fen-Edebiyat Fakültesi Jeoloji Bölümü laboratuvarlarında yapılmasını önermekteyiz. Kimya Bölümlerinde bulunan Atomik Absorbe analizi ile çini çamur bünyesindeki elementlerin belirlenmesi sağlanabilmektedir. Ayrıca Jeoloji, Fizik, Makine ve Kimya Bölümlerinde çinilerin bileşiminde ve yapısına yönelik spektrometre, elektron mikroskobu ve x-ray floresan ile x-ray difraksiyon analizleri yapılmaktadır. Projenin uygulama öncesi hazırlanması gereken bu analiz raporlarının ardından koruma çalışmasına yönelik olarak çinilerin yüzey temizliğine geçilebilir.

Korumaya yönelik gerçekleştirilen yüzey temizliğinde, yapıların dış cephelerinde bulunan çinilerin durumuna göre, öncelikle alkollü damıtık suya bastırılmış kâğıt hamuruyla çini yüzeyleri kaplanarak 1–2 saat beklenmelidir. Böylece yüzeydeki kirlerin yumuşaması sağlandıktan sonra, bisturi yardımı ile mekanik yolla dikkatli bir şekilde temizleme işlemi yapılabilir. Ancak bu yöntem çinilerin üzerini kaplayan siyah renkli kir lekelerinin giderildiği yüzeysel bir temizliktir. Daha derinde olan kirler için amonyum bikarbonatlı kâğıt hamuru uygulaması önerilmektedir. Ayrıca çinilerin yüzeyindeki sır kopmalarının olduğu kısımlarda, toluen⁷⁶ içine %5'lik Paraloid B72 solüsyonu yapılması uygundur.

Günümüzde hızla ilerleyen teknoloji sayesinde, çok çeşitli markalarda hazır kimyasal dolgu maddeleri ve sağlamlaştırıcılar üretilmektedir. Yerinde yapılan bu sağlamlaştırma çalışmalarının yanı sıra bazen çini parçalar panodan düşmüş ve kaybolmuş olabilir. Projesi hazırlanan yapılarda; Milli Kütüphane Binası'nın ön cephesinde bulunan panolarda eş adet çini plaka eksikliği tespit edilmiştir. Opera Binasında ise çoğunlukla aşırı sır kopmaları gözlenmiş bir adet kayıp plaka tespit

---

⁷⁶ toluen: eritici ve leke çıkarıcı olarak kullanılan sıvıdır. bkz; www.ebilge.com

edilmiştir. Bu gibi durumlarda iki yöntem uygulanabilir. Bunlardan birincisi cephelerdeki çinilerin düşen yerlerine özel bir harç uygulaması ile sağlamlaştırma yapılabilir. Çini panolarda yüzeyden düşmüş çini karonun yerine bazen ya içeriği, ince inşaat kumu, kireç kaymağı, tuğla tozu ve kırığından oluşan özel bir harç hazırlanarak dolgulanır ya da polyfilla⁷⁷ adı verilen bir malzeme ile tamamlanır. Çini karoların arasındaki boşlukları dolgulamak için yine polyfilla kullanılır. Polyfilla ile yapılan dolguların yüzeyi ince bir zımpara kâğıdı ile düzeltilir.

Diğer taraftan yapıların yüzeyinde dikkati çeken bu eksik çiniler için bir başka öneri, yeniden çini karo üretimidir. Özellikle yeni üretimi yapılan çininin orijinalinden fark edilebilir ve diğerlerinden ayrılabilir olması ilkesiyle böyle bir uygulama tercih edilebilir. Ayrıca yeni üretimi yapılan bu karoların arka yüzüne, üretim tarihi, kullanılan malzemenin içeriği gibi bilgilerin kaydedilmesi gerekmektedir. Çünkü zamanla yeni üretimi yapılan çiniler de eskiyerek orijinallerinden fark edilemeyecek duruma gelebilirler.

Koruma çalışmalarında gerek dolgu malzemesi ile yapılan eksik tamamlamalarda gerekse sır çatlakları ve bünyeden kopmalara yapılan müdahalelerden sonra yüzeyin dış etkenlere karşı dayanıklılığını arttırmak için koruyucu bir tabakaya ihtiyaç vardır. Bu sebeple sağlamlaştırıcı ve koruyucu bir malzeme olan Paraloid B72 çeşitli oranlarda hazırlanarak ve asetonla karıştırılarak yüzeye sürülmek üzere hazırlanır. Hazırlanan Paraloid B72 oranı kullanılacak yüzeyin durumuna ve vereceği tepkiye göre ayarlanarak belirlenir ve işlem tamamlanır.

Yapılara ilişkin önerilen bu koruma çalışmasında, her aşamanın gerek kamerayla çekilerek gerekse fotoğraflanarak belgelenmesi gerekmektedir. Ayrıca koruma ve onarım çalışması bittiğinde son durum tekrar tarihlendirilerek belgelenip bir klasörde arşivlenmelidir.

---

⁷⁷ polyfilla: bir dolgu malzemesi (bir çeşit alçı) olan kimyasal maddenin ticari adıdır.

3. BÖLÜM

İZMİR MİLLİ KÜTÜPHANE VE OPERA BİNASI (ELHAMRA SİNEMASI) ÇİNİLERİNİN RESTİTÜSYON ÇALIŞMALARI

Bir etüt çalışması olarak da adlandırabilecek restitüsyon, çeşitli kaynaklara dayandırılarak yapılan bir çalışmadır. Sonradan değişikliğe uğramış, kısmen yıkılmış ya da yok olmuş öğelerin, yapıların veya yerleşmelerin ilk tasarımlarındaki ya da belirli bir tarihteki durumlarının, arşiv kayıtlarından, yapı üzerindeki izlerden, yapıya, yerleşmeye ait çizim fotoğraf gibi belgelerden yararlanılarak plan, kesit, görünüş gibi çizimlerle ya da maketle anlatımına restitüsyon denir. Bu bilimsel ve zorunlu bir çalışmadır. Parçaların tekrar birleştirilmeleri söz konusu olmasa da bu şekildeki restitüsyon çalışmaları, bir eserin özgün tasarımını açıklamak, tarihi gelişimini irdelemek, kalıntıların daha iyi kavranabilmesini sağlamak için yapılır.⁷⁸

Restitüsyon projesi hazırlanırken, yapı üzerinde bulunan diğer orijinal çini karolardan boyutları, tarihi verileri ve dönemsel özellikleriyle üretim teknolojisine ilişkin bilgilerden faydalanılabilir. Daha sonra elde edilen verilerle gerek desen tamamlama gerekse yeniden üretim çalışması doğru bir biçimde yapılabilir.

Yapıların cephelerindeki çini panolarda tespit edilen eksik çinilerin yerine yenilerini üretmek amacıyla, her iki yapıdan toplam dört detay pano yapılması planlanmıştır. Bu panolardaki eksik olan çini plakalar, etrafında bulunan çini plakalarla tamamlanarak oluşturulmuştur. Panolardaki eksik plakalar hem bünye olarak hem de desen tamamlama olarak orijinal karolara uygunluk sağlayacak şekilde yapılmıştır. Günümüzde uygulaması yapılan bu eksik karolar elbette ki 18.yüzyılda üretilmiş karoların alt yapısı ve görünümüne sahip olması beklenmemelidir. Çünkü hem koruma çalışmasının prensibi gereği hem de dönemsel olanakların eşit olmaması nedeniyle böyle bir çalışmanın yapılması mümkün değildir.

---

⁷⁸ Zeynep Ahunbay; **Restorasyon**, 1999, s.85

3.1. Desen Tamamlama Planları

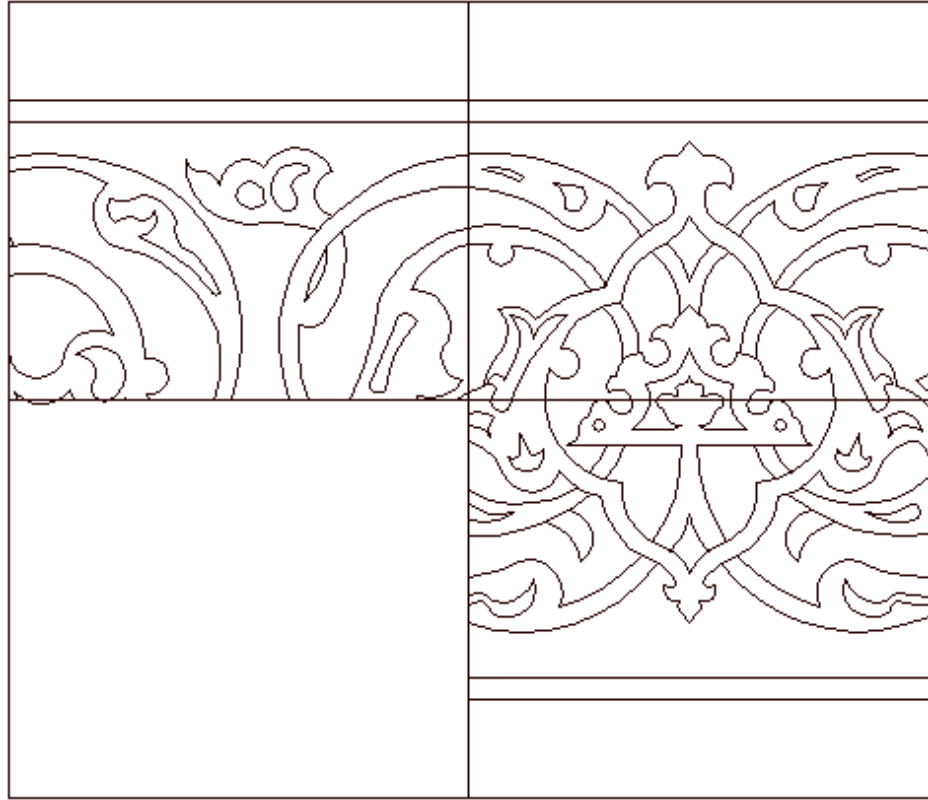
Milli Kütüphane Binası Çini Restitüsyonu 1

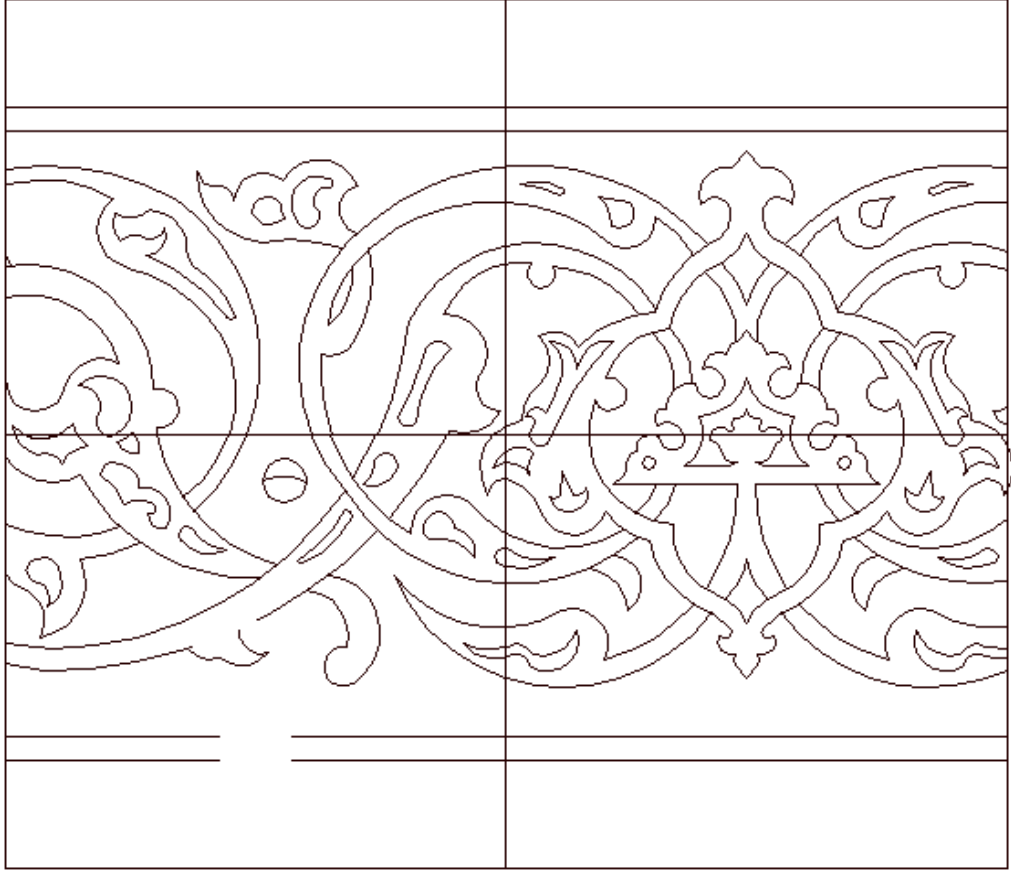
Fotograf 5: Milli Kütüphane Binası, Giriş Kapısı

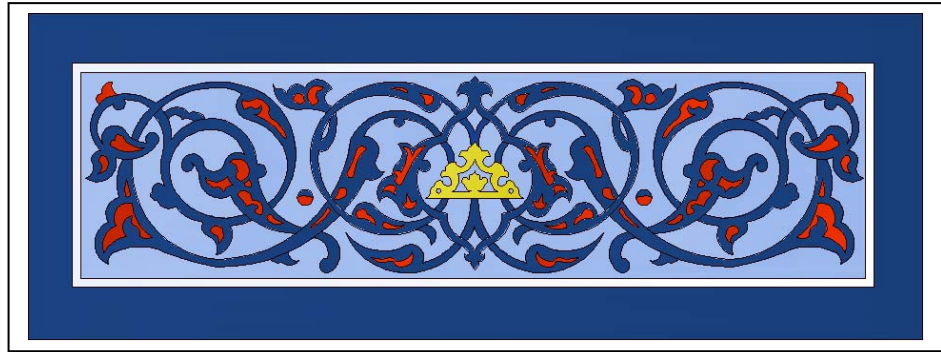
Fotograf 6: Milli Kütüphane Binası, Cephe 1, giriş kapısı sol tarafında bulunan pano

Şekil 27: Cephe 1 Pano 15 Desen Tamamlama Restitüsyonu

Şekil 28: Cephe 1 Pano 15
Tamamlanan Desen Restitüsyonu

Şekil 29: Tamamlanmış Çini Pano

Milli Kütüphane Binası Çini Restitüsyonu 2

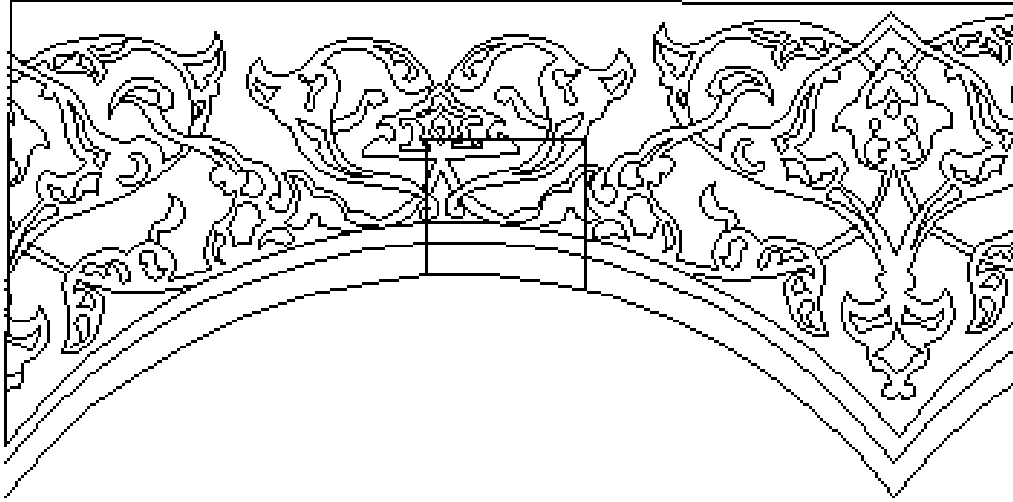

Fotograf 7: Milli Kütüphane Binası, giriş kapısı üstü pencere alınlığı

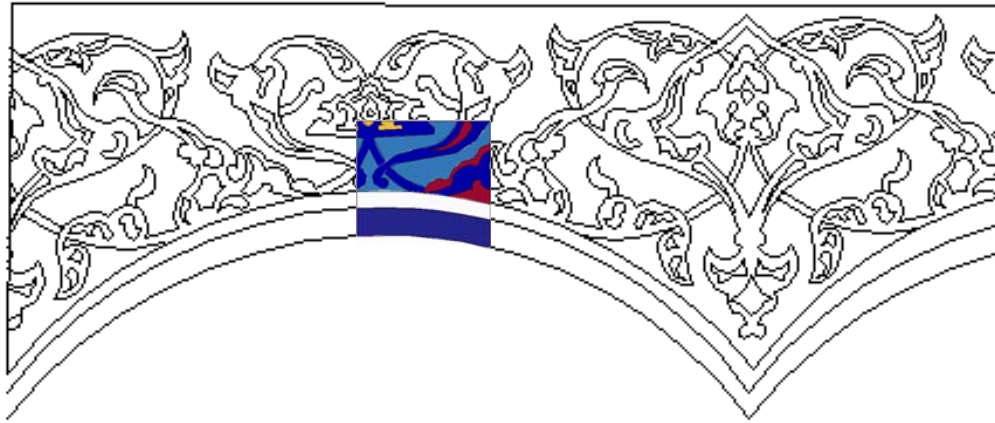

Fotograf 8: Milli Kütüphane Binası, giriş kapısı üstü pencere alınlığı eksik çini karolu pano detayı

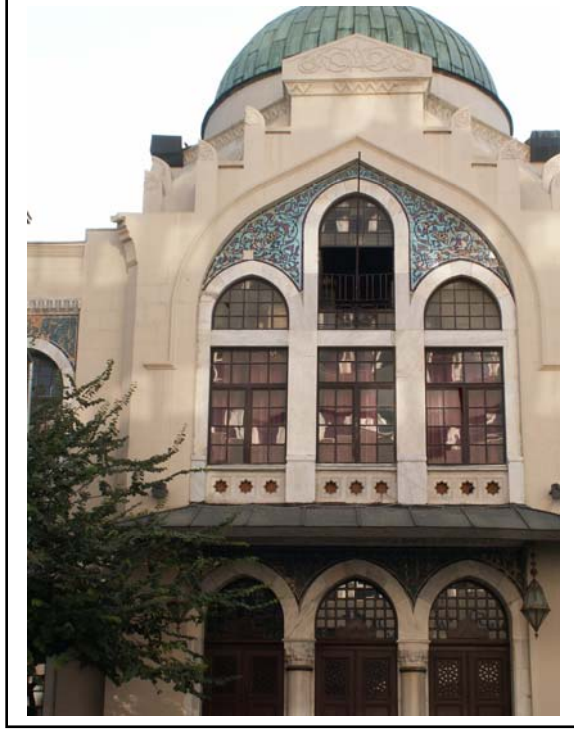

Şekil 30: Cephe 1 Pano 16
tamamlanan desen restitüsyonu

Şekil 31: Tamamlanmış Çini Pano

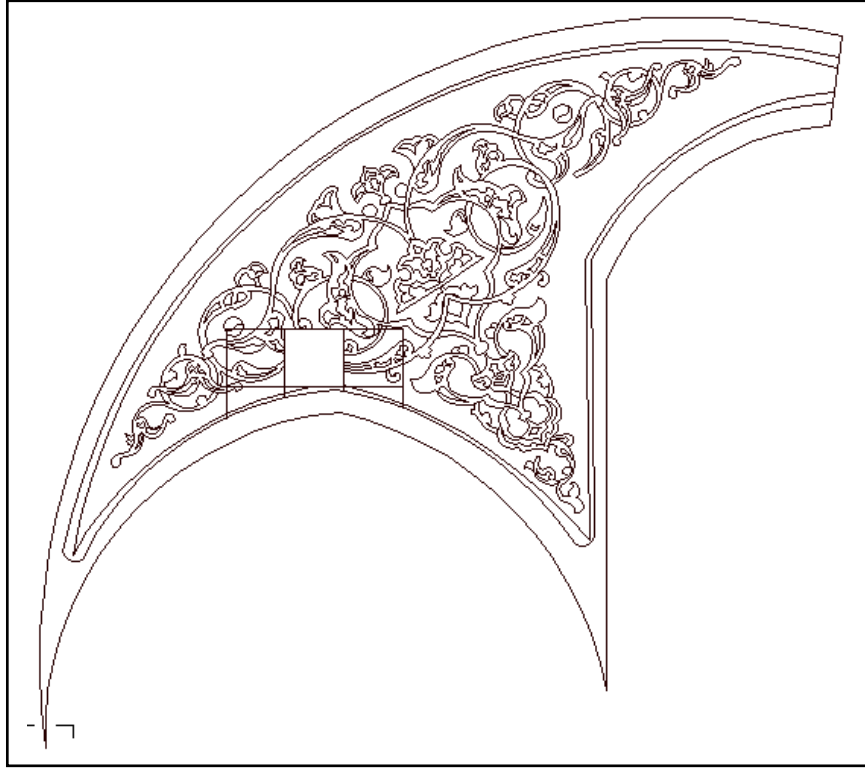
Opera Binası (Elhamra Sineması) Çini Restitüsyonu 3

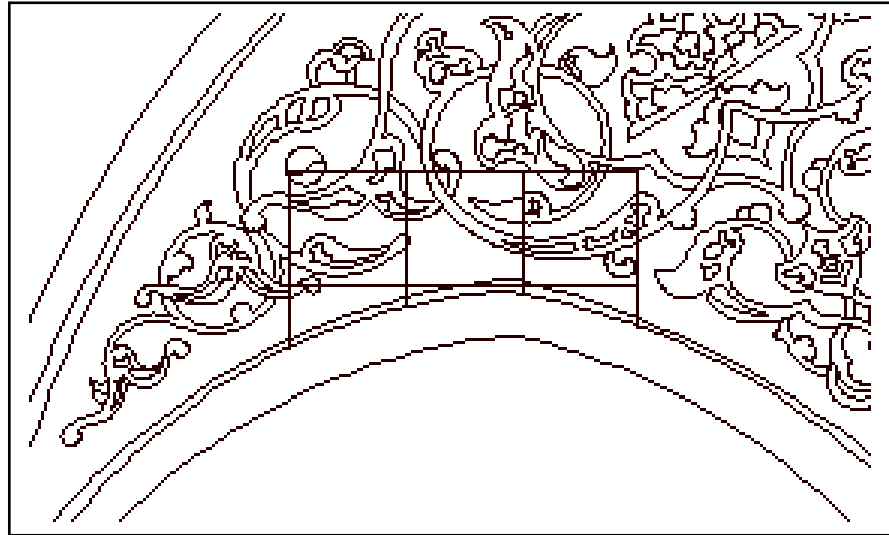
Fotograf 9: Opera Binası, giriş kapısı üstü pencere alınlığı

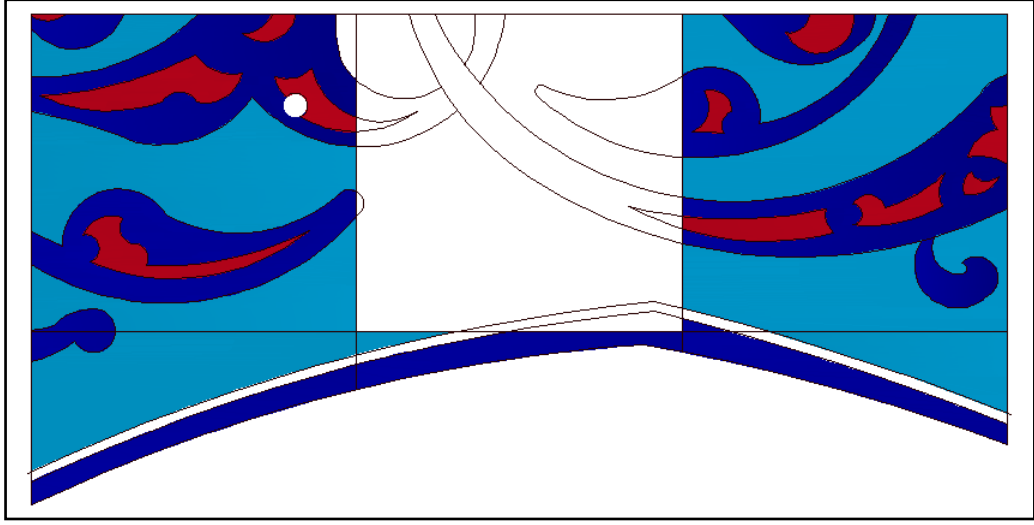
Fotograf 10: Opera Binası, giriş kapısı üstü pencere alınlığı eksik çini karolu pano detayı

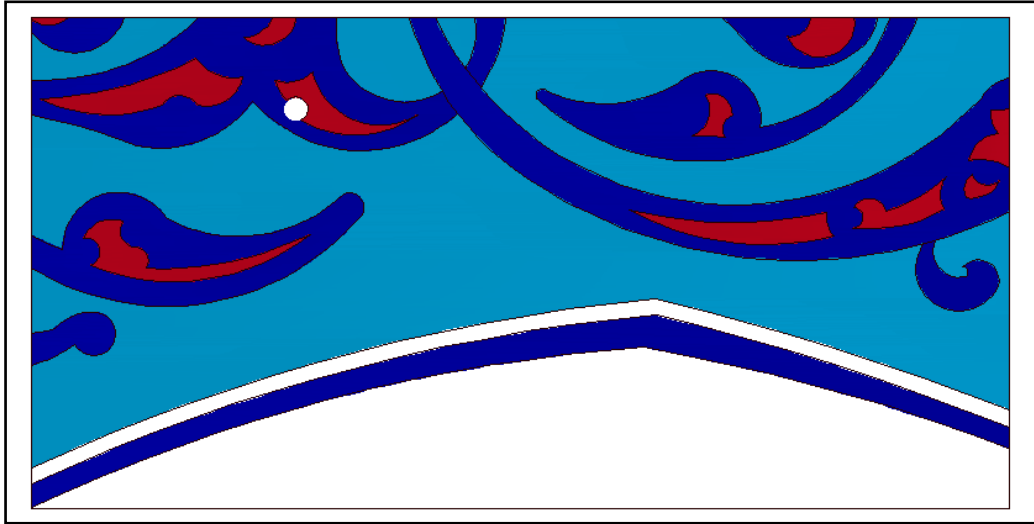
Şekil 32: Cephe 1 Pano 1
eksik karolu pano restitüsyonu

Şekil 33: Çini Pano Detayı
Desen Tamamlama

Şekil 34: Çini Pano Detayı
Desen Tamamlama

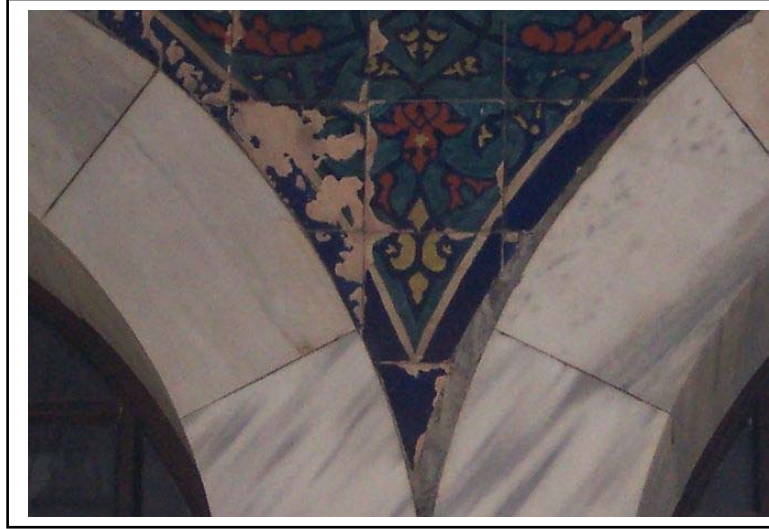

Şekil 35: Çini Pano Detayı
Tamamlanmış Desen

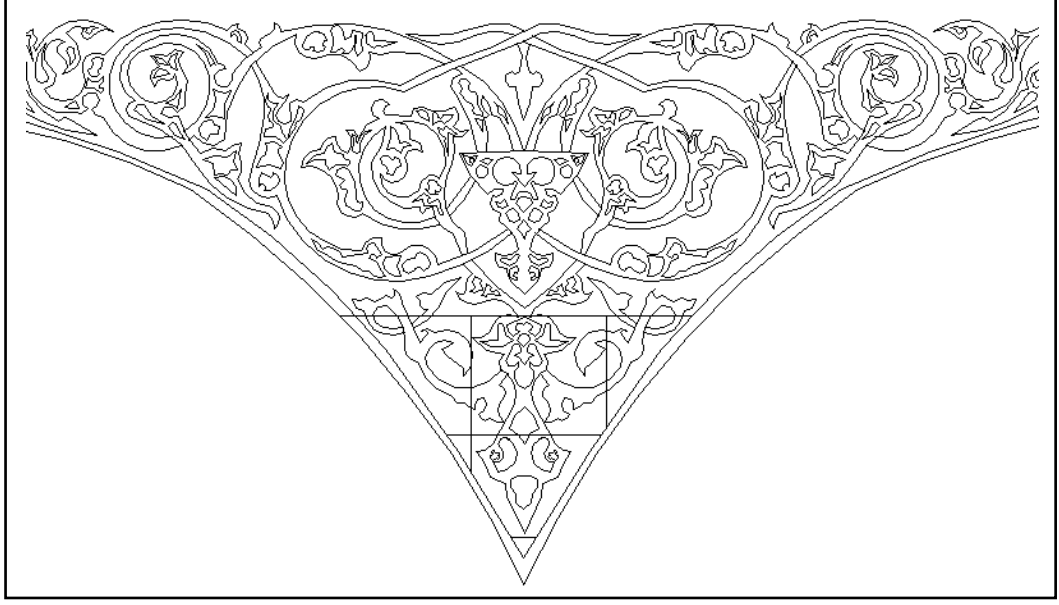
Opera Binası (Elhamra Sineması) Çini Restitüsyonu 4

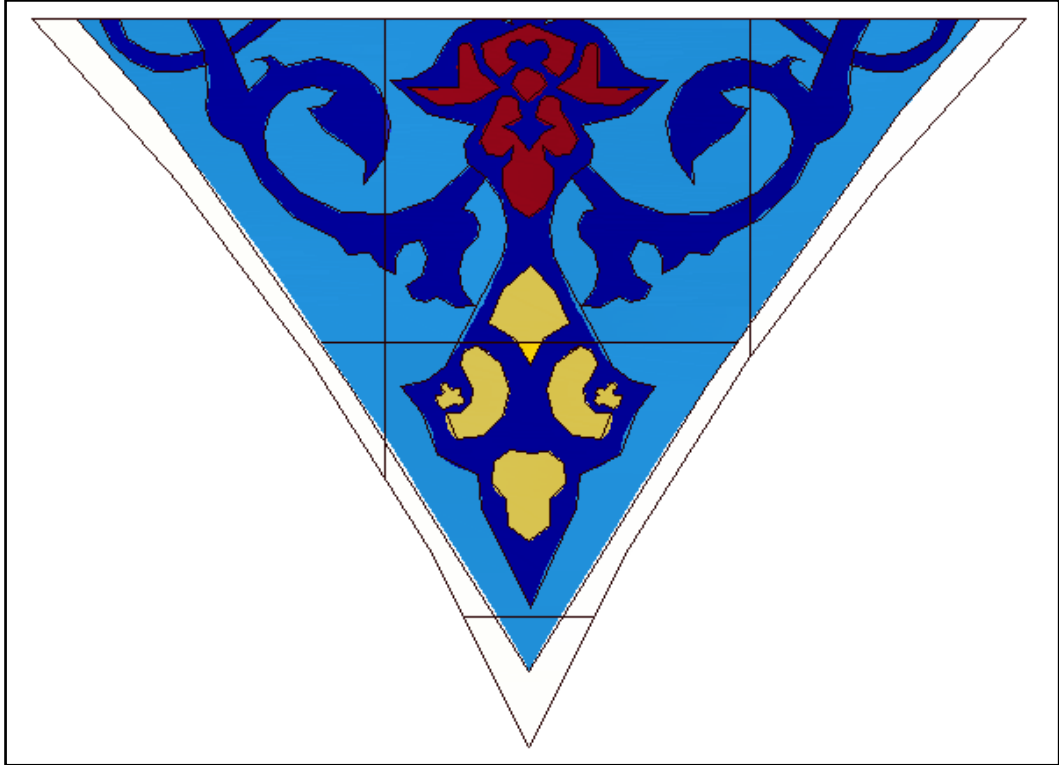
Fotograf 11: Opera Binası, giriş kapısı altı pencere alınlığı

Fotograf 12: Opera Binası, giriş kapısı altı pencere alınlığı çini pano detayı

Şekil 36: Cephe 1 Pano 2
desen tamamlama

Şekil 37: Tamamlanmış Desen

3.2. Uygulama Çalışmaları (Eksik Tamamlama)

Uygulama çalışmasına konu olan İzmir Milli Kütüphane ve Opera Binasının desen restitüsyonlarının çizilmesinden sonra koruma önerisi olarak sunulan yeniden üretim ile eksik karolar, yapıların cephelerinden seçilen 4 adet detay panonun reproduksiyonu olarak tamamlanmıştır.

Fotoğraf 13: Yoğurma ve havasını alma

Fotoğraf 14: Şekillendirme

Fotoğraf 15: Şekillendirme

Fotoğraf 16: Karoların rötuşlanması

Röprodüksiyonların üretiminde malzeme olarak Kütahya çini çamuru, boyaları ve sırası, yapının cephesinde yer alan karoların orijinal Kütahya çinisi olması nedeniyle uygunluk sağlayacağı düşünülmüş ve kullanılmıştır. Ancak çalışmanın amacı orijinal Kütahya çini karosu üretmek olmadığından günümüz malzemeleri tercih edilmiştir. Yapıların cephelerinde yer alan karo boyutları 18,30x18,30 cm ölçülerinde

olduğu yapılan incelemeler sonucunda tespit edilerek, aynı ölçüde plakalar kalıplara basılarak üretilmişlerdir (Fotoğraf 12–13–14–15–16–17).

Fotoğraf 17: Karoların rötuşlanması

Fotoğraf 18: Astarlama

Kare biçimde şekillendirilen karolar, deri sertliği kıvamına gelinceye kadar kurutulmuş, daha sonra ise astarlanarak tam kurutmaya bırakılmıştır.

Birinci pişirim olan bisküvi pişiriminden sonra karolara hazırlanan orijinal desenler kömür tozu ile geçirildikten sonra fırça ile sıratlı tekniği ile boyanmıştır (Fotoğraf 18 – 19 – 20 – 21).

Fotoğraf 19: Desenin aktarılması

Fotoğraf 20: Aktarılmış desen

Fotoğraf 21: Dekor aşaması

Fotoğraf 22: Dekor aşaması

Son olarak Kütahya sırsı ile sırlanan karoların 950 santigrat derecede pişirimi gerçekleştirilmiştir (Fotoğraf 22 – 23).

Fotoğraf 23: Sırlama

Fotoğraf 24: Sırlama

Koruma önerisine uygun bir çalışma olması bakımından, eksik tamamlamada yeniden üretim nedeniyle, eksik karo, etrafındaki karolar ile tamamlanmıştır. Eksik olan karoda farklı bir çalışma yapılmamıştır.

Fotoğraf 25: Milli Kütüphane Binası, Cephe 1, Pano 15, eksik tamamlama, röprodüksiyon

Fotoğraf 26: Milli Kütüphane Binası, Cephe 1, Pano 16, eksik tamamlama, röprodüksiyon

Fotoğraf 27: Opera Binası, Cephe 1, Pano 1, eksik tamamlama, röprodüksiyon

Fotoğraf 28: Opera Binası, Cephe 1, Pano 2,
eksik tamamlama, röprodüksiyon

SONUÇ

Kültür ve tabiat varlıkları bakımından çok az ülkede bulunan zenginlik ve çeşitliliğe sahip ülkemizde bu değerlerin korunması ve geliştirilmesi konusu kanunlarımızda yer almış, konu ile ilgili kurumlar oluşturulmuş, koruma giderek daha çok sayıda kurum, kuruluş ve kişiyi ilgilendiren bir konu haline gelmiştir. Ancak konu ile ilgili kurum ve kuruluş sayısının artması, olayların çözümünde yetki kargaşasına yol açmakta, koruma gerçek anlamını bulamamaktadır.

Türkiye’de Cumhuriyet döneminde oluşturulmaya çalışılan koruma ilkeleri, eski eser politikaları ve kurulları oluşturma çabaları ancak 1951 yılında kurumsallaşabilmiştir. Daha sonrasında başlayan hareketlenmeyle, yetersiz içeriğe sahip yasaların öngördüğü kurumlarla koruma çalışmaları yürütülmeye çalışılmıştır. Örneğin 1951 yılında çıkarılan 5805 sayılı yasaya göre kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, kısıtlı görev ve yetkilerinden dolayı koruma konusunda yeterli düzeyde çalışmalar yapamamıştır. Bu sorun, 1973 yılında çıkarılan 1710 sayılı yasayla devam etmiş; 2863 sayılı yasa 1983 yılında çıkarılana kadar sürekli değişerek düzeltilmeye çalışılmıştır. Türkiye’de bu yasallaşma süreci ağır bir şekilde yaşanırken, dünyada kültürel mirası korumak adına sürekli artan ve gelişen bir koruma politikası uygulanmaktaydı.

Ülkemizde koruma, başlangıçta kültür varlıklarının ömrünü mümkün olduğu kadar uzatmak, güncel işlevler vererek yaşatmak olarak algılanmış ve onarım bir yapı tamirinden öteye gidememiştir. Ancak zamanla kültürel birikim ve koruma bilinci artmış, yasaların içeriği ve kurullar değiştirilerek uluslararası düzeye getirilmesiyle kültürel değerlerin önemi anlaşılmaya başlanmıştır.

Bu çalışma sırasında, tarihi yapılardaki çinilerin korumasının sağlıklı bir şekilde yapılmadığı, ülke çapında doğru ve yeterli düzeyde saptama-belgeleme çalışmalarının gerçekleştirilmediği görülmüştür. Bu nedenle, Türkiye’de kültürel mirasın korunması konusunda saptama-belgeleme çalışmalarının süratle ve en kısa zamanda tamamlanması gerekmektedir. Çünkü neyin korunacağı sorusunun yanıtı

verilmeden, çinili tarihi yapıların tarihsel ve işlevsel değerlerinin doğru ve eksiksiz bir dökümü yapılmadan, koruma-geliştirme planlarında doğru çözümlere varılması olanaksızdır.

Çiniler, tarihi yapı üzerinde olsalar bile, taşınabilir bir malzeme olması nedeniyle çeşitli şekillerde zaman içinde yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Öyle ki çiniler, zaman içinde uğradığı fiziksel şartlar yüzünden yapı üzerinden düşerek kaybolmakta ya da değerli bir tarihi eser olması nedeniyle koleksiyoncuların dikkatini çekmesi sonucu çalınma riski taşımaktadır. Bu sebepten dolayı mutlaka belgelenmeleri gerekir. Ancak gerek resmi kurumlarca gerekse özel firmalar ya da kişilerce yapılan tarihi yapıların koruma çalışmalarında, yapıya yönelik mimari çizimler yapılırken yapı üzerinde yer alan çinilerin rölövelerinin çoğu kimse tarafından yapılmadığı araştırmalar sırasında görülmüştür. Bu rölöveler üzerinde yapının dönemi göz önüne alınarak, yapı üzerinde bulunan çinilerin yerlerinin belirlenmesi ve panolardaki kompozisyon şemaları çizilerek kaybolan çinilerin bu şemalar üzerinde gösterilmesi gerekmektedir.

Türkiye genelinde tarihi yapılardaki çinilerin koruma çalışmalarında, özellikle çinilere yönelik her zaman doğru ve düzgün bir uygulama çalışması yapılmadığı görülmüştür. Bunun sebebi, konuyla ilgili uzman kişilerin koruma projelerinde çalıştırılmamalarıdır. Çoğu zaman tarihi yapıların onarım çalışması müteahhitlerin tekelinde bilinçsizce yapılmaktadır. Bunun bir an evvel önüne geçilmesi gerekmektedir. Kültür varlığının devamlılığını sağlayan ve onu gelecek kuşaklara mümkün olduğu kadar orijinal haliyle bırakmayı amaçlayan bir koruma onarım projesinde, müdahaledeki doğru malzeme kullanımı, uzmanları tarafından yapılan işçiliğin esas alınması ile mümkündür. Ancak yeni müdahalenin, çininin özgün yapısından farklı olması ve kendini fark ettirmesi gerekir. Çünkü bu müdahaleler gerektiğinde kaldırılabilir ve değiştirilebilir nitelikte olmak zorundadır.

Geçmiş geleceğe bağlama aracı olarak görülen korumacılık, günümüzde çeşitli uygulama biçimleriyle bu konuda karar verenleri ve uygulayıcıları farklı değerlendirmelere yöneltmektedir. Bazıları için doğru olan yaklaşımlar bir başkası

tarafından yanlış veya eksik bulunmakta, hatta belli bir zaman içinde kurum ve kişilerce olumlu değerlendirilen girişimler veya kararlar bir süre sonra bir kenara itilmektedir. Korumacılık sadece kurum ve kurulların oluşturulmasıyla sağlanamaz. Toplumun her kesimi tarafından içtenlikle benimsenmeli ve toplumsal bilince yönelik öğretilerle sunulmalıdır. Bireye öğrenimi süresince, korumacılık kavramının bir toplumun kültürel gelişiminde en önemli rolü üstlendiği bilincini vermeyi amaçlayan eğitim ve öğretim programları devlet desteğiyle geliştirilmelidir. Örgün eğitimin yanında, yaygın eğitimin de korumacılıkta önemli bir yeri vardır ve dolayısıyla korumanın hem kuramsal hem de edimsel yönünün, ortak bir dil birliği içinde ve aynı amaç doğrultusunda kullanılması gerekmektedir.

Bu tez çalışması sırasında, Türkiye’de bulunan kültür varlıkları kapsamındaki tarihi yapıların dökümünün büyük ölçüde tamamlanamamış olduğu, ortaya çıkan en önemli sorunlardan biri olarak belirlenmiştir. Döküm çalışmalarının sadece Kültür ve Turizm Bakanlığı ya da Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmesiyle yeterince hızlı olması olanaksızdır. Bu nedenle yerel yönetimlerin, üniversitelerin ve sivil toplum örgütlerinin de katılımlarıyla Türkiye’nin tarihsel yapı mirasının dökümü bir an önce çıkarılmalıdır. Eğer bu doğrultuda bir önlem alınmazsa, birçok kültür varlığı hızla bozulup yok olacaktır.

Tezde öne çıkan saptama–belgeleme çalışmalarında, ülkemizde bulunan tarihi yapıların tümünün saptama (tescil) fişlerindeki tarihi yapıyı tanıtıcı bilgilerin, özellikle çini açısından bakıldığında mutlaka yapı üzerinde bulunan süslemenin, hangi döneme ait ve yapının neresinde bulunduğuna ilişkin bilgilerin de kaydedilmesinin önemi ortaya çıkmıştır. Zamanla aşınan, yırtılan veya kaybolan fişler, bir taraftan gereken bilgilere ulaşmakta zorluk çıkarırken, diğer taraftan günümüzde korunması gereken yapılara müdahale edememeye kadar varan ciddi sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle fişlerin, yalıtımı iyi yapılmış arşivlerde sistemli bir şekilde saklanması gerekir. Verilere kolay ve çabuk ulaşmak için ise saptanan tarihi yapılara ait tescil fişlerinin bilgisayara aktararak kaydedilmesi zorunludur.

Toplumsal değerlerin giderek karmaşık boyutlara ulaştığı çağımızda, kişi ve topluma karşı olan sorumluluğumuzun önemi gün geçtikçe artmaktadır. Sorumluluk duygusu toplumsal bir üründür. Birlikte yaşamanın vazgeçilmez koşulu, başkalarının hak ve hukukuna saygılı olmaktır. Sorumluluk duygusu yalnız yaşamla sınırlı değildir. Kişi, sadece içinde yaşadığı topluma karşı değil, gelecek kuşaklara karşı da sorumludur. Topluma mal olmuş, benimsenmiş gelenek ve göreneklerin, sağlıklı çevrenin, uygarca ilişkilerin korunması, işte bu sorumluluk duygusu nedeniyle aynı zamanda kişinin görevidir de. Kültürel sürekliliğin sağlanması, fiziksel ve kültürel mirasın yaşatılarak gelecek nesillere aktarılması, bu değerlerin özel bir çaba ile korunması ve canlı tutulması ile olanaklı hale gelecektir.

İzmir'de, günümüze kadar hala çinilere yönelik belgeleme çalışması yapılmamış olan Milli Kütüphane ve Opera Binası gibi pek çok yapı bulunmaktadır. Buna benzer özelliklerde Türkiye'de, cephesi çini kaplı yüzün üzerinde tarihi yapı mevcuttur. Bu yapıların büyük bir çoğunluğu henüz işlevsel hale getirilmemiş, herhangi bir belgeleme çalışması yapılmamış ve hatta kendi kaderlerine terk edilmiştir.

Koruma altına alınarak kurtarılmış veya kurtarılmaya çalışılan çinili tarihi yapıların listelenerek belgelenmesi, bu tez çalışmasıyla bir başlangıçtır. Bundan sonra yapılacak olan, koruması tamamlanan yapıların tespiti ve bu listeye eklenmesidir. Tezde yapılan bu belgelemenin, bundan sonra yapılacak olanlara örnek olması düşüncesiyle, diğer yapıların da bir an önce saptama-belgelemeleriyle arşivlendirilmesi gerekir.

KAYNAKLAR

Kitaplar

- ACTON, Lesley- MCAULEY, Paul; **Repairing Pottery and Porcelain**, A Practical Guide, 1996, Great Britain
- AHUNBAY, Zeynep; **Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon**, İstanbul, 3.Baskı 2004,183S. “Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları:28”
- ALTUN, Ara, **Sanat Tarihinde Mimari Çizim İçin Küçük Rehber I**, İstanbul, 1983 “İst. Üni. Ed.Fak. Yay. No:2527”
- ALSAC, Üstün; **Türkiye’de Restorasyon**, İletişim yayınları, İstanbul,1992, S.118
- ASLANOGLU, İnci; **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, O.D.T.U. Ankara Mimarlık Fakültesi İşbirliği, 1980
- ARCASOY, Ateş; **Seramik Teknolojisi**, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik A.S.D. İstanbul, 1983
- BAŞARAN, Sait; **Pişmiş Toprak ve Cam Eserlerin Konservasyon / Restorasyonu**, İstanbul, 2000, S.109, Grahıps Yayınları No:6
- BAYKARA, Tuncer; **İzmir Şehri ve Tarihi**, İzmir, 1974
- BEYRU, Rauf; **18. ve 19.Yüzyıllarda İzmir**, İzmir, 1973
- BEKTAŞ, Cengiz; **Koruma Onarım**, İst.2001, S.319 “ Literatür Yayıncılık: 57
- BUYS, Susan, **Conservation and Restoration of Ceramics**, Oxford, St Edmunds bury Press Ltd., 2000
- ÇANTAY, Gönül; **Türkiye’de Müzecilik Eğitimi Önerisi**, İstanbul, 1994
- FITZPATRICK, E.A.; **Soils Micromorphology Publication of the University of the Aberdeen**. Department of Soils. England, 1985, 186 p.
- HENDERSON, J. ;**Technical Aspects of the Iznik Ceramics**, İznik, Ed. J, Raby and Atasoy, Nurhan,1989, Alexandra Press, 64-69, s.
- İŞMAN, Faruk; **Seramik Teknolojisi**, Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Ders Kitabı, Seramik Bölümü, İstanbul, 1974
- KUBAN, Doğan; **Türkiye’de Kentsel Koruma**, İst.2001, S.269“Türk Tarih Vakfı Yayınları”

- KUBAN, Doğan; **Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram ve Uygulama**, Yem Yayını, İstanbul, Kasım 2000,S.207
- MADRAN, Emre- ÖZGÖNÜL, Nimet; **Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması**, TMMBO Mimarlar Odası Yayını, I.Baskı, Şubat 2005
- ÖKSE, A. Tuba; **Arkeolojik Çalışmalarda Seramik Değerlendirme Yöntemleri**, İstanbul, 2002, S. 109, “Arkeoloji ve Sanat Tarihi Yayınları”
- ÖZ, Ali Kazım – GÜNER, Saadet; **Avrupa Birliği Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi**, Cilt:1, İstanbul 2007, 251S.“ Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KÜMİD) Yayınları:1”
- ÖZ, Ali Kazım – GÜNER, Saadet; **Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı; Avrupa Birliği Kültürel Miras Mevzuatı ve Türkiye Projesi**, Cilt:2, İstanbul 2007, 591S.“ Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KÜMİD) Yayınları: 1”
- ÖZEL, Sibel; **Uluslararası Alanda Kültür Varlıklarının Korunması**, Alkım Yayınları, 1998,Kurtiş Matb., 461 S.
- ÖZTÜRK, İsmail; **Koruma Kültürü ve Geleneksel Tekstillerin Korunması-Onarımı**, Ankara 2007,112 S.
- ÖZTÜRK, Yusuf; **Ceza Hükümleri Yönünden Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku**, Yasa Yayınları, Ekim 2000
- ÖZGÖNÜL, Nimet- Emre, MADRAN; **Son Yasal Düzenlemelerde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler**, Ankara 2005, 86 S. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi,“Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları/3035”, DÖSİM Matb.
- ÖZDOĞAN, Mehmet; **Türk Arkeolojisinin Sorunları ve Koruma Politikaları**, İstanbul, 2001,157 S., “Arkeoloji ve Sanat Tarihi Yayınları”
- ÖNEY, Gönül-ÇOBANLI, Zehra; **Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı**, İstanbul,2007,S.527, “Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını”
- PEACHY, Claire- SALZMAN, Ellen; Documentation of On-Site Conservation Activities, Kazi Notları, Arkeolojik Konservasyon ve Antik Yerleşimlerin Korunması için Pratik Rehberler, Sayı: 8, 1999, " Japanese Institute of Anatolian Archaeology"
- SÖZEN, Metin; **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1984

- TATAR, Ercan- ÖZDOĞAN, Mehmet- BAŞGELEN, Nezi; **2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun Bazı Maddelerinin Değerlendirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddelerin Eklenmesi Hakkındaki Kanun Taslağına, Gerçekleriyle Birlikte Öneriler**, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Yayınları, 1993
- TAŞINMAZ KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA MEVZUATI**, Kültür Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, Ankara,2000
- TITE, M.S.; **Iznik Pottery, An investigation of the Methods of Production**, Archaeometry, Printed in Great Britain, 1989, 115-132 p.
- TUNCER, Mehmet; **Tarihsel Çevre Koruma Politikaları**, Ankara,2000, “Kültür Bakanlığı Yayınları”
- UMAR, Bilge- ÇİLİNGİRLİOĞLU, Altan; **Eski Eserler Hukuku**, Ankara 1980,S.216
- YAVUZ, Yıldırım; Mimar Kemalettin ve I.Ulusal Mimarlık Dönemi, O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Basım İşbirliği, Ankara, 1981
- YÜCEL, Ayhan- KANTARCIOĞLU, A. Serdar; **Müzelerdeki Eski Eserlerin Bozulmalarında Mikropların Rolü**, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, Ankara

Makaleler ve Bildiriler

- ALİOĞLU, Füsün; “Koruma Konusunda Düşünceler ve Mardin” **Milliyet Dergisi**, İstanbul,1986
- AHUNBAY, Zeynep, "Rüstem Paşa Camisi Restorasyonu Üzerine Gözlemler", **Yapı**, sayı: 162, İstanbul 1995, s. 30–32
- AKILLI, Hüseyin, “İznik Çini Fırınları Kazılarında Uygulanan Sertleştirme Yöntemleri” IV. Arkeometri Sonuçları Toplantısı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Ankara, 1987, s.215–237
- AKILLI, Hüseyin, “Magnesia, İznik Çini, Kelenderis,, Gevaş, İznik Tiyatrosu, Efes Müzesi ve Van Kalesi Kazı Buluntusu Seramiklere Uygulanan Tümlleme Yöntemleri, X. Araştırma Sonuçları Toplantısı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Ankara , 25-29 Mayıs 1992, s.41-61

- AKILLI, Hüseyin, "İznik Çini Fırınları Kazılarında Uygulanan Sertleştirme Yöntemleri" IV. Arkeometri Sonuçları Toplantısı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Ankara, 1987S. 215–237
- AKILLI, Hüseyin, "Kazı Buluntusu Kil Eserlere, Uygulanacak İlk Koruma Çalışmaları", **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt:2, Sayı:6, 1989, s.58–66
- AKILLI, Hüseyin, "Mozağin Yerinde Korunması ve Onarımı", **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, 1988,s.113–119
- AKILLI, Hüseyin; "İznik Çini Fırınları 1993-2003 Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları", 20.Arkeometri Sonuçları 24-28 Mayıs 2004, Konya,125s.,"Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları No: 3032 Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No: 105"
- AKSOY, Yaşar; "Bir Kent Bir İnsan",(İzmir'in Son Yüzyılı, Süleyman Ferit Eczacıbaşı'nın Yaşamı) .İstanbul, 1986
- ARIKAN, Zeki; "Tarih içinde İzmir", Mübahat S. Kütükoğlu XV ve XVI Asırlarda İzmir Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür yayını, İzmir Yayıncılık, İzmir, 2000183-187s.
- ARIKAN,Z.; "II.Meşrutiyet Döneminde İzmir"(1908-1918)", s. 221-222
- AYDIN, Şennur (Şentürk); "Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi", Türkiyemiz, Sayı: 47, Ekim 1985
- AKIN, Nur; "Osman Hamdi Bey Asar-ı Atika Nizamnamesi ve Dönemin Koruma Anlayışı Üzerine", Osman Hamdi Bey Dönemi Sempozyumu 17–18 Aralık 1992, Türk Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1993, s.233-239
- AYTAÇ, Mustafa; "Eski Anıtların Korunması Konusu"nda Fotogrametrinin Rolü", **Milliyet Dergisi**, İstanbul,1986
- AYTAÇ, Mustafa; "Abidelerin Korunması Konusunda Fotogrametri Uygulaması", **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, sayı:4, (I.Restorasyon semineri Özel Sayısı), 1982, s.101
- ATAY, Ali Rıza; "İzmir Milli Kütüphanesi", **İzmir Dergisi**, Temmuz 1993, Sayı:4
- ATAY, C.; "Tarih içinde İzmir", İzmir 1978, 114-115s.
- ATAY, C. ; "İzmir'in İzmir'i", İzmir,1993, s.46
- BAKIRER, Ömür; "Vakfiyelerdeki Binaların Tamirâtı ile İlgili Şartlar ve Bunlara Uyulması", **Vakıflar Dergisi**, Sayı: 10, 1973

- BAYDAR, Nil;“Türkiye’de Taşınabilir Kültür Varlıklarının Konservasyonu ve Uzmanlaşma” I.Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokyumu, 6–7 Mayıs 1999, Ankara Üni. Başkent Meslek Yüksekokulu Restorasyon ve Konservasyon Programı, Ank.Üni. Basımevi 2000, s.39–45
- BALSTON, Michael; “Koruma mı Saklama mı?” Tarih Toplum, Temmuz 2003, 24-29s.
- BEYRU, R; "19. Yüzyılın ilk Yarisında İzmir'de Sosyal Yaşam", Üç İzmir, İstanbul, 1992,145-216s.
- BERKTAY, Halil; “Kültür ve Tarih Mirasımıza Bakışta Milliyetçiliği Aşma Zorunluluğu” Osman Hamdi Bey Dönemi Sempozyumu 17-18 Aralık 1992, Türk Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1993, s.241-259
- BEKTAŞ, Cengiz; “Onarım (Restorasyon) ya da Çağdaş Yaşamayı Getirmek” **Milliyet Dergisi**, İstanbul,1986
- BİNGÖL, Işık; “Türkiye’de Konservasyonun Tarihi”, I.Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokyumu, 6-7 Mayıs 1999, Ankara Üni. Başkent Meslek Yüksekokulu Restorasyon ve Konservasyon Programı, Ank. Üni. Basımevi 2000, s.9–17
- BİLİCİ, Kenan; Alanya Kalesi Kazısından Çıkan Bir Duvar Çinisi”, ADALYA, Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, No:1, Antalya, 1996,s.87–94
- CANER, Emine; “Tarihi Anıtlarda Araştırma ve Koruma Laboratuarları”,**Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, Sayı:4, Ankara 1992, s.31–33
- ÇETİN, Ayşe; “Söğüt Kaymakam Said Bey Çeşmesi Çinileri Desen Belgeleme Çalışması”,8.El Sanatları Sempozyumu, 13–15 Kasım 2002, s.87–90
- ÇABA, Deniz; "Aydınlanma Yuvası "Aydınların" Yardımını Bekliyor",**İzmir Life**, Sayı:37, Yıl:4, Eylül 2004, 88–90 s.
- ÇABA, Deniz; "İlgi Bekleyen Var İlgililer Bekliyor", **İzmir Life**, Sayı:18, Yıl:2, Şubat 2003, 28s.
- ÇOBAN, F. ; "Ayasofya Çinilerinin Fiziksel ve Kimyasal Özelliklerinin Çeşitli Metodlarla İncelenmesi." 8Arkeometri Sonuçları Toplantısı 25–29 Mayıs, Anakara 1992, 331–335 s.

ÇOBAN, F.- KÖKLÜ, Ü.-AKMAN, S.-KUNÇ, Ş.-ÇUKUR, A. ; Çini Örnekleri Kimyasal Analizi, 14.Uluslararası Kazı Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, Bildiri Özetleri, 25–29 Mayıs 1992, sayı:100

ÇUBUK, Mehmet- TEOMAN, Selcan; “Şehircilikte Geniş Bir Koruma Kavramına Doğru”, **Milliyet Dergisi**, İstanbul,1986

DEDE, Yüksel; "Toprak Altından Çıkarılan Seramik Eserlerde Koruma ve Onarım", **Seramik Sanat Bilim ve Teknoloji Dergisi**, Sayı:13, Şubat-Mart, 200,138-40s.

Edirne Selimiye Camii Restorasyonu, Restorasyon Belgeleri Dizisi 1, Vakıf İnşaat İstanbul, Şubat 1990

EKİNCİ, Oktay; “Osmanlı Devletinin Kuruluşunun 700.Yılında Tarih Bilinci ve Kültürel Sorumluluk” Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı ”Uluslarüstü Bir Miras”, 25–26–27 Kasım 1999, TMMOB Mimarlar Odası, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, s.14–16

GEÇKİNLİ, Emel; "İznik Çinilerinin Üretim Teknolojisi" 4. Uluslararası Seramik Teknik Kongresi, İst.1990, 4777–487 s.

EMLER, Semra; Topkapı Sarayı Restorasyon Çalışmaları, Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri, İstanbul, Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatı Tarihi Enstitüsü Yayınları:1, İstanbul, 1963

EREN, Fatma;"Kütahya Merkez Balıklı Tekkesi Restorasyon Projesi, 10.Vakıf Haftası Kitabı, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay. Ankara, 1993

EYÜBOĞLU, Anhegger Mualla; “Topkapı Sarayı Veliaht Dairesi Onarımı”, **Sanat Tarihi Yıllığı** 9–10, İstanbul Üniversitesi Ed.Fak. Sanat Tarihi Kürsüsü, İst. 1981

ERSOY KÖKTEN, Hande; “Türkiye’de Restorasyon ve Konservasyon Eğitimi Veren Yüksek Öğretim Kurumları”, Arkeolojik Konservasyon ve Antik Yerleşimlerin Korunması İçin Pratik Rehberler, Sayı:7, 1999

ERSOY KÖKTEN, Hande; "Türkiye’de Restorasyon ve Konservasyon Eğitimi Veren Yüksek Öğretim Kurumları", Arkeolojik Konservasyon ve Antik Yerleşimlerin Korunması İçin Pratik Rehberler, Sayı:7, 1999, "Japanese Institute of Anatolian Archaeology"

ERSOY KÖKTEN, Hande; “Türkiye’de Taşınabilir Kültür Varlıklarının Konservasyonu Konusunda Etik Birliğin Sağlanması” I.Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokyumu, 6–7 Mayıs 1999, Ankara

Üni. Başkent Meslek Yüksekokulu Restorasyon ve Konservasyon Programı, Ank. Üni. Basımevi 2000, s.33–39

ERDEN, Atilla; “Halk Sanatı Ürünlerimizin Değerlendirilmesi Korunması Sorunu”, Suut Kemal Yetkin’e Armağan, Ankara, 1984, “Hacettepe Üniversitesi Armağan Dizisi:1”

ERÇAĞ, Beyhan; “Rüstem Paşa Camii Restorasyonunda Çinileri Koruma Yöntemi”, Prof.Dr. Şerare Yetkin Anısına Çini Yazıları, İstanbul 1996, s.53–58

ERDER, Cevat; “Kültürel Varlıkların Korunmasında Bilim ve Teknoloji”, Anadolu’dan (Anatoia) Akurgal’a Armağan, Sayı:21, Ankara, 1987, s.113–119

ERDER, Cevat; “Kültür Varlıklarının Korunması ve Uluslararası Uygulamalar”, **Milliyet Dergisi**, 1986, İstanbul

EREN, Erdal; “Tarihi Binalarda Sergilenen Objelerin Bozulmalarında Buldukları Ortamın Etkileri” Kuruluşunun 150.yılında Türk Müzeciliği Sempozyumu III Bildirileri(24–26 Eylül 1986 İstanbul) Ankara 1997, Genel Kurmay Basımevi, 275 s.

ERTUĞRUL, Özkan; “2863 Sayılı Kanun Değişimi Üzerine”, 4.Müzecilik Semineri Bildiriler, 16–18 Eylül 1998, 59-61s. Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı Harbiye- İstanbul

GEÇKİNLİ, Emel; “İznik Çinilerin Üretim Teknolojisi” 4. Uluslararası Seramik Teknik Kongresi, İst.1990, 477–487 s.

GEÇKİNLİ, Emel, Emel GÜRHAN, Vecihi TAPTIK; “İznik Çinilerinin Arkeometrik Etüdü”, 14.Uluslararası Kazı Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, 25–29 Mayıs 1992, Sayı:99, Ankara

GENÇ, R.Ö.; "Salnamelerde İzmir 1885-1985", Türkiye Ekonomisinin Yüzyılı ve İzmir, İzmir Ticaret Odası Sempozyumu, 21-23 Kasım 1985, 18s.

GÜNGÖR, Ali; Askeri Müzede Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları, I.Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokyumu, 6–7 Mayıs 1999, Ankara Üni. Başkent Meslek Yüksekokulu Restorasyon ve Konservasyon Programı, Ank. Üni. Basımevi 2000, s.171–177

GÜÇHAN ŞAHİN, Neriman- KURUL, Esra; “ Korumada 50 Yıl” 17–18 Kasım 2005, TC Mimar Sinan Güzel San. Üni. Mim. Böl. Rest. Anabilim Dalı, Mimarlık Fak. Yayınları, MSGSÜ Basımevi, Kasım 2005, 159-253s.

HAMAMCIOGLU, Mine; "Mimar Kemalettin Caddesi'ndeki Mekânsal Dönüşümlerin Değerlendirilmesi, **İzmir Kent Kültürü Dergisi**, Mart 2001, Sayı:3, 166-171s."İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını"

HAZAR, Özdemir; "İzmir'de Tiyatro", **Bilim Birlik Başarı Dergisi**, Nisan 1979, "İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını"

İLHAN, Nevzat; "Restorasyon Teorisini Bilmek Yetmez Uygulama Yapmış Olmak Şart", **Milliyet Dergisi**, 1986

KARA, Barış- TIRIL, Alpay- KÜÇÜKERBAŞ, V.Erhan; "Kent Kültürü, Kent Sanatı, Kent Plastikleri", **İzmir Kent Kültürü Dergisi**, Mart 2001, Sayı:3, 159-165s. "İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını"

KANADOĞLU, Sabih; "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku, 2003, S.1096, Seçkin Yayınevi

KARADUMAN, Hüseyin; Belgelerle İlk Asar-ı Atika Nizamnamesi, Belgeler, Cilt XXV, Sayı:29, 2004

KAYIN, Emel; "İzmir'de Tarihi Mekânlar ve Kentliler Arasında Yeniden Kurgulanan İlişkiler", **İzmir Kent Kültürü Dergisi**, Mart 2001, Sayı:3, 66–71 s.

KARPUZ, Haşim; "Taşınır Kültür Varlıklarının Belgelenmesi", Halk Kültürü 1985/3–4, Yedi ve Sekizinci Kitaplar, İstanbul 1986, Gümüş Basımevi,1986, 127-131s."Halk Kültürü Yayınları: 11, Sürekli Kitaplar Dizisi"

KARADUMAN,Hüseyin; "2863 Sayılı Kanun ve Belgelendirme Sistemi" 4.Müzecilik Semineri Bildiriler, 16-18 Eylül 1998, 59-61 s., "Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı, Harbiye, İst."

KARADUMAN, Hüseyin; "Eski Eser Yasalarında Özel Müzeler Koleksiyonculuk Ticaret ve Müzayedeler",Kuruluşunun 150.yılında Türk Müzeciliği Sempozyumu III Bildirileri (24–26 Eylül 1986 İstanbul) Ankara 1997,Genel Kurmay Basımevi, 275s.

KÜÇÜK, Celal; "Pişmiş Toprak Eserlerin Restorasyonu ve Konservasyonu", **Türk Arkeoloji Dergisi**, sayı: XXXI, s.118–132

KUBAN, Doğan; Çağdaş Koruma Tasarımı ve Planlama İlişkilerine Kuramsal Bir Yaklaşım, Mimarlık 84/3–4, sayı: 201, İst. 1984,s.3–5

KUBAN, Doğan; " Çağdaş Kültür, Çağdaş Çevre ve Tarihsel Mimari Kalıt Sorunu" Ulusal Kültür Yılı:1, sayı:4, Nisan 1979,157-165s., "Kültür Bakanlığı Yayını"

- KUBAN, Doğan; Tarihi Çevre Koruma ve Uzmanlık Sorunu”, **Milliyet Dergisi**, 1986, İstanbul
- KUBAN, Doğan;”Divriği Ulu Camii ve Şifahanesi ve Restorasyon Uygulamaları Üzerine Gözlemler” **Rölöve Restorasyon Dergisi** (I.Restorasyon Semineri Özel Sayısı 6–7 Mayıs 1982)”, Ankara 1982,s.23–27
- KOYUNLU, Alpaslan; “Tarihi Çevreyi Koruma Yöntemleri”, **Milliyet Dergisi**, 1986, İstanbul
- KUYULU, İnci; İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Mimarisi", **Sanat Tarihi Dergisi**, nr. X, (İzmir 2000) 91-100s.
- KUYULU, İnci; "İzmir'de Osmanlı Dönemi Yapıları" XIII. Türk Tarih Kongresi, (Ankara 4–8 Ekim 1999), Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara 2002, vol. III Nr.11,1187-1203s.
- KINGERY, W.D., VANDIVER, P.B.; In Ceramic Masterpieces, Art, Structure and Technology, New York, 1986, 123-134 s.
- LEVİ, A.- GENÇ, D. Umut; "İzmir'den Bir Simge Yapı: Osmanlı Bankası", **İzmir Kent Kültürü Dergisi**, Mart 2001, Sayı: 3, 155-157s., “İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını”
- MADRAN, Emre; “Cumhuriyet Döneminde Kültürel Varlıkların Korunması”, 5.Türk Kültürü Kongresi Cumhuriyetten Günümüze, Türk Kültürünün Dünü Bugünü ve Geleceği Mimari ve Çevre Kültürü, Cilt VII, 17–21 Aralık 2002, “Atatürk Kültür Merkezi Yayını”
- MADRAN, Emre; Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Koruma Mevzuatının Gelişimi Yargısal Denetim “Mekân Planlama ve Yargı Denetimi, 2000, Yargı Yayınevi, Ankara,156-199s.
- MAKAL, Oğuz; "Dünün İzmir'inde Sinemalar", Sayı:18, Ağustos 1988
- MAKAL, Oğuz; "Tarihin Penceresinden İzmir'in Sinemaları (1900–1930)", İzmir 1992
- MÜLAYİM, Selçuk- OĞUZOĞLU, Yusuf; “Konya Mevlana Türbesinin Restorasyonu ile İlgili H.1109 (1698) Tarihli Üç Belge, **Sanat Tarihi Dergisi**, Sayı: 3, 1984, İzmir
- ONAT, Neslihan; "İzmir'de Cumhuriyet Dönemi Yapılan" **Ege Mimarlık Dergisi**, 1992, Yıl:2, Sayı:2, 63-66s.

ONUR, Bekir;“Eğri Oturup Doğru Korumak”, **Milli Kültür** Sayı:94,7/1992, s.27–33

ONUK, Şenay; “Taşınmaz Kültür Varlıklarındaki Çinilerin Koruma Onarım İlkeleri”, Vakıf Varlıklarının Sanatsal Sempozyumu, Ankara, 2005, 95–108 s., “Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları”

OĞUZOĞLU Yusuf- BİLİCİ, Kenan- UYSAL, OSMAN; “Bazı Belgelere Göre 17. yy. Konya Alâeddin Camii’nde Yapılan Onarımlar, 5.Araştırma Sonuçları Toplantısı, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 198877-127s.

OĞUZ, Burhan; “Tarihi Değerlerin Korunması”, **Milliyet Dergisi** 1986, İstanbul

ÖZ, İlhan; Topkapı sarayı Onarım Projesi ve Tarihi Eserlerin Onarımı Konusundaki Başlıca Sorunlarımız, **Milliyet Dergisi**, 1986, İstanbul

ÖZYİĞİT, Suzan; “Eski Eserlerin Konservasyonu ve Restorasyonu”, **Antik Dekor**, Sayı:14/16, s.132–135

ÖZÇİLİNGİR, Akgün; “Selçuklu Dönemi Sırlı Duvar Çinileri Üzerine Arkeometrik Çalışma” Çanakkale Seramiğinin Dünü Bugünü Yarını I.Seramik Sempozyumu,18–21 Nisan 2000, Bildiri Özetleri. Çanakkale 2000, s.11–12

ÖZGÖNÜL, Nimet; “Koruma Kültürü ve Koruma Eğitimi Üzerine Notlar”, VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu, (08–10 Nisan 2002) Bildiriler. Editörler: M.Denktaş, A.Sağiroğlu Arslan, Kayseri 2002,Erciyes Üni.Matb.861.s.”Erciyes Üni.Fen-Ed.Fak.Sanat Tarihi Bölümü”

ÖZTÜRK, İsmail- TÜRKMENOGLU, Hüseyin; "İzmir'in Yakın Tarihi Kordon", (Alsancak) ve Buradaki Bazı Otel, Gazino ve Lokantalar" **İzmir Dergisi**, Sayı:7–8, Ekim/Kasım 1993, 39-44s.

ÖZTÜRK, İsmail- TÜRKMENOGLU, Hüseyin; "İzmir'in Yakın Tarihi Kordon", (Alsancak) ve Buradaki Bazı Otel, Gazino ve Lokantalar" **İzmir Dergisi**, Sayı:5-6, Ağustos-Eylül, 1993,15.-19.s.

ÖZTÜRK, İsmail; “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Kültürel Değişim ve Müzecilik Açısından Kültürün Maddi Ürünlerinin Önemi ”V.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri 24-29 Haziran 1996 Ankara, Ankara, 1997 THK Basımevi İşletmeciliği, 331-339s.“Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları:249”

ÖZTÜRK, İsmail; “Müzecilikle İlgili Yayınlar Işığında Türkiye’de Etnografya Müzeleri ve Yenilikler”, 7.Müzecilik Semineri 20–22 Ekim 2004 Bildiriler, 59-75s. “Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanları Harbiye- İstanbul”

ÖZTÜRK, İsmail-ÇETİN, Ayşe-ADIGÜZEL, Filiz; “Mimaride Geleneksel Sanatların Restorasyonu” 12–16 Nisan 2004, Uluslararası Gazi Magusa Sempozyumu: Medi-triology/Momentum, Metamorphosis, Manifesto, Gazi Magusa, Kıbrıs

ÖZTÜRK, İsmail; “Etnoğrafik Eserlerin Müzecilik ve Koleksiyonculuk Açısından Önemi” **DEÜ GSF Dergisi**, Sayı: VIII-IX, İzmir, 1994/ 171–177 s.

ÖZKAN, Ertuğrul; “2863 Sayılı Kanunun Değişimi Üzerine”, 4.Müzecilik Semineri Bildiriler, 16-18 Eylül 1998, 59-61 s., “Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı, Harbiye, İst.”

PAKSOY, İsmail Günay; “Bazı Belgeler Işığında Osmanlı Devleti’nin Kültür Mirası ve Politikası Üzerine Düşünceler”, Osman Hamdi Bey Dönemi Sempozyumu 17-18 Aralık 1992, Türk Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1993, s.201-231

PINAR, İlhan; “Levant, Levanten ve Levantenlik”, **İzmir Kent Kültürü Dergisi**, Mart 2001, Sayı:3, 53-56s.,”İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını”

ROGERS, Michael; “Osmanlı Mimarlığının Yedi Yüzyılı: Uluslarüstü Bir Başarı. Osmanlı Merkezîyetçiliği, Duvar Çinileri ve İznik Kapkacağı” Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı ”Uluslarüstü Bir Miras”, 25–26-27 Kasım 1999, TMMOB Mimarlar Odası, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, s.378-386

SANER,T.; “19. Yüzyıl Osmanlı Elektisizmde Elhamra'nın Payı”, Osman Hamdi Bey Dönemi (Symposium 17-18 December 1992 İstanbul) İstanbul 1993, s.135

SANPOLESİ, Piero; “Tarihsel Mahallerin ve Şehirlerin Korunması ve Onarımı”, **Milliyet Dergisi**, İstanbul, 1986, Çev.: Nur Nirven

SEVERSON, Kent;“Konservasyon ve İlgili Malzemeler, Dağıtımıcılar ve Türkiye’de Alışveriş”,Arkeolojik Konservasyon ve Antik Yerleşimlerin Korunması İçin Pratik Rehberler Sayı:3, 1999, “Japanese Institute of Anatolian Arhaeology”

SOLEY, Reşit; “Restorasyon ve Sanat Yapıtının Zaman Kavramı”, **Milliyet Dergisi**, İstanbul, 1986

SÖZEN, Orkun; Milli Saraylar ve Restorasyon Çalışmaları” **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, sayı:4, (I.Restorasyon Semineri Özel Sayısı 6-7 Mayıs 1982), Ankara1982,13-19 s.

SİLİER, Orhan; “Tarihsel Mirasın Korunması ve Arşiv Malzemesi”, Osman Hamdi Bey ve Dönemi 17–18 aralık 1992, Sempozyum Atölye, Tarih Vakfı Yurt Yayınları İst.1993

ŞAHİN, Faruk; “ Kütahya’da Çinili Eserler”, Atatürk’ün Doğumunun Yüzüncü Yılına Armağan Kütahya, İstanbul 1981- 1982, 111- 170s.

ŞAHİN, Faruk; “ Cumhuriyet Dönemi Kütahya Çini ve Keramik Sanatı”, Sanat Tarihi Yıllığı XIII, İst.1988, 131-151 s.

TAMER, Cahide, “Cumhuriyet Devrinde Eski Eser Anlayışı Onarım Faaliyetleri”, **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:1, Pan Matb., Ankara,1974, s.9-15

TAYLA, Hüsrev; “1950’den Bu Yana Restorasyon Uygulamaları Kurumlaşma Çabaları ve Geleceği İçin Bir Öneri”, **Röleve Restorasyon Dergisi** (I.Restorasyon semineri Özel Sayısı) , 4.Sayı, Ankara, Vakıflar Genel Müd. Yay.,1982 s.41

TAMER, Cahide; “Gebze Çoban Mustafa Paşa Külliyesi Restorasyonu 1961–1970, İstanbul 2004, 92 S.

TEKELİ, İlhan; Ege Bölgesinde Yerleşme Sisteminin 19. Yüzyıldaki Dönüşümü, **Üç İzmir**, 1992

TÜMER,Gülhan; "İzmir'in Kimliği Üzerine", **İzmir Kent Kültürü Dergisi**, Mart 2001, Sayı:3, 47-52s., İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını

UMAR, Bilge; “Eski Eserlerin Korunması ve Hukuk” **Milliyet Dergisi**, İstanbul,1986

UMAR,Bilge, "İzmir Kentinin Tarihi Üzerine Yazında Yeni Yayınlar" **İzmir Kent Kültürü Dergisi**, Mart 2001, Sayı:3, 188-193s., “İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını”

ÜLKER, Necmi; "Milli Kütüphane ", **Bilim Birlik Başarı Dergisi**, 1987, Sayı:47, 9s.

ÜLKER, Necmi; İzmir'in Tarihi Bir Kültür Vakfıyesi, "Milli Kütüphane Sineması", **Bilim Birlik Başarı Dergisi**, Sayı:48,1986

ÜNVERDİ, Levent- DÜNDAR, Şebnem G.; Kent'(t)e Yolculuk, **İzmir Kent Kültürü Dergisi**, Mart 2001, Sayı:3, 72-80 s.

YARDIM, ALİ; İzmir Milli Kütüphane El Yazmaları Kataloğu,”İzmir Milli Kütüphane Vakfı”, Cilt: 1, İzmir 1992, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayını:8

YENİŞEHİRLİOĞLU, Filiz; İstanbul Tekfur Sarayı-Osmanlı Dönemi Çini Fırınları ve Eyüp Çömlekçiler Mahallesi Yüzey Araştırmaları 17.Kazı Sonuçları Toplantısı II, Ankara, 1995, 535–566 s.

YENİŞEHİRLİOĞLU, Filiz; “Osmanlı Dönemi Yapılarda Bulunan Çini Kaplamalar ve Restorasyon Sorunları”, **Rölöve ve Restorasyon Dergisi**, sayı:4, (I.Restorasyon semineri Özel Sayısı), 1982

YETKİN, Şerare; Sultan Ahmet Türbesinde Bulunan Bir Çini Tekniği ve Devrinin Restorasyon Uygulaması ile İlgili Yorumlar, II. Uluslararası Türk ve İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi- Bildiriler, İstanbul, 1986

Tezler

ARLI, Hakan;”Kütahyalı Mehmet Emin Usta ve Eserlerinin Üslubu, İstanbul Üni. Sanat Tarihi Bölümü, İst.1989 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

AKSOY, Yaşar; İzmir Halkevi, D.E.U. A.İ.İ.T.E. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 1990

BEDİR, Selmin; Bozulmalar, Restitüsyon, Yeni İşlev Verilmesi, Onarım, Darphane-i Amire'deki Çarkhane, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul 1984

ERİM, Mustafa; Türkiye’de Restorasyon Çalışmaları ve Restorasyon İşletmelerinin İncelenmesi, Çağ Üni. Sos. Bil. Enst. İşletme Yönetimi A.B.D,Mersin 2007, 193 S.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

KARAHASAN, Ümran; “Topkapı Sarayı Cumhuriyet Dönemi Restorasyonları”Yıldız Teknik Üni. Fen Bil. Enst. Mimarlık Fak. Mim. Böl. Röleve Restorasyon Anabilim dalı, İstanbul 2005 (Yayımlanmamış Doktora tezi)

KARAOĞLU, Sultan; Güzel Sanatlar Fakülteleri Çini Anasanat Dalı Programlarındaki Konservasyon ve Restorasyon Derslerine İlişkin Öneriler, D.E.Ü. Güzel Sanatlar Enst. Geleneksel Türk El Sanatları A.S.D. ,İzmir 2003,189 S. (Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi)

KURT,S., İzmir'de Kamu Hizmeti Gören Kuruluşlar (1850-1950) DEU Atatürk İlkeleri İnk. Tar. Enst. Basılmamış Doktora Tezi

ÖRNEK ÖZDEN, Elif; “Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarının İşleyişinde Bir Örnek Olay İncelemesi” Yıldız Teknik Üni. Fen Bil. Enst. Mimarlık Fak. Mim. Böl. Röleve Restorasyon Anabilim dalı, İstanbul 1996 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

ÖRNEK ÖZDEN, Elif; “Tabiat Varlıklarının Korunmasında Planlama- Koruma İlişkisi Üzerine Bir Yeni Sistem Önerisi” Yıldız Teknik Üni. Fen Bil. Enst. Mimarlık Fak. Mim. Böl. Röleve Restorasyon Anabilim dalı, İstanbul 2005, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

ÖZCAN, Fatma; “İznik Seramiklerinin Minorolojik ve Mikromorfolojik Özellikleri”, Çukurova Üniversitesi, Adana,1992 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

SAKARYA, Birgül; “Selçuklu ve Osmanlı Çinilerinin Minorolojik ve Mikromorfolojik Farklılıklarının Arkeometrik Yönden İrdelenmesi”, Çukurova Üniversitesi, Adana,1999 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

SERDAROĞLU, Buğra; Restorasyona Genel Kavramsal Bakış, Maltepe Üni.Fen Bilimleri Enst., Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul,2006,80 S. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

EKLER

EK 1: TÜRKİYE'DE BAŞLICA ÇİNİLİ TARİHİ YAPILAR

- 1- Afyon Sultan Dağ Çay Sultan Alâeddin Taş Camii
- 2- Akşehir Ulu Camii
- 3- Akşehir Ulu Camii
- 4- Akşehir Güdük Medrese
- 5- Ankara Arslanhane Camii
- 6- Afyon Ulu Camii
- 7- Ankara Hacı Bayram Camii
- 8- Afyon Kuyulu Camii
- 9- Aksaray (Hoca Yusuf) Cıncıklı Mescidi
- 10- Aksaray Ulu Camii
- 11- Aksaray Kızıl Minare
- 12- Aksaray Bekâr Sultan Türbesi
- 13- Amasya Gök Medrese Camii
- 14- Aydın Milet İlyas Bey Camii
- 15- Bayburt Ulu Camii
- 16- Bilecik Söğüt Hamidiye Camii
- 17- Bursa Yeşil Türbe
- 18- Bursa Yeşil Camii
- 19- Bursa II. Murat Camii
- 20- Bursa Yıldırım Beyazıt Camii
- 21- Bursa Orhan Bey Camii
- 22- Bursa Sinan Paşa Camii
- 23- Bursa Cem Sultan Türbesi
- 24- Bursa Muradiye Külliyesi
- 25- Bursa Ali Paşa Camii
- 26- Bursa Gebze Çoban Mustafa Paşa Külliyesi
- 27- Birgi Ulu Camii

- 28- Elazığ Harput Arap Baba Türbesi
- 29- Erzurum Yakutiye Medresesi
- 30- Erzurum Hatuniye Medresesi (Çifte Minareli Medrese)
- 31- Erzurum Lala Mustafa Paşa Camii
- 32- Edirne Yıldırım Camii
- 33- Edirne Üç Şerefeli Camii
- 34- Edirne II. Murat Türbesi
- 35- Edirne Selimiye Camii
- 36- Edirne Muradiye Camii
- 37- İzmir Yalı Camii
- 38- İzmir Milli Kütüphane
- 39- İzmir Elhamra Sineması (Opera Binası)
- 40- İzmir Devlet Tiyatrosu Binası
- 41- İzmir Tekel Binası
- 42- İznik Sultan Orhan İmaret Camii
- 43- İstanbul Sultan Ahmet Camii
- 44- İstanbul Topkapı Sarayı (Sünnet Odası, Bağdat Köşkü, Revan Köşkü, Çinili Köşk, Harem Dairesi...)
- 45- İstanbul Takkeci İbrahim Ağa Camii
- 46- İstanbul Hadım İbrahim Paşa Camii
- 47- İstanbul Üsküdar Yeni Valide Camii
- 48- İstanbul Rüstem Paşa Camii
- 49- İstanbul Eyüp Sultan Camii ve Türbesi
- 50- İstanbul Yeni Camii Hünkâr Kasrı
- 51- İstanbul Yeni
- 52- İstanbul Fatih Camii
- 53- İstanbul Sultan Selim Camii
- 54- İstanbul Kadirga Sokullu Mehmet Paşa Camii
- 55- İstanbul Piyale Mehmet Paşa Camii
- 56- İstanbul Beylerbeyi Camii
- 57- İstanbul Atik Valide Camii
- 58- İstanbul Balat (Ferruh Kehhüda) Camii

- 59- İstanbul Bayrampaşa Türbesi
- 60- İst. Turhan Hatice Valide Sultan Türbesi
- 61- İstanbul Nakşidil Valide Sultan Türbesi
- 62- İstanbul Adile Sultan Türbesi
- 63- İstanbul Nuriosmaniye Türbesi
- 64- İstanbul Benlizade Reşit Efendi Türbesi
- 65- İstanbul Sultan I.Abdülhamit Türbesi
- 66- İstanbul Süleymaniye Türbesi
- 67- İstanbul Süleymaniye Camii
- 68- İstanbul Fatih Sultan Mehmet Türbesi
- 69- İstanbul Eyüp, Siyavuş Paşa Türbesi
- 70- İstanbul Şehzade Mehmet Türbesi
- 71- İstanbul Ayasofya Camii ve Türbesi
- 72- İstanbul I.Mahmut Türbesi
- 73- Konya Alaeddin Mescidi
- 74- Konya Sahip Ata Camii ve Külliyesi
- 75- Konya Tahir ile Zühre Mescidi
- 76- Konya Sahip Ata Türbesi
- 77- Konya İçkaraaslan Türbesi
- 78- Konya Bulgur Tekkesi Mescidi
- 79- K. Beyşehir Eşrefoğlu Camii ve Türbesi
- 80- Konya Hatuniye Mescidi
- 81- Konya Hoca Hasan Mescidi
- 82- Konya Sadreddin Konevi Mescidi
- 83- Konya Şerafettin Mescidi
- 84- Konya Sırçalı Mescidi
- 85- Konya Karatay Medresesi
- 86- Konya İnce Minerali Medrese
- 87- Kütahya Germiyanoglu II. Yakup Bey Türbesi (Bugün Kütüphane)
- 88- Kütahya Hisarbey Camii
- 89- Kütahya Ali Paşa Camii
- 90- Kütahya Hükümet Konağı

- 91- Kütahya Takkeçiler Camii
- 92- Kayseri Küllük Camii
- 93- Kayseri Ulu Camii
- 94- Kırşehir Cacabey Camii
- 95- Malatya Ulu Camii
- 96- Malatya Hötüm Dede Medresesi
- 97- Manisa Muradiye Camii
- 98- Manisa Valide Sultan Camii
- 99- Tokat Gök Medrese
- 100- Sivas Gök Medrese
- 101- Sivas Çifte Minerali Medrese
- 102- Sivas Ulu Camii
- 103- Sivas Divriği Kale Camii
- 104- Sivas Keykavus Darüşifası Türbesi
- 105- Siirt Ulu Camii
- 106- Selçuk İsa Bey Camii
- 107- Tire Yahşi Bey Camii*

---

*Cumhuriyetin 50.yılında Vakıflar,1973
İbrahim Ateş-Abdülkadir Erdoğan; İl İl Vakıflar 86, Ankara, 1986,148S.
Gönül Öney; Türk Çini Sanatı, Yapı Kredi Bankası Yayını, İstanbul,1976,159 S.

EK 2: KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞININ MÜLKİYETİNDE VE SORUMLULUĞUNDA YAPILAN KORUMA ÇALIŞMALARININ FOTOĞRAFLARI

Fotoğraf 1: İstanbul Arkeoloji Müzesi Çinli Köşk, 2003 – 2004

Fotoğraf 2: İstanbul Arkeoloji Müzesi Çinili Köşk, onarım aşaması

Fotoğraf 3: İstanbul Arkeoloji Müzesi Çinili Köşk, onarım sonrası

Fotoğraf 4: Hünkâr Kasrı, iç mekân duvar dekorasyonu, onarım öncesi

Fotoğraf 5: Onarım aşaması

Fotoğraf 6: Onarım aşaması

EK 3: VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ MÜLKİYETİ VE SORUMLULUĞUNDA YAPILAN KORUMA ÇALIŞMALARININ FOTOĞRAFLARI

Fotoğraf 1: Bursa Yeşil Türbe, 2006 – 2008 onarım aşaması

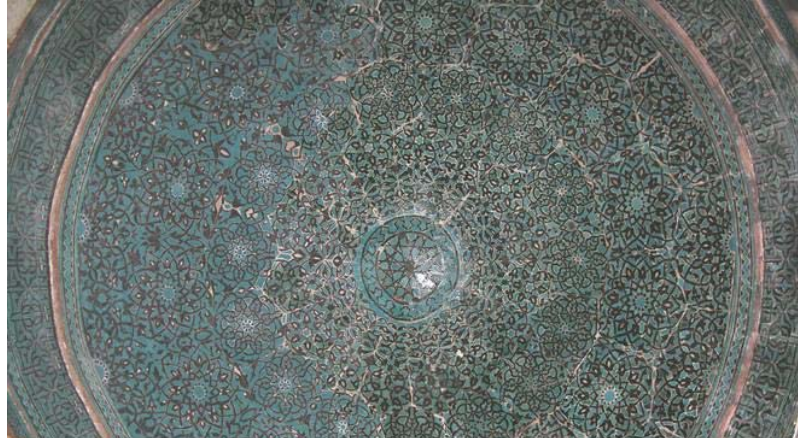

Fotoğraf 2: Bursa Yeşil Türbe, 2006 – 2008 onarım aşaması

Fotoğraf 3: Beyşehir Eşrefoğlu Camii Mozaik
Çinileri, 2004 – 2005, onarım öncesi

Fotoğraf 4: Beyşehir Eşrefoğlu Camii Mozaik
Çinileri, 2004 – 2005, onarım sonrası

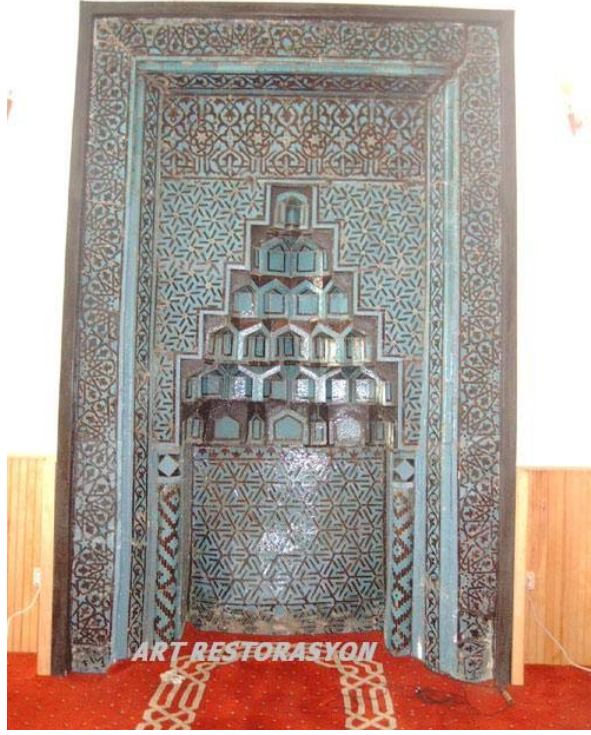

Fotoğraf 5: Akşehir Taş Medresesi Mihrabı,
2004 – 2005, onarım öncesi

Fotoğraf 6: Akşehir Taş Medresesi Mihrabı,
2004 – 2005, onarım sonrası

Fotoğraf 7: Sadrettin Konevi Camii Mihrabı
Mozaik Çinileri, 2004, onarım öncesi

Fotoğraf 8: Sadrettin Konevi Camii Mihrabı
Mozaik Çinileri, 2004, onarım sonrası

Fotoğraf 9: Konya Tahir ile Zühre Mescidi,
onarım öncesi

Fotoğraf 10: Konya Tahir ile Zühre Mescidi,
onarım sonrası

Fotoğraf 11: Konya Sırçalı Mescit, 2005,
onarım öncesi

Fotoğraf 12: Konya Sırçalı Mescit, 2005,
onarım sonrası

Fotoğraf 13: Konya Alâeddin Türbesi, 2005,
onarım öncesi

Fotoğraf 14: Konya Alâeddin Türbesi, 2005,
onarım sonrası

Fotoğraf 15: Aksaray Kesik Minare, 2005,
onarım öncesi

Fotoğraf 16: Aksaray Kesik Minare, 2005,
onarım sonrası

Fotoğraf 17: Konya Bulgur Dede Mescidi,
2005, onarım öncesi

Fotoğraf 18: Konya Bulgur Dede Mescidi,
2005, onarım sonrası

Fotoğraf 19: Konya Karatay Sırçalı Mescit,
2007, onarım öncesi

Fotoğraf 20: Konya Karatay Sırçalı Mescit,
2007, onarım sonrası

Fotoğraf 21: Konya Sahipata Hanikah-1, 2006,
onarım öncesi

Fotoğraf 22: Konya Sahipata Hanikah-1, 2006,
onarım sonrası

Fotoğraf 23: Akşehir Küçük Ayasofya Mescidi, 2006, onarım öncesi

Fotoğraf 24: Akşehir Küçük Ayasofya Mescidi, 2006, onarım sonrası

ÖZGEÇMİŞ

Ad, Soyad: Serap Savaş IŞIKHAN

Doğum yeri ve yılı:08.08.1970/ANKARA

Yabancı Dil: İngilizce, Almanca

Eğitim:

Yüksek Lisans: 1997, DEÜ, Sosyal Bilimler, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı

Lisans: 1994, DEÜ, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü/Çinicilik ve Çini Onarımları Anasanat Dalı

Lise: 1988, Kocatepe Mimar Kemal Lisesi, Ankara

İş tecrübesi:

1996, DEÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Çinicilik ve Çini Onarımları Anasanat Dalı Araş. Gör.

Mesleki Birlik/Dernek/Kuruluş Üyelikleri: 2005 Türk Seramik Derneği

Alınan Burs ve Ödüller:

2007 III. Uluslararası Mozaik Bienali, Buenos Aires, Arjantin, Mansiyon

1993 Ege Kültür Vakfı Duvar Tabakası Yarışması, Mansiyon

1992 Ege Kültür Vakfı Duvar Tabakası Yarışması, Mansiyon

Yayımları:

2006 Yalı Camii Özelinde Çinilerin Konservasyon-Restorasyon Çalışmaları Teknik Sorunlar ve Öneriler, Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, İzmir

2002 Faik Tolloğlu Anısına Tire Sempozyumu, Tire Müzesinde Bulunan Çanakale Seramikleri“,Tire

2002 Büyük Selçuklularda Görülen Lüster- Minai Tekniğinde Yapılmış Minyatürlü Seramikler“, 8.Ulusal El Sanatları Sempozyumu, İzmir, 2002

2001 “Anadolu Selçuklu Çinilerinde Kullanılan İnsan Figürleri”, Motif Dergisi, Yıl:7, sayı:27, 2001

1998 “Geleneksel Yaşamda Türk Kahvesi İkramı ve Tophane İşi Fincanlar”, Folklor Edebiyat Dergisi, Cilt:3, Sayı:13, Ankara,1998